

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav slavistických a východoevropských studií
Filologie – slovanská filologie

Věra Novotná

**Slovenština ve Vojvodině:
status
a komunikační uplatnění**

**Slovak in Vojvodina: Status and
Communicative Application**

Disertační práce

Vedoucí práce: PhDr. Mira Nábělková, CSc.

2009

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze, 25. dubna 2009

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'M. J. J. J.', is written over the date.

Děkuji své školitelce, trpělivé a obětavé učitelce dr. Miře Nábělkové za dlouhodobou péči, povzbuzení a inspiraci, která mě provázela po celou dobu výzkumu a zpracování této práce, a za všechno, co mě naučila o jazycích, výzkumu a vědecké práci.

*

Další mé poděkování náleží MŠMT ČR za pomoc v rámci grantu Podpora doktorského studia nevidomé studentky (MŠMT 237252) a v rámci výzkumného záměru Jazyk jako lidská činnost, její produkt a faktor (MSM-0021620825), která pro mne mnoho znamenala.

*

Za každodenní starostlivost a všechnu pomoc při studiu literatury, přípravě materiálů a výzkumných cestách děkuji své mamince Hviezdoslavě Novotné.

*

Ze srdce také děkuji všem skvělým lidem, se kterými jsem se seznámila při svém výzkumu ve Vojvodině. Bez jejich nezištné ochoty spolupracovat bych výzkum nemohla realizovat.

*

OBSAH

Prohlášení / 2

Poděkování / 3

Obsah / 4

Úvod – zaměření a aktuální význam výzkumu / 6

1. Slováci ve Vojvodině – život v multietnickém prostředí / 6

1.1 Usídlení Slováků ve Vojvodině / 9

1.2 Vývojové demografické charakteristiky a postavení slovenské menšiny / 14

1.3 Současný právní stav, školství a kultura / 17

2. Slovenština jako menšinový jazyk ve Vojvodině / 36

2.1 Stav poznání – vojvodinská slovenština jako předmět odborného výzkumu vojvodinských a slovenských slovakistů / 36

2.2 Slovenština v koexistenci se srbštinou a ostatními menšinovými jazyky / 45

3. Postavení a komunikační uplatnění slovenského jazyka ve Staré Pazově / 51

3.1. Z historie Staré Pazovy / 51

3.2 Stará Pazova dnes – charakteristika města z hlediska uplatnění slovenštiny v diferencovaných komunikačních sférách / 54

3.3 Pazovské nářečí / 64

4. Komunikace v malých firmách v menšinovém prostředí / 73

4.1 Současný stav výzkumného zaměření na firemní komunikaci / 73

4.2 Specifika komunikace ve firmách s etnicky smíšenými zaměstnanci v menšinovém prostředí / 74

- 4.2.1 ATG / 77
- 4.2.2 Metaloplastika / 81
- 4.2.3 Kamenárska dielňa Adam Majorský / 84
- 4.2.4 Procesorska kuća / 86
- 4.2.5 Porovnání výsledku / 105
- 4.3 Srbsko-slovenský percepční a produkční
bilingvizmus – součást jazykové charakteristiky
smíšeného území a jeho uplatnění ve firemní
komunikaci / 107

5. Děti a vztahy (slovní asociace a etnické stereotypy)

- 5.1 Slovní asociace, sociální stereotypy v teorii
a výzkumech / 116
- 5.2 Slovní asociace a slovenština ve Vojvodině / 119
  - 5.2.1 Získávání a analýza dat / 119
  - 5.2.2 Výsledky a jejich analýza / 120

Závěr / 136

Literatura / 138

Resumé / 145

Summary / 147

Přílohy / 149

Formulář dotazníku / 149

Úvod (zaměření, metodologie a aktuální význam výzkumu)

Slovenština ve Vojvodině představuje jednu ze živých a životaschopných realizací slovenského jazyka mimo území Slovenska – zkoumání vývoje jejího statusu a komunikačního uplatnění je v orientaci na slovenštinu v menšinovém prostředí aktuální výzkumné téma. Podle dostupných údajů a odhadů žije ve světě za hranicemi slovenského území kolem 2 700 000 Slováků, Srbsko a Černá Hora s počtem přibližně 60 000 tisíc slovenských obyvatelů je v těchto statistikách na šestém místě. Slováci žijí ve Vojvodině více než 260 roků a po celou dobu se v jejich společenství rozvíjí duchovní, kulturní a intelektuální život v mateřském slovenském jazyce. Podmínky pro to nebyly jednoduché – oblast vícekrát změnila státní uspořádání. Po 1. světové válce vznikem ČSR a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců byli Slováci ve Vojvodině trvale odděleni od mateřské země (do toho času ještě žili ve společném státním útvaru) a vojvodinská slovenština se dále vyvíjela bez přímého kontaktu s vývojem mateřského jazyka v ní.

Pro uchování jazyka nepříznivá je skutečnost, že na zkoumaném území je slovenština v permanentním intenzivním kontaktu s většinovou srbštinou a dalšími slovanskými i neslovanskými jazyky (celkem na území Vojvodiny žije 26 národů a národních nebo etnických skupin). Na druhé straně však od samého začátku dějin Jugoslávie měla a má slovenština ve Vojvodině jako menšinový jazyk pro své fungování a rozvoj oficiálně zajištěné optimální podmínky. V současnosti je *Statutem*

Autonomní Pokrajiny Vojvodina (Autonomní oblast Vojvodina) potvrzeno, že v činnosti orgánů APV mimo srbského jazyka a cyrilice a srbské latinky jsou služebním (úředním) jazykem také maďarský, **slovenský**, rumunský a rusínský jazyk a jejich písma. Úřední používání jazyků a písem dalších národností (méně početných, zastoupených jen v malém počtu obcí) upravuje zákon zvlášť. Tento stav umožňuje také zřizování škol, ve kterých jsou žáci vyučováni v mateřském jazyce.

Další faktor, který má vliv na menšinový jazyk, je ten, že Slováci nežijí v rámci Vojvodiny na kompaktním území, ale jsou usídleni na menších či větších jazykových ostrovech, někdy izolovaných (Stará Pazova), jindy v blízkém sousedství dalších slovenských obcí (Báčský Petrovec). Sousedé nemusí být vždy většinoví Srbi, někdy se v blízkosti nacházejí např. maďarské osady.

Na vývoj a charakter slovenštiny ve Vojvodině má vliv i okolnost, že Slováci do těchto míst přišli z různých nářečových oblastí Slovenska. V počátečním období charakter získávání prostředků života (převážně rodinné zemědělství a řemeslnictví s tím spojené) zajišťoval poměrně stabilní jazykovou situaci, která dávala možnost uchovat přinesené nářečí (přesněji jeho zdejší podoby zformované v konkrétních lokalitách), později se výrobně-ekonomická situace měnila a změny působily na migraci obyvatel i na větší mezičetnické a tím i mezinářečové a mezijazykové kontakty. Tato situace byla v ohnisku zájmu a výzkumu badatelů zaměřených na slovenský jazyk. V odborné literatuře je však zatím nepočetně zastoupen empirický sociolingvistický výzkum koexistence jazyků v konkrétních komunikačních situacích.

Výše uvedené okolnosti dlouhé a funkční existence rozvinuté, dnes moderní slovenštiny ve Vojvodině nabízejí mnoho otázek a témat, které si zasluhují být zodpovězeny a zpracovány. Zvolila jsem pro zpracování některé, které, jak se domnívám, mohou přispět ke hlubšímu poznání charakteru dnešní vojvodinské jazykové situace a postavení slovenštiny – historické okolnosti a vývojové změny podmínek života,

současnou jazykově právní, školskou a kulturní situaci Slováků ve Vojvodině. Ony působí na současnou jazykovou situaci, na *živý jazyk* a ovlivňují spektrum příležitostí, při kterých se s ním setkáváme.

Současná vojvodinská slovenština funguje jako funkčně členitý jazyk v různých komunikačních sférách, jako jazyk veřejné i soukromé komunikace, v nářečové i spisovné podobě. V práci se zaměřuji na obraz dnešního stavu fungování slovenského jazyka v různých komunikačních sférách a situacích v širším panoramatickém záběru i v konkrétnějším soustředění na jazykovou situaci ve Staré Pazově, jednom ze středisek slovenského života ve Vojvodně. Nositelé slovenštiny jsou v převážné většině přirozenými srbsko-slovenskými bilingvisty, kteří ve svém každodenním životě využívají oba jazyky.

Výzkumně zajímavou je otázka, kdy, kde, jak (a proč) ten který ze svých komunikačních kódů uplatňují a jak oba kódy koexistují na individuální i společenské úrovni. Jednou z nejčastějších příležitostí, kdy se lidé setkávají a komunikují mimo rámec své rodiny jsou sociálně-ekonomické příležitosti. Z hlediska proniknutí ke způsobům jazykového spoluzítí Slováků a Srbů se v kontextu dosavadních výzkumů jako aktuální ukázalo výzkumné zaměření na slovensko-srbskou komunikaci v multijazykových firmách Vojvodiny. Pracovní firemní sféra je jedním z prostředí, kde se ukazují i šíře fungující komunikační modely a stereotypy. V práci se zaměřuji na tuto komunikaci ve třech malých firmách ve Staré Pazově a jedné se sídlem v Bělehradu, na specifické projevy slovensko-srbské smíšené komunikace, na slovenštinu Neslováků, přepínání a míšení kódů i na příčiny, které takovou situaci podmiňují. Výsledky výzkumu tak mohou přispět k poznání a budování obrazu obecnějších i konkrétních stránek současné koexistence slovenštiny a srbštiny v multietnickém prostředí.

1. Slováci ve Vojvodině – život v multietnickém prostředí

1.1 Usídlení Slováků ve Vojvodině

Slováci žijí na území Vojvodiny přes 260 let. Předkové dnešních Slováků se sem stěhovali nejvíce z území dnešního středního Slovenska (stolice Hont, Novohrad, Zvolen, v menší míře Liptov, Turiec, Orava, Gemer), částečně západního Slovenska (bývalé stolice Nitra, Trenčín, Bratislava), ale také druhotně z dolnozemských uherských stolic (novohradsko-pešťanská, békéšsko-čanádská)¹.

Historie vzniku slovenských jazykových ostrovů ve Vojvodině začala na jaře r. 1745 a je dobře zpracována na základě bohatého archivního materiálu². Podrobné údaje o vystěhovalectví Slováků do krajů dnešní Vojvodiny podává Ján Sirácky v monografii *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem* (1996). V knize je také uvedena obsáhlá bibliografie na toto téma. Za motivaci migrace Slováků se uváděly hlavně náboženské důvody (narůstající protireformační tlak ve 40. letech 17. stol. – velké procento Slováků si zachovalo evangelické vyznání), ale

---

¹ O místě, odkud přišli, vypovídají některá rodná jména: Turčan (Turiec), Lešťan (Lešťany), Sklabinský (Sklabiná v Novohrade), Oravec, Hronec, Myjavec.

² Ve výběru odkazujeme na články v některých místních publikacích: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Red. Miroslav Dudok. Beograd-Nový Sad, Zavod za udžbenike a nastavna sredstva, Spolok vojvodinských slovakistov, 1996; KOVAČICA 1802 – 2002. Zborník prác pri dvestoročnici mesta. Red. Ján Cicka. Miestne spoločenstvo Kovačica 2002; PADINA 1806 – 1996. Zborník prác. Red. Ondrej Kotváš. Miestny odbor Matice slovenskej v Padine 1996 (a sborníky v dalších obcích, kde si Slováci připomínali jubilea života v tomto prostoru). Další údaje lze najít v publikacích vydávaných místním společenstvím Slováků, např. „Národný kalendár“ (Báčský Petrovec), „Pazovský kalendár“ (Stará Pazova), kde se každoročně věnuje, mimo jiné, pozornost historickým událostem spjatým se životem vojvodinských Slováků.

z dochovaných písemných dohod mezi majiteli půdy a poddanými, kteří se na jejich půdě usazovali, je zřejmé, že závažné byly také hospodářské motivy. To však neznamená, že všichni Slováci měli při příchodu takzvaně holé ruce. Dokladem toho mohou být dochované soupisy majetku (první již z r. 1746)³. Dalším důvodem pro hledání nového místa pro život byla skutečnost, že severní župy Uherska byly v té době přesídlené uprchlými obyvateli z jižních oblastí, které obsadili Turci⁴.

Po vyhnání Turků z Báčky i Banátu (podepsání míru ve Sremských Karlovcích r. 1699) nejvíce půdy dostala do vlastnictví královská komora a přirozeným zájmem majitele i tehdy bylo zvýšit své příjmy zvýšením počtu daňových poplatníků a zintenzivnit obdělávání půdy. Organizovaná kolonizace Báčky i Banátu, prvotně hlavně německými přistěhovalci, měla splnit tento účel. A. Grassalkovich, který měl už na svých pozemcích v Pešťské stolici slovenské přistěhovalce, se v r. 1748 stal předsedou Uherské komory a spolu s dvorským komorním radou A. Gotthmannem sehrál velkou roli při osídlování oblasti. Výchozí stanicí pro Němce se stal Apatin, který měl už v r. 1763 kolem 600 domů a mimo Němců zde žili také Maďaři, Češi a několik Francouzů. Kolonizační patent z 25. 2. 1763 zajišťoval novým osadníkům stavební i

---

³ Články Jána Siráckého: SIRÁCKY, Ján: Petrovec 1745 – začiatok osídľovania Slovákov vo Vojvodine. In: Petrovec 1745 – 1995. Báčsky Petrovec 1995, s. 64. SIRÁCKY, Ján.: Z minulosti Hložian. In: Hložany 1756 – 1986. Hložany 1986, s.46.

⁴ Pro ilustraci poměrů panujících v severních oblastech Uherska v 17. stol., které vedly k opuštění bydliště, uvádí Sirácky následující: z oblastí obsazených Turky podstatná část obyvatel hledala útočiště v severních župách, co vedlo k přelidnění, nedostatku půdy a až nesnesitelnému růstu daní. Evangelické i katolické obyvatelstvo slovenských oblastí hledalo východisko z této situace usazováním se v jiných oblastech země. Poměrně velké procento Slováků si v průběhu 17. stol. zachovalo evangelické vyznání víry a bylo proto vystaveno při silicím tlaku protireformace ve 40. letech 17. stol. neustálému pronásledování. Tímto je možné odůvodnit, že velkou část obyvatel slovenských jazykových ostrovů tvoří evangelíci (SIRÁCKY, 1996, s. 247.).

palivové dřevo, rolníkům osvobození od daní na šest a řemeslníkům na deset let⁵.

R. 1731 se začalo usazovat v Báčce maďarské obyvatelstvo. Společně s maďarskými osídlenci se do některých míst přistěhovali i Slováci z Hevešské, Hontianské a Tekovské stolice (Topola r. 1750, Kupusin r. 1752, Temerin 1796...). Šlo o osadníky římskokatolického náboženství, kteří splynuli už do 19. století s Maďary, také katolíky. Při soupisu obyvatel v r. 1826 o jejich původu vypovídala již jen příjmení (např. *Sýkora, Šafárik, Kolesár*).

První osady se slovenskou většinou vznikly v jižní Báčce, na území futockého panství, které se r. 1744 stalo majetkem Černojevičů. Na jaře r. 1745 přivedl Martin Čáni především z Hontu a Novohradu slíbené osadníky, kteří od zeměpánů dostali přidělenou půdu v obci Petrovec, kde žily asi dvě desítky srbských rodin. Do Petrovce přišli i mnozí, kteří se přestěhovali z Pešťanské stolice, ze severnějších částí Slovenska nebo z Békéšské stolice (B.Čaby). Později se přistěhovali Slováci i Do Hložan a Kysáče.

Tak se málo osídlené futocké panství Černojevičů, Vojenská hranice a jiné oblasti v Báčce, Banátu a Sremu (oblasti Vojvodiny) staly novým domovem Slováků společně s málopočetnými starousedlíky Srby a nově se usazujícími Němci, Maďary, Chorvaty, Rumuny, Rusíny (dnes, podle statistik, zde žije více než dvacet různých národností). Svoje duchovní pastýře a učitele si zvali ze Slovenska. Jejich nový život se rozvíjel v rámci jedné země, Rakousko-Uherska, resp. druhého z dvoustátí.

Přes všechny těžkosti, které přinášel život, Slováků přibývalo díky přirozenému přírůstku i příchodem nových osadníků, hlavně po vydání Tolerančního patentu Josefa II. (1781). Jako obce s vysokým počtem

---

⁵ Porovnej SIRÁCKY, Ján: Osídľovanie Slovákov na území terajšej Vojvodiny a v Chorvátsku - Slavónii (Juhoslávia). In: Sirácky, Ján a kol.: Slováci vo svete. Matica slovenská 1980, s. 64 – 83.

slovenského obyvatelstva můžeme mimo Báčského Petrovce spomenout ve Sremu Starou Pazovu (1770) a v Banátu Kovačici (1802) a Padinu (1806). Se zvyšováním počtu obyvatelstva Slováci (evangelického vyznání) pocítovali větší potřebu duchovních pastýřů a učitelů, které si zvali ze Slovenska⁶. Mnozí z nich svoji osvětovou činností a celým svým působením zanechali trvalé dědictví, ceněné i pozdějšími generacemi. Stávali při zakládání ochotnických divadelních spolků, knihoven a udržovali přímé styky se Slovenskem a děním tam. Z mnohých uvedme Štefana Homolu, zakladatele nedělní školy, knihovny (1845) a ochotnického divadla (první představení r. 1886) v Báčském Petrovci. Ve Staré Pazově hluboké stopy zanechaly tři rodiny: Hurbanova, Verešova a Klátíkova a v každé slovenské osadě ve Vojvodině zjistíme, že si s úctou připomínají ty svoje.

V Srbech si našli Slováci spolehlivé spojence proti maďarizaci a stávají se i politickým živlem. Díky dobrému spolužití si už od r. 1869 (Viliam Paulíny-Tóth) střídavě volili slovenské a srbské poslance.

Miroslav Krivák shromáždil informace také z oblasti bankovníctví vojvodinských Slováků⁷.

Po Rakousko-Uherském vyrovnání v r. 1867 byl jazyk Slováků vystaven zvýšenému maďarizačnímu tlaku. Po 1. světové válce se radikálně změnily celkové poměry. Poválečným rozdělením Evropy a vznikem nových států (mezi nimi i Československa) vojvodinští Slováci ztrácí společný státní útvar se Slovenskem a stávají se obyvateli

---

⁶ Slováci evangelické víry měli už koncem 16. století samostatný církevní jazyk (bibličtinu). Jejich kolektivní (tím i etnické) povědomí se upevňovalo i tím, že v průběhu 17. stol. ve středoslovenském regionu (odkud většina dolnozemských Slováků pocházela) vybudovala protestantská církev školský systém, který měl už sloužit vzdělávání nižších lidových vrstev. Slováci tak bezprostředně po dosídlení budovali svoje první veřejné instituce: kostel a školu, aby mohli svým dětem zajistit základní vzdělání. Doklady možno najít v archivech jednotlivých slovenských osad ve Vojvodině.

⁷ Krivák, Miroslav: Slovenská sporiteľňa a jej predchodcovia. In: Petrovec 1745 – 1995. Báčsky Petrovec 1995, s. 725 – 749.

Království Srbů, Chorvatů a Slovinců⁸. S postupem času následovaly další státní útvary: Království Jugoslávie, SFRJ, Federativní republika Jugoslávie, Srbsko a Černá Hora, dnes Srbská republika. Úředním jazykem se stal srbský jazyk. Od samého začátku dějin Jugoslávie měla však slovenština ve Vojvodině rovnoprávné postavení se srbštinou.

---

⁸ V Novém Sadě se 25. 11. 1918 setkali představitelé Srbů, Bunjevců, Slováků a Rusů (Rusinů) a deklarovali, že na základě přirozeného práva na sebeurčení národů se připojují k jugoslávskému státu. Slovinci, ve funkci konstitutivního subjektu budoucího státu, byli na tomto historickém shromáždění zastoupeni početnou delegací ze všech částí Vojvodiny. Bartoš, Juraj.: Slovinci na území Srbska vo svetle súpisov. Národný kalendár 83, 2004, Kultúra, Báčský Petrovec, s. 36 – 46.

VOJVODINA DNES

Vojvodina na mapě Srbska

Vojvodina - administrativní rozdělení AO

1.2 Vývojové demografické charakteristiky a postavení slovenské menšiny.

Podle posledního sčítání lidu v r. 2002 žilo v AO (Autonomní oblast) Vojvodina 2 031 992 obyvatel, z nich se 56 637 hlásí ke slovenské národnosti⁹. V minulosti jich bylo mnohem více – v r. 1971 byl zaznamenán pravděpodobně největší počet a to 72 795 (3,75 % obyvatel Vojvodiny), viz graf č.1¹⁰, přesto jsou v současnosti Slováci třetím nejpočetněji zastoupeným etnikem, po většinových Srbech (1 321 807) a Maďarech (290 207). Celkem žije ve Vojvodině 26 národů a národních nebo etnických skupin¹¹.

Ze statistických údajů je dále patrné, že většina obyvatel slovenské národnosti žije ve Vojvodině (95,96%) – graf č. 2, a v ní žije více obyvatel v menších obcích než ve městech – graf č. 3.

Srbská republika má průměrný věk žijících obyvatel 40,57 roku (r.), Vojvodina 40,07 r., zatímco *průměrný věk žijících Slováků je 42,01 r.*, Srbů 40,5 r. Obyvatelé Vojvodiny s nejvyšším průměrným věkem jsou Slovinci (54,9 r.) a Němci (53,0 r.), Maďaři mají průměrný věk 43,2 r. a nejnižší věkový průměr mají Romi (27,5 r.) a Albánci (žijící mimo Kosovo a Metochii) – 29,6 r. Pro srovnání: průměrný věk žijících obyvatel ČR v r. 2001 je 38,7 r. (37,1 muži a 40,3 ženy), SR v r. 2000 36,0 r.¹².

---

⁹ Statistické údaje jsou převzaty ze zdroje: Републички завод за статистику Србије, Попис становништва 2002 з r. 2003 а Станоништво општине у Србији к 30.6. 2005. Přístupné také na internetu: <http://webrz.statserb.sr.gov.yu/axd/index.php>.

¹⁰ Graf č. 1 znázorňuje sestupnou tendenci v počtu obyvatel, kteří se přihlásili při sčítání lidu jako Slováci.

¹¹ Zdroj:

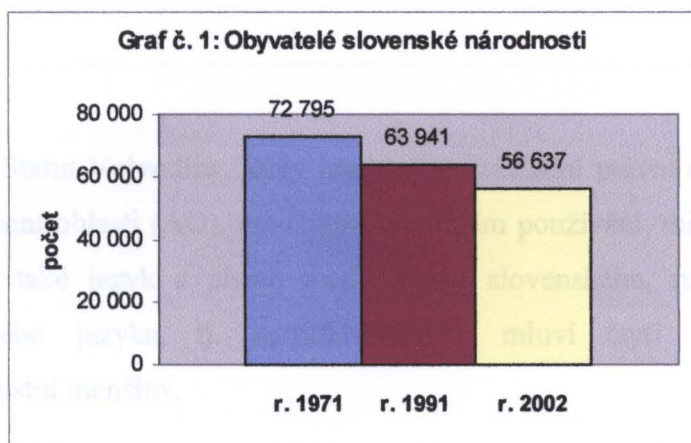
<http://sr.wikipedia.org/srrel/%D0%92%D0%BE%D1%98%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>.

¹² Zdroj:

ČR:

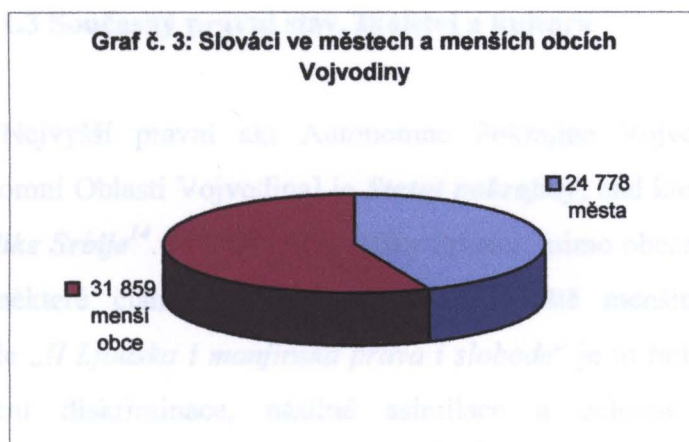
[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C200471AC1/\\$File/410903t2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C200471AC1/$File/410903t2.pdf);

Slováci žijí i v dalších zemích mimo Slovenské republiky. Ze statistik o počtech a odhadech žijících v zahraničí, jejichž počet se r. 2007 odhaduje na 2 185 000, jsou Slováci v Srbské republice co do velikosti společenství na 6. místě¹³. Nejpočetnější skupina je v USA (1 200 000), dále v ČR, Maďarsku, Kanadě, Velké Británii, Srbsku, Argentíně, Irsku, Rakousku a NSR. Přehledné zobrazení poskytuje graf č. 4.

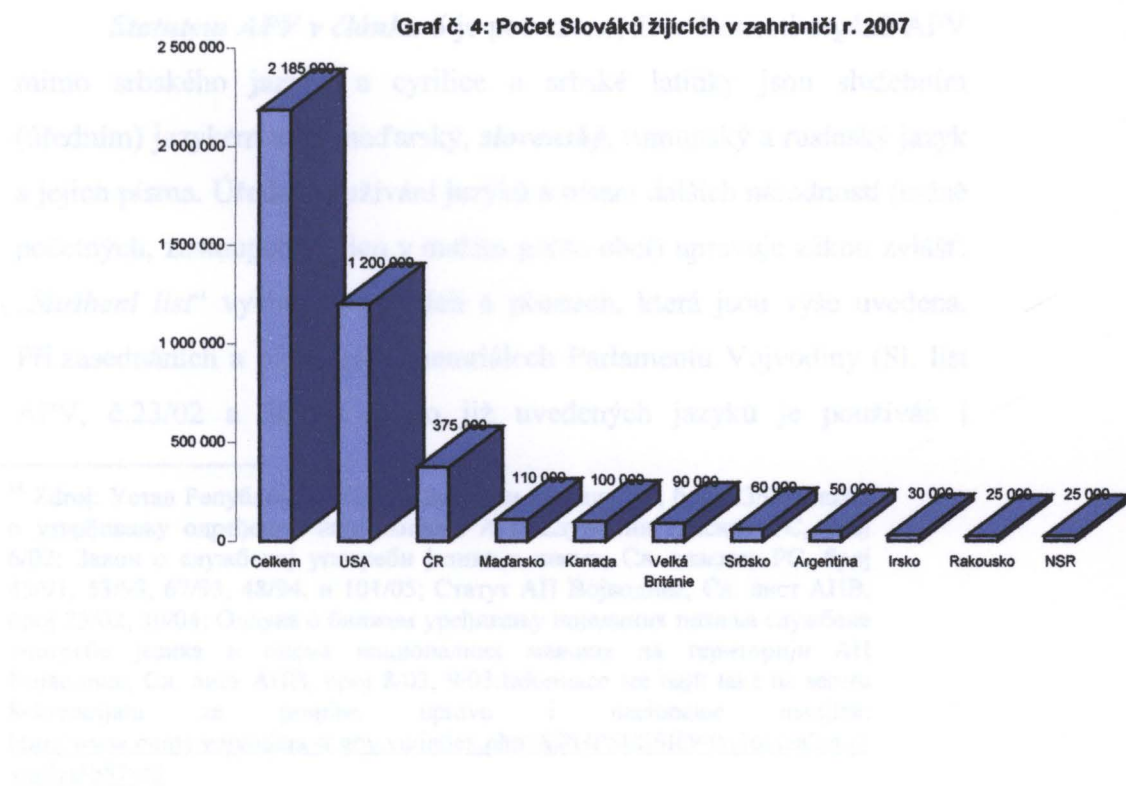

SR: <http://www.land.gov.sk/download.php?fID=68>.

¹³ Zdroj: <http://www.tur.vlada.gov.sk/data/files/2825.doc>.

Statut Vojvodiny, který představuje základní právní akt na úrovni autonomní oblasti (AO), umožňuje v úředním používání, mimo srbského jazyka, také jazyk a písmo maďarského, slovenského, rumunského a rusínského jazyka, tj. jazyků, kterými mluví čtyři nejpočetnější národnostní menšiny.

1.3 Současný právní stav, školství a kultura

Nejvyšší právní akt Autonomne Pokrajine Vojvodine (APV) [Autonomní Oblasti Vojvodina] je *Statut pokrajiny*, nad kterým je *Ustav Republike Srbije*¹⁴. V ústavě Republiky Srbsko, mimo obecných lidských práv, některé články vedou k potvrzení zvláště menšinových práv. V oddíle „II Ljudska i manjinska prava i slobode“ je to řada paragrafů k zabránění diskriminace, násilné asimilace a ochraně lidských a menšinových práv a svobod, zabraňujícím vyvolávání rasové, národnostní a religiozní nenávisti. Část 3 je celá věnována právům členů národnostních menšin, mezi kterými najdeme zákonnou zábranu násilné asimilace. **Článek 79** opisuje práva příslušníků národnostních menšin na zachování zvláštností (specifik), čímž se rozumí i **právo na používání svého jazyka a písma**. Článek 54 garantuje právo příslušníků národnostních menšin na spolupráci a styky se svými soukmenovci mimo Srbsko.

Statutem APV v článku 6 je potvrzeno, že v činnosti orgánů APV mimo srbského jazyka a cyrilice a srbské latinky jsou služebním (úředním) jazykem také maďarský, **slovenský**, rumunský a rusínský jazyk a jejich písma. Úřední používání jazyků a písem dalších národností (méně početných, zastoupených jen v malém počtu obcí) upravuje zákon zvlášť. „*Službeni list*“ vychází v jazycích a písmech, která jsou výše uvedena. Při zasednáních a písemných materiálech Parlamentu Vojvodiny (Sl. list APV, č.23/02 a 30/04) mimo již uvedených jazyků je používán i

---

¹⁴ Zdroj: Устав Републике Србије, Службени гласник РС, број 83/06; Закон о утврђивању одређених надлежности АП, Службени гласник РС, број 6/02; Закон о службеној употреби језика и писма, Сл. гласник РС, број 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, и 101/05; Статут АП Војводине, Сл. лист АПВ, број 23/02, 30/04; Одлука о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писма националних мањина на територији АП Војводине, Сл. лист АПВ, број 8/03, 9/03. Informace lze najít také na servru Sekretarijatu za propise, upravu i nacionalne manjine: <http://www.puma.vojvodina.sr.gov.yu/index.php?&PHPSESSID=0q36kja20jq7vhd1vi3b87vf3>

chorvatský jazyk a písmo. V tlumočnickém a překladatelském oddělení parlamentu Vojvodiny je zajištěno tlumočení a překládání do/z všech uvedených jazyků.

Také ve všech správních obvodech¹⁵ je srbský jazyk a cyrilice úředním jazykem a písmem, ve 25 opštinách (okresech) je úředním písmem latinka. V 9 okresech je úředním jazykem jen srbština, ve 32 okresech a městě Novi Sad je úředním jazykem mimo srbštiny ještě jeden nebo více jazyků národnostních menšin: ve 27 maďarský jazyk a písmo, *v 11 okresech slovenský jazyk a písmo*, v 8 rumunský, v 6 rusínský. V Subotici je to chorvatský jazyk, v Bele Crkvi český jazyk.

V současné době se na úrovni mezi Srbskou republikou a AO Vojvodiny projednává návrh AO na nový statut, který by přinesl ještě více autonomie. Jednání jdou kupředu velmi pomalu a zatím nelze říct, jestli výsledky přinesou něco nového do práv a jejich realizace pro národnostní menšiny ve Vojvodině.

Školský systém

Ve Vojvodině **školský systém** tvoří síť předškolských zařízení, osmiletých základních škol (539), ke kterým se počítají i školy s vyučovacím jazykem národnostních menšin, středních škol (110), na některých je také vyučování v jazycích národnostních menšin, a ve vysokém školství Novosadská Univerzita se 13 fakultami, kde na některých probíhá výuka také v jazycích národnostních menšin.

Příslušníci slovenské národnosti, společně s druhými národnostmi, mají v dnešním školském systému Srbska zákonem stanovené možnosti získat vzdělání v mateřském jazyce. Mimo základních a středních škol se zavedla výuka slovenského jazyka i na vysokých školách (nejdříve na

---

¹⁵ AP Vojvodina má 46 správních celků (opštin) a je rozdělena do 7 okruhů (Západo, Středo a Jihobanátský okruh, Západní, Severní a Jihobáčský okruh a Sremský okruh).

Pedagogické fakultě, později i na Filozofické fakultě v Novém Sadu).¹⁶ Mnozí vojvodinští Slováci mohli své vysokoškolské studium realizovat na Slovensku. Již v období po druhé světové válce se zintenzivňují vědecké výzkumy slovenského jazyka a to jak z řad domácích jazykovědců, sdružených ve Spolku vojvodinských slovakistů, tak i lingvistů ze Slovenska. O vojvodinské slovakistice však bude více řečeno v následující kapitole.

Základní dokument, který upravuje možnosti vzdělávání v jazyku nesrbských národností, je *Zákon o základní a střední škole*¹⁷. V článku 1. – Základní nařízení - § 5 říká: „Pro příslušníky národností vzdělávací plán a program se uskutečňuje též v mateřském jazyku nebo dvojjazyčně, pokud se do první třídy přihlásí nejméně 15 žáků. Škola může realizovat vzdělávací plán a program v jazyku národnosti nebo dvojjazyčně i pro méně než 15 žáků zapsaných do prvního ročníku se souhlasem ministra školství. Ministr školství určuje způsob provádění dvojjazyčného učebního plánu a programu. Pokud se učební plán a program realizuje v srbském jazyku, žákům, členům národnosti, se zajišťuje zvládnutí vzdělávacího plánu a programu mateřského jazyka s prvky národní kultury.“

V části, která upravuje organizaci výchovně vzdělávací práce v § 25 je zákonem daná možnost učit podle § 5 od 1. ročníku školy a pro předškolní výchovu dětí menšin možnost organizovat výuku pro získání elementárních kompetencí ze srbského jazyka.¹⁸ Podle § 26 žáci škol s národním vyučovacím jazykem mají o 3 hodiny týdně více vyučovacích

---

¹⁶ O dějinách slovenského školství ve Vojvodině píše i Samuel Fekete. FEKETE, Samuel: Z dejín slovenského školstva vo Vojvodine. In: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Red. Dr. Miroslav Dudok. Zavod za udžbenike a nastavna sredstva Beograd, Spolok vojvodinských slovakistov Nový Sad, 1996, s.260 – 270.

¹⁷ Закон о основној и средњој школи, Службени гласник Београд, 2002.

¹⁸ V rozhovorech s učiteli, ředitelkami škol a školek v některých osadách (Stará Pazova, Kovačica) jsem získala informace o tom, že dnes většina slovenských dětí předškolního věku používá ke komunikaci přinejlepším stejně dobře srbštinu jako slovenštinu.

hodin (1. stupeň 23, 2. stupeň 28), protože mají navíc povinný srbský jazyk od prvního ročníku. § 69 hovoří o odpovídajícím vzdělání učitelů.

Obdobně i Zákon o střední škole, hlavně v § 4 a , upravuje podmínky, za kterých se může realizovat výuka a vzdělávání studentů středních škol v jazyku národností.

V řeči čísel školská praxe vypadá takto¹⁹: v r. 2001 bylo na území Vojvodiny 342 jednojazykových základních škol – 225 srbských, 11 maďarských, 5 slovenských, 4 rumunské a 1 rusínská; 92 škol je bilingválních, tzn. kromě vyučování v srbském jazyku výuka probíhá ještě v některém z jazyků nár. menšin (69 srbsko – maďarských, 11 srbsko – rumunských, 10 srbsko – slovenských, 2 srbsko – rusínské) a 4 školy jsou trilingvální (srbsko – rusínsko – maďarské). Ve 12 obcích je zákonná možnost vyučování ve slovenském jazyku. Ve školním r. 2000/2001 se ve slovenských školách vzdělávalo 3 568 žáků, z nich 100 mělo jinou než slovenskou národnost. Ze 12 gymnázií, kde výuka probíhá v jazycích menšin je 9 maďarských, 1 rusínské a ve 2 slovenských gymnáziích (Báčském Petrovci a Kovačici) byli 392 studenti, z nich bylo 368 Slováků a 24 studenti byli Neslováci. Ve srovnání s předchozím rokem, ve školním roce 2005/2006 přibýlo do slovenských gymnázií 21 žáků²⁰.

Dnešní **národně-kulturní** život Slováků ve Vojvodině staví na bohaté tradici. O ní vypovídají nejen existující instituce, ale také pečlivá dokumentace v publikacích, kronikách a archivech jednotlivých obcí. V r. 1919 byla v Báčském Petrovci založena slovenská tiskárna, kde byl tištěn i slovenský týdeník *Národná jednota*, slovenské gymnázium a Matice slovenská v Jugoslávii (1932). Také Slovenský sokol měl své zastoupení.

---

¹⁹

Zdroj:
<http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=60&n=MEDIJSKA%20SLIKA%20POBIJA%20STATISTIKU%20-%20INTERETNICKI%20DIJALOG%20U%20VOJVODANSKIM%20MEDIJIMA>.

²⁰ Zdroj:
http://www.minority.org.yu/index.php?option=com_content&task=view&id=86&Itemid=2

Ještě před 1. svět. válkou krátce působil ve Staré Pazově, kde byl hned po válce obnoven a v r. 1919 se spojuje se srbským – Srbsko-slovenská sokolská jednota. 6. března 1920 byla založena Sokolská jednota v Báčském Petrovci²¹.

V poválečné Jugoslávii se obnovila činnost všech národně-kulturních institucí. Vzniklo slovenské vydavatelství Kultúra v Báčském Petrovci, vycházejí noviny „*Hlas ľudu*“, od r. 1990 jsou obnoveny *Slovenské kulturní slavnosti* a také činnost *Matice slovenské* v Jugoslávii.

Vojvodinští Slováci mají obdivuhodné množství výtvarných umělců a jistě by se umístili mezi prvními, pokud by se soutěžilo v hustotě výtvarníků na km². Výtvarné umění Slováků ve Vojvodině tvoří nesmírně bohatou, vzácnou a kvalitní část kultury slovenské enklávy na tomto prostoru. Asi třicet akademicky vzdělaných umělců Slováků žije a tvoří v Srbské republice, z toho dvacet šest ve Vojvodině. Jsou členy profesionálních sdružení a své vzdělání získali na akademiích doma (Nový Sad, Bělehrad) i v zahraničí (Bratislava, Praha, Řím). Jejich díla jsou zastoupena v nejznámějších srbských galeriích, ale jsou i ve sbírkách v zahraničí. První akademicky vzdělaný malíř byl Karol Miloslav Lehotský (1879 – 1929) narozen v Laliti, na něj navazuje dílo Zuzky Medved'ové (1897 – 1985) z Báčského Petrovce, která své akademické vzdělání získala v Praze. Po ní je pojmenována galerie v Petrovci. Od potřeby vyjádřit své city a senzibilitu až do dnešního celosvětového uznání se vypracovali naivní malíři, jejichž metropolí je Kovačica. Při příležitosti oslav 150. výročí založení Kovačice v r. 1952 poprvé společně vystavovalo dvanáct malířů. Výstava měla velký ohlas spoluobčanů i akademických malířů. Jeden z nich, Stojan Trumić, doporučuje zanechat kopírování a malovat podle přírody to, co vidí kolem sebe a co cítí. Každý rok malířů přibývalo a 15. května 1955 byla otevřena první

---

²¹ Zdroj: Babiak, Ján: Sokolstvo a slovenské čítanie v Báčke po prvej svetovej vojne. In: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Red. Dr. Miroslav Dudok. Zavod za udžbenike a nastavna sredstva Beograd, Spolok vojvodinskiých slovakistov Nový Sad, 1996, s. 316 – 324.

venkovská galerie obrazů v Jugoslávii. Od té doby insitní malíři vystavovali snad ve všech světadílech a do Kovačice zavítali mnozí vzácní hosté. Každý z malířů má svůj vlastní rukopis. Insitnímu malířství se věnují nejen v Kovačici, ale kovačická škola se stala pojmem. Přestože Slováci nejsou jediní naivní malíři ve Vojvodině, jsou jejich podstatnou částí²².

Také ochotnické divadlo má trvalé místo v kultuře Slováků na území Vojvodiny. Tímto tématem se podrobněji zabývá sborník prací *125 rokov ochotničkeho divadla Slovákov v Juhošlávii* (1995)²³, mnoho podrobností o minulých i současných divadelních událostech přináší výroční a jiné publikace jednotlivých obcí, kde se divadlo hraje. Například ve Staré Pazově první slovenské divadelní představení mohli pazovčané vidět 2. února 1903. Dávala se malá veselohra : *Testiná do domu, spokojnosť von z domu*. Podrobný popis události přinesly i *Národní noviny*. Ludmila Hurbanová ve své kronice popisuje nejen události spojené s divadelními představeními a společenskými příležitostmi, ale také úsilí, které Pazovčané věnovali tomu, aby měli svůj Slovenský národní dom (26.11.1926). Ochotnické divadlo se hrálo a hraje i v dalších obcích: Báčském Petrovci (r. 1886 úplně první ochotnické představení vojvodinských Slováků), Kovačici, Padině, Erdevíku, Aradáči, Kulpíně... Každoročně se konají přehlídky, soutěže, četná vystoupení v zahraničí. V r. 1980 založili na úrovni Vovodiny *Ochotnické divadlo VHV* (Vladimíra Hurbana Vladimirova) se třemi scénami: Báčský Petrovec, Stará Pazova a Kovačica. 30. srpna r.2003 se na scéně v Petrovci uskutečnila premiéra prvního **profesionálního Slovenského vojvodinského divadla** představením Zuzka Turanová (Ján Čajak ml.).

---

²² Zdroje informací: vyprávění insitních malířek: paní Alžbety Čížikové a Zuzany Holúbekové a ČENDÍCOVÁ, Jarmila: Insitní maliari. In: Kovačica 1802 – 2002, red. Ján Cicka. Miestne spoločenstvo Kovačica, AST Kultúra Báčsky Petrovec 2002, s.501 – 510.

²³ *125 rokov ochotničkeho divadla Slovákov v Juhošlávii*. Red. Krivák, Miroslav, Spolok vojvodinských slovakistov, Nový Sad 1995.

Ke kulturnímu životu patří také folklorní soubory, pěvecké kroužky, hudební skupiny (např. Pazovskí pajtáši²⁴ jsou známí po celé Vojvodině nejen u slovenského publika). Pro život menšiny i slovenského jazyka ve Vojvodině mají velký význam místní média – podle údajů má místní rozhlasové a televizní vysílání ve slovenštině dobrou sledovanost.

Zvláštní pozornost ve výčtu umění, která se pěstují ve Vojvodině, si zaslouží původní literární tvorba, která má zásadní vztah k udržování a pěstování slovenského jazyka. Uvádím ji ve stručném přehledu, který však naznačuje rozsah a typologické rozvrstvení vojvodinské slovenské literatury (básnická i prozaická díla jednotlivých vojvodinských autorů mají přirozeně svá regionálně podmíněná jazyková specifika, tato sféra zde není předmětem našeho zájmu).

Slovenská literatura na území Vojvodiny je chápána jako menšinová literatura, tj. literární tvořivost mimo mateřského etnického celku. Má svoji specifičnost v tom, že se vztahuje k několika literárním kontextům (kontext celonárodní slovenské literatury, kontext dolnozemský, vojvodinský, srbský – vlastní vývojový kontext). U jednotlivých autorů se možno přistavit v chronologickém přehledu.

Poezie

Juraj Rohoň (1773-1831), který působil v Petrovci, Kulpíně a v Hložanech, je autorem první básnické sbírky ve slovenské dolnozemské literatuře (*Kratochwilné Zpěwy pro Mládež rolnjckau*, 1829).

Ján Čajak (1863-1944) působil od roku 1893 v Báčce, kde začíná i jeho literární činnost. Jeho prozaická tvorba patří do kontextu slovenského realizmu, ale s dolnozemskými tematickými a výrazovými realitami. Z řad dolnozemských Slováků s celoslovenským významem jsou prozaik **Gustav Maršall-Petrovský** (1864-1916) a dramatik a prozaik **Vladimir Hurban Vladimírov** (1884-1950)²⁵.

---

²⁴ O Pazovských pajtáších a kultuře ve Staré Pazově též ve 3. kapitole.

²⁵ O rodině Hurbanových v části 3.1 Z historie Staré Pazovy.

Jistý počet literárních a kulturních činitelů se po roce 1918 přestěhoval na Slovensko. Mezi ně patřili **Ján Čajak ml.** (1897-1982), **Andrej Mráz** (1904-1964), **Andrej Sirácky** (1900-1988), **Ján Vladimír Ormis** (1903-1993), kteří vydali několik čísel „kulturného časopisu československého juhu“ *Svit* (1923-1924). Všichni nadále udržovali kontakty s kulturním prostředím svého rodiště.

Za první opravdové básníky slovenské literatury v Jugoslávii jsou považováni **Juraj Mučaji** (1919-1945) – první sbírka *Rozvravené srdce* (1942), básnická poéma *Braňova družina* (1946) a **Paľo Bohuš** (občanským jménem Pavel Sabo, 1921-1997). Prvotina: *Život a brázdy* (1943). Po delším odmlčení uveřejňuje sbírky *Predsa koľaj* (1971), *Hviezdne proso* (1972), *Časom dôjdeme* (1974), srbsky *Život unapred doživotan* (1977), *Sonáty pre sólo mlčanie a gajdy* (1978), *Listovanie v morušových listoch* (1985), *Nikam a späť* (1989), *Triumfálny postrk* (1990), *Tretia strana mince* (1993), *Jednosmerný rebrík* (1996) a *Ohňovzdorný heretik* (1999).

V básnické tvorbě **Jána Labátha** (1926) je několik období. První je reprezentováno sbírkami *Slnčné hodiny* (1958), *Keď rieky rozvodnia sa* (1961) a *Vzbura oblakov* (1963), druhé začíná sbírkou *Jesenná krajina* (1970), *Svätec s vypichnutými očami* (1971), *Váhy* (1976), *Pokračovanie* (1984) a *Studňa* (1988). *Zaviate šľapaje* (1996) a kniha *Domov a svet*, v podnázvu označená ako „koláž slovesných prejavov“ (2003).

Michal Babinka (1927-1974) je autorem sbírek *Bezbožné letá* (1960), *Priestory* (1961), *Rozkoš nenávratov* (1964), *Pod krokom prstí* (1967), *Stretnutiam v ústrety* (1970), *Kórnatenie navreľín* (1970), v rukopisu zůstaly sbírky *Sinky blikajú* (z roku 1960), *Siločiara jari* (1962), *Majster, dielo, ty* (1973). Velké množství básní bylo vydáno v časopisech a z nich a z pozůstalosti vyšly trojsvazkové *Básne* (1979, 1981, 1989).

K současným autorům poezie patří **Pavel Mučaji** (1929): *Bojujúce srdce*, *Slnčné prístrešie* (1966), *Moja Itaka* (1975), *Trvanie básnika*

(1985), *Belasé sonety* (1990) a *Visuté záhrady* (2001); **Juraj Tušiak** (1935-1986): *Maliny v januári* (1962), *Modrá báseň* (1977); **Viera Benková** (1939): *Májový ošial* (1964), *Variácie* (1969), *Obrady* (1971), *Koráb istoty* (1975), *Izoldin prsteň* (1978), srbsky *Dan medju ružama* (1979), *Obelisk* (1982), *Ružový jas* (1986), *Komorný večer* (1989)). Ve své básnické tvorbě má vícekrát témata etnického přetrvání vojvodinských Slováků, např. v básni *Heroica slovaca* ze stejnonojmenné sbírky (1997); **Vít'azoslav Hronec** (1944): *Hviezdy, pobrežie* (1969), *Soľ, ale piesok* (1971), *Medzi dvoma ohňami* (1977), *Hranica* (1981), *Ostrov* (1982), srbsky *Mlin za kafu* (1984) - v překladu autora vyšla slovensky pod názvem *Uhol posunu* (1987), srbsky *Strma ravan* (1996) a *Prázdna streda* (2001); **Miroslav Demák** (1948): *Z otvorenej dlane* (1974), *Zverokruh* (1977); **Jozef Klátik** (1949): k básnickým textům tohoto výtvarníka je potřebné přistupovat jako k absurditou a groteskností poznamenané slovní přepisy grafického výrazu²⁶ *Text soli žltka*, 1976, po srbsky *Impulsi mesa*, 1976, *Semeno: po tom všetkom*, 1976, *Anatómia labute*, 1980; **Zlatko Benka** (1951): srbsky *Demon, ali gde* (1979), *Vodný prach* (1977), *Dvojsečný nůž* (1981), *Oceán* (1984), srbsky *Oklopnik* (1985), *Íl*, 2001); **Michal Ďuga** (1951): *Spiace motýle* (1976), *Krok* (1979), *Prometeus* (1981), *Zem* (1986), *Výklad snov* 2001); **Miroslav Dudok** (1952): *Schody do básne* (1975), *Svetelný korbáč* (1977), *Pečat* (1980), *Multo plus* (1982), *Ruberoid* (1984), *Posuvná hranica* (1995), *Krátky dych* (1995); **Martin Prebudila** (1960): srbsky a slovensky psané básně *Proleční plodovi - Jarné plody* (1977), *Dážď do tváre* (1983), *Život na plejбек* (1987), *Horeznačky* (1992), *Nedá sa metaforovať* (1993) a *Namiesto kodicilu* (2001); **Ján Salčák** (1961): *Pohnuté svety* (1988); **Ladislav Čáni** (1961): *Glosolália* (1992), *Zánik chrámu* (1997); **Katarina Hricová-Topolská** (1967): *Terapia* (1992), *Voľným pádom* (1997), *Motýľ*

---

²⁶ HARPÁŇ, Michal: *Texty a kontexty. Slovenská literatúra a literatúra dolnozemských Slovákov/prológ* Milan Šútovec. Literárne informačné centrum, Bratislava 2004.

v *klietke* (2004); **Jaroslav Čiep** (1970): *Mŕtva poézia* (1991) a **Miroslava Dudková** (1979) s knižne publikovanou básnickou poémou *Suchý rok* (2003).

Poválečná próza

Ve slovenské poválečné próze v Jugoslávii je možné rozlíšiť dve vývojové orientácie: próza rustikálneho typu, ktorá navazovala na realistické tradície vyprávění, a próza rôznych typologických odklonů od tých tradícií. Na začiatku tohoto obdobia bol dominantný prvý typ prózy, ktorý navazoval na tradície slovenskej dolnozemskej literatúry od druhej polovice minulého storočia.

K autorům patř **Miroslav Krivák** (1931-2002): *Úsvit nad rovinou* (1954, přepracované vydání 1995), *Srdcia mladých* (1961) - o mládežnických pracovných brigádách a v románě *Lámanie chleba* (1983) o kolektivizaci; **Janko Čeman** (1922-1987): spisovateľ-rolník, povídky *Kde sa podeli moje kone* (1970), *Poctiví zloději* (1982), romány *Krútnava* (1972), *Nie každý vojak pušku nosí* (1974) a *Drámy* (1978); **Pavel Čáni** (1928-1999) - *Posledný sluha* (1964), *Na prahu* (1979). Tematika povídek - protifašistický odboj, poválečná prešľavba. **Pavel Grňa** (1937): jeho témata sú vzťahy v rodinnom kruhu, kde si všimá konfliktu starého a nového spôsobu života, napr. *Sedem detí*, *Starena a nedela* ze sbírky *Zrenie* (1968) a povídka *Prsteň* ze stejnojmenné sbírky (1997). Typologie rustikální prózy se držel i **Ján Kopčok** (1929-1993): novela *Jazvy* (1980), kniha povídek *Krátky život* (1989) a v časopisech publikované povídky.

Prozaická tvorba básniků

Ján Labáth - sbírka povídek *Jazdec z Turkménska* (1963), *Zatvorený kruh* (1972) a krátky román *Dialky* (1982); **Juraj Tušiak** - časopisecky uveřejňoval povídky už v padesátých letech, do sbírky *Krčma* (1973) je nezařadil; **Viera Benková** - kniha povídek *Lesná studienka* (1973) a *Dom* (1987); **Vít'azoslav Hronec** - *Prievan* (1976), *Pán vzduchu a kráľov syn* (1993). Časopisecky uveřejňoval prózy, které pak byly kapitolami románu *Plný ponor* (1999), společně s romány

Amarna I a *Amarna II* (2000), tvoří celek. Fabulární a typologické souvislosti vysvětluje v deníkové próze *Algol* (2001); **Miroslav Demák** – povídky *Švédské domky* (1980); **Zoroslav Spevák Jesenský** (1956) – kniha povídek *Prst v nose* (1985).

Také básník **Zlatko Benka** knižně vydal prózu. Povídky *Ryžové plátno* (1988), romány *Anjelský pád* (1996), *Striebro piesočného lesa* (1996) a srbsky novely *Boginja na prestolu* (1996); **Mišo Smíšek** (1957) je autorem sbírky krátkých próz *Z tmy* (2000);

Martin Prebudila – jeho kniha krátkých próz *Rezervista bez rezervnej kože* (2000) je beletrizovaná dokumentární a reportážní próza z událostí 90. let s důrazem na emocionální reakce na tyto tragické události v citovém světě hlavního hrdiny.

Literatura pro děti a mládež

Jozef Podhradský (1823-1915) po příchodu do Nového Sadu vydával „novinky pre slovenské dietky“ *Slávik* (1864-1965) a „list pre slovenských mládencov a panny“ *Zornička* (1864-65) - vůbec první slovenské časopisy pro děti a mládež. V nich uveřejňoval převážně vlastní prózy a hry pro děti.

Slovenská vojvodinská periodika v meziválečném období (Národní jednoty, Národní kalendář) mají pravidelné přílohy pro děti, které redigovala **Adela Čajaková - Petrovičová** (1901-1976), která i psala pro děti: básně *Drobné kvietky* (1943), knihy povídek *V čarovnej ríši rozprávok* (1943) a *Maškrtnice* (1973). Podstatný význam mělo založení časopisu pro děti *Naše slniečko* roku 1939. Mimo válečných let 1942-1945, časopis pro děti vychází pod různými jmény (*Naši pionieri*, *Pionieri*, *Zornička*) dodnes a je základním publikačním prostorem pro dětskou literaturu. Významné jsou i přílohy pro děti v novinách *Hlas ľudu* a v *Národnom resp. Ludovom kalendári*.

V druhé polovině 40. let a v první polovině 50. let převládala i v literatuře pro děti témata protifašistického odboje, na která navazovala socialistická přestavba společnosti (př. **Zlatko Klátik** (1922-1990) *V boji a*

v *pokoji* (1946) a na Slovensku vydaná sbírka *Hurá, pionieri* (1951), v próze povídky **Jána Kopčoka** *Deti z našej ulice* (1959). Tvorbě pro děti se věnovali básníci **Michal Babinka** – básnické sbírky: *Na šarkanovom chvoste* (1958), *Abeceda skáče* (1961), *V troch tuctoch — rozprávka* (1961), *Sto úsmevov a jedna slza* (1962), *Cengáčik na dobré ráno* (1968). Od didaktizujících veršů se postupně vžil do světa dítěte, do světa hry a fantazie. Dětem je určena sbírka povídek *Ako rástol Igorko* (1970); **Pavel Mučaji** – v tradičním stylu *Zvieratká, zrníčka, vtáci a deti* (1956), *Pavúčik hrdina* (1958), *Sviet' slniečko veselo* (1961). Později se propracuje k originálnějšímu básnickému výrazu – sbírky: *Na vrbovej písťalke* (1970) a *Mušky z gumipušky* (1973), *Môj malý svet* (1979), *Marhuľka, Miško a kohút* (1988), *Povrázok* (1991), *Dieťaťko sväté, poštári a králi* (1999). Vydal též knihu povídek pro děti: *Máme bystrého chlapca* (1971); prozaik **Juraj Tušiak** se vcítil do dětského světa sbírkou *Jednoduché slová* (1968) a prózou pro děti: *Maximilián v meste* (1971), *Muška Svetluška a hračky* (1972), *Postavím si kaštieľ vežičkový* (1973); *Štvrtácka jar* (1975), *Kráľovské rozprávky* (1981); **Miroslav Demák** – sbírka *Tchorí chór* (1985). *O troch umelcoch* (1977), *Trojhlavý drak Štefan* (1979) a *Husle* (1994) – v nich navazuje na lidové pohádky, ale zároveň je aktualizuje; **Pavel Grňa** - *Jarabý vtáčik* (1971) a *Dve Marky a Jurko* (1973), jejich nejvýraznějšími znaky jsou realistické vyprávění a realistický příběh; **Viera Benková** - knihy krátkých próz *Veľký minikrimi prípad* (1977), *Lesné príhody* (1980) a *Hojdacie kreslo spisovateľa Martina* (1984); **Anna Majerová** (1923-1987), v knihách krátkých próz *Keď som behal bosý* (1974), *Vymýšľanky* (1979) a *Chichotačky s Majkou* (1981) ztvárňuje sny a zážitky nejmenších, kterým jsou povídky věnované a **Anna Papugová** (1948) v žánrově a rozsahově podobných sbírkách povídek *Zrkadlo* (1983) a *Texasky a tenisky a Lena v nich* (1991) se též zameruje na ztvárňování vnitřního, citového a psychického světa dětských hrdinů. **Zoroslav Spevák Jesenský** – povídky pro děti: *Malí velikani* (1983), *Mastené, solené, paprené...* (1987), *Mám mušku v oku*

(1989) a *Bartolomej Kolumbus v Erdevíku* - paralelně srbsky: *Bartolomej Kolumbus u Mošorínu* (2001); **Tomáš Čelovský** (1958) - sbírky povídek *Rád chodím do školy* (1984) a *Sen noci prvoaprilovej* (1993). V povídkách je uplatňován princip ztvárňování světa očima současného dítěte, který zachovává dětskou identitu a odstup od světa dospělých.

Vojvodinská slovenská národnostní periodika

Významnou úlohu v životě národnostních mešin obecně mají tištěná periodika – vztahuje se to přirozeně i k životu Slováků ve Vojvodině. V průběhu let zde vycházely a vychází časopisy diferencovaného zaměření.

Hned v roce 1919 byl založen *Kníhtlačiarsko-účastinársky spolok*, začal vycházet týdeník *Národná jednota* (1920-1941) jako pokračování časopisu *Dolnozemský Slovák* (1902-1914, 1918-1920), časopisy pro děti *Zornička* (1925-1927) a *Naše slniečko* (1939-1941, 1945-1947). Matica slovenská v Juhoslávii (1932-1940, 1946-1947) vydávala časopis pro literaturu a kulturu *Náš život* (1933-1940, 1946-1947).

Po 2. světové válce se publikační aktivity rozšířili: mimo novin *Hlas ľudu* pokračoval v tradicích časopisu *Náš život* časopis pro literaturu a kulturu *Nový život* (1949), pro děti vycházel časopis *Naši pionieri* (1947-1970), potom *Pionieri* (1970-91), od roku 1991 *Zornička*, *Ludový kalendár*, společensko-zábavný časopis *Rozhlady* (1952-1969). Vydávaly sa učebnice pro slovenské základní a střední školy. Protože se nedovážely knihy ze Slovenska, vydávala sa i významnější díla slovenského literárního dědictví.

Chtěla bych zmínit zajímavost, která se týká slovenských žen a kultury. Na sklonku roku 2003 vyšel na Slovensku *Lexikón slovenských*

žien²⁷, věnovaný slovenským ženám, jejichž život a dílo se již uzavřely a které se výrazně zapsaly do dějin slovenské vědy, umění, kulturního a společenského dění. *Dvacet* z nich je svým životem spojeno s oblastí, o kterou se zajímáme.

Národnostní menšiny v kontextu Vojvodiny a interkulturní povědomí (ve výsledcích výzkumního projektu „Mediální vědomí“)

Kulturní práva, která zaručuje Ústava, se viditelně realizují v oblasti vzdělávání, veřejných medií a širě možností používání mateřského jazyka včetně úřední komunikace v jazycích národnostních menšin je na vysoké úrovni. Je možné považovat úroveň uplatňování kulturních práv v praxi za dostačující? To v zajímavém projektu „*Medijska svesnost*“ (Mediální vědomí) zkoumala *Dubravka Valić Nedeljković* – profesorka Novosadské novinářské školy – se spolupracovníky v únoru a březnu 2001²⁸. Projekt byl zaměřen na dvě složky kulturních práv: a) **Obrazovanje kao element kulturnih prava** (Vzdělávání jako element kulturních práv), b) **Mediji kao element kulturnih prava** (Media jako element kulturních práv) – a jeho hodnocení vyznívají značně kriticky.

Tak v části výzkumu o *vzdělávání* bylo např. kriticky konstatováno, že název dvoujazyková škola v praxi neznamená, že se výuka realizuje bilingválně, a tím se uskutečňuje mezikulturní a mezijazykový dialog. Název školy znamená jen to, že ve stejné budově

---

²⁷ *Lexikón slovenských žien*. Red. Augustín Maťovčík. Slovenská národná knižnica, Slovenský biografický ústav, Martin 2003.

²⁸ Výsledky výzkumu byly uveřejněny na Internetu: <http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=60&n=MEDIJSKA%20SLIKA%20POBIJA%20STATISTIKU%20-%20INTERETNICKI%20DIJALOG%20U%20VOJVODANSKIM%20MEDIJIMA>.
VALIĆ, Dubravka: *Medijska slika pobija statistiku: Interetnički dijalog u Vojvođanskim medijima* (Mediální obraz vyvrací statistiku: Mezikulturní dialog v médiích Vojvodiny).

jsou třídy a vyučující dvou jazyků, kteří se jedni druhým nemíchají do práce. Ředitele škol jmenuje ministerstvo školství a nebere v úvahu ani potřebu, aby ve vícejazykových školách byl ředitel bilingvální osoba. Diskutovat by se mohlo též o národnostním složení školských odborů ve dvoujazykových školách – jsou většinou jednonárodnostní.

Nejdůležitější jsou ale učební plány, programy a učebnice. V nich výzkumníci nenašli skoro nic o multikulturnosti, mezietnickém dialogu... Učební materiály dokonce postrádají i relevantní informace o jazykovém, historickém a kulturním dědictví národů, které žijí na prostoru Vojvodiny a Srbska. Menšinové národy ve většině znají hodně o historii, kultuře a literatuře většinového národa, informace jdoucí opačným směrem prakticky chybí. Dovoz učebnic z domicilních zemí je oficiálně zakázán. Jazyk prostředí se uvedením školního zákona z r. 1992 více neučí. Zákonná možnost sice je, ale je tak definovaná, že se v praxi neuskutečňuje. Závěrem tohoto bodu dr. Valić konstatuje, že současné plány, programy a školské učebnice ve Vojvodině (a i Srbsku) nepomáhají rozvíjet mezietnický dialog.

Z této části výzkumu vyplynulo, že veřejný vzdělávací proces není ideálním prostorem pro získání návyků multikulturního myšlení a mezietnického dialogu. Mohli bychom tedy předpokládat, že by tyto potřeby mohla saturovat *masmedia*. Monitoring medií ve většinovém jazyku i v jazycích národnostních menšin (únor, březen 2001) však ukázal, že situace je podobná jako ve vzdělávání. Také v tomto případě statistika ukazuje, že jsou sice splněny vysoké standarty v počtu medií v jazycích národnostních menšin, ale analýza jejich obsahu dokazuje, že chybí multikulturní a mezietnický přístup i afirmace dialogu mezi národy žijícími ve Vojvodině.

V projektu se analyzoval obsah medií od září 2000 do února 2001. Zkoumány byly deníky »Vojvodina«, »Dnevnik«, »Glas javnosti« i »Magyar Szó«, týdeníky »Ruske slovo«, »Hlas ľudu« i »Libertatea« a lokální media v maďarském a romském jazyce »Radio Sombor« a

nedělník »Dunataj«. Mezi spolupracovníky – experty jednotlivých jazyků – byla Anna Maria Boldocká. Ve zprávě jsou informace o skladbě všech zkoumaných položek.

Výsledky kvantitativně-kvalitativní analýzy obsahu zkoumaných medií ukazují na takové trendy v redakčních politikách, které nemají zájem o to, aby rozvíjely povědomí o důležitosti internetnického dialogu a afirmaci vojvodinského multikulturalizmu. Nenabízí svým příjemcům nic specifického a ani nemají nástroje, kterými by si získali další čtenáře či posluchače. Nejsou si vědomi potřeby vytvořit vztah veřejnosti k multikulturalismu a všestranné realizaci kulturních práv všech etnik žijících na dané oblasti. Dokud bude tato situace přetrvávat, distance mezi členy různých národů se bude zvětšovat.

Závěry uvedeného výzkumu nezní příliš lichotivě, jako pozitivní však vidím to, že byly problémy identifikovány a může se jim věnovat pozornost a vhodnými prostředky působit tak, aby situace byla pro mnohonárodnostní a mnohokulturní Vojvodinu příznivější. Vzhledem k okolnosti, že zde jsou mezietnické vztahy tradičně dobré, musí existovat ještě jiné způsoby, jak se nositelé různých kultur poznávají, protože z poznání a porozumění může vzejít respekt a tolerance. Jeden z nich je víceletý projekt Oblastního sekretariátu pro předpisy, řízení a národnostní menšiny „Afirmace multikulturalizmu a tolerance ve Vojvodině“²⁹, v rámci kterého se každý rok pro studenty středních škol pořádá soutěžní kvíz „*Koliko se poznajemo*“ (Jak se známe). Trvá měsíc, studenti z celé AO vždy v sobotu a neděli, postupně v osmi regionálních střediscích soutěží ze znalostí o životě a kultuře všech národností oblasti. Navíc navštíví a blíže poznají jednotlivé regionální obce, které připravují i různý kulturní program. Akce se těší zájmu středoškoláků.

---

²⁹ Zdroj:

http://www.minority.org.yu/index.php?option=com_content&task=view&id=193&Itemid.

V oblasti interkulturní výchovy se angažuje nevládní organizace „MOST“ – Udruženje za saradnju i posredovanje u sukobima (Sdružení pro spolupráci a zprostředkování při střetech) z Nového Sadu. Zakladatelka a vedoucí osoba je dr. Jasmina Klemenović z FF univerzity v Novém Sadu, která se i profesionálně zabývá interkulturní problematikou (Negovanje interkulturalnosti u predškolskim ustanovama Vojvodine, u : M. Oljača i saradnici *Modeli stručnog usavršavanja za interkulturalno vaspitanje i obrazovanje* (tematski zbornik), str. 103-118, Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju, 2006.) Sdružení Most má akreditaci Ministerstva školství RS pro svůj projekt odborné výuky pedagogických a jiných pracovníků mj. v oblasti multikulturní výchovy. Mají hotové programy, které nabízejí k realizaci³⁰.

Z osobních zkušeností bych chtěla bych zmínit školskou praxi v některých školách, která se liší od uvedené výše ve výzkumu. V nich se většinové děti učí slovenštinu/maďarštinu jako jazyk prostředí (Kovačica/Debeljača). Také skutečnost, že mnozí příslušníci většinového národa (Srbi) se stávají percepčními a produkčními bilingvisty, ukazuje na poznávání i vztah ke druhé národnosti (více v kapitole o percepčním a produkčním bilingvizmu Srbů). Dá se předpokládat, že podobná situace je i v místech, kde žijí v kontaktu příslušníci jiných národností (např. zkušenost paní Ljiljany v uvedené kapitole).

Ještě jeden argument pro to, že i školní praxe podporuje poznání a porozumění mezi příslušníky různých národností (v našem případě slovenské a srbské) jsou výsledky ankety slovních asociací žáků posledního ročníku ZŠ ve Staré Pazově – škola srbská a slovenská, dále v Bělehradu a na Slovensku v Prievidzi. Získaný materiál ukazuje vliv osobní zkušenosti i školy na poznání života a kultury druhého etnika na

---

³⁰ Zdroj: <http://www.most.org.yu/stranice/Interkulturalno/IO.html>.

příkladu žáků pazovských škol i na jinou situaci tam, kde chybí, nebo mají jiné rozměry (Bělehrad, Prievidza)³¹.

Práva národnostních menšin, která garantuje Ústava a prováděcí zákony, poskytují možnost širokého využití a jsou uplatňována. Kvalitu a rozsah jejich využití ke kontinuálnímu rozvoji slovenského i ostatních společenství na území Vojvodiny svou činností ovlivňují společenství sama.

---

³¹ Viz část práce : Slovní asociace ve výzkumu bilingvizmu.

2. Slovenština jako menšinový jazyk ve Vojvodině

2.1 Stav poznání – vojvodinská slovenština jako předmět odborného výzkumu vojvodinských a slovenských slovakistů

Od samého začátku života Slováků v dnešní Vojvodině se společenství rozvíjelo nejen co do počtu a postupně i v hmotném ohledu, ale také intenzivní byl i duchovní, kulturní a intelektuální život. Především učitelé a duchovní, mimo svého povolání, věnovali schopnosti a síly mnoha dalším prospěšným aktivitám (např. ochotnickému divadlu, literární tvorbě, osvětové činnosti), ale také se živě zajímali a zkoumali slovenský jazyk. V 18. století, kdy se v Evropě formuje novodobé jazykovědné myšlení, žije a působí na území dnešní Vojvodiny více osobností, které zasáhly do vývoje v domácím i českém prostředí 18. a 19. století a jejichž práce patří k evropskému vědeckému dědictví, jako jsou Juraj Ribay, Pavel Jozef Šafárik, Michal Godra a jiní.

Po první světové válce a vzniku samostatných států nastupuje období samostatného vývoje výzkumu slovenského jazyka. Rozkvět organizovaných výzkumů slovenského jazyka ve Vojvodině nastává po založení katedry slovenského jazyka na FF v Novém Sadu (1961) a hlavně od r. 1976, od kdy bylo možné sestavovat pětileté vědeckovýzkumné projekty. Jejich realizace umožnila afirmaci vojvodinské (jihoslovenské) slovakistiky i badatelů-slovakistů v rámci evropské lingvistiky.

V oblasti lingvistického výzkumu byla věnována nejprve velká pozornost *výzkumu nářečí* a to z řad vojvodinských jazykovědců – Daniel Dudok, Michal Týr, Anna Marićová, ale také slovenských – Jozef Štolc a Pavel Ondrus, který se zabýval i sociální dialektologií. Na *srovnávací výzkumy slovenštiny a srbštiny* (srbochorvátštiny) zaměřili pozornost

Michal Týr a Mária Myjavcová, ze slovenských lingvistů též Emil Horák. Celoživotní pozornost *kontaktovému* ovlivňování jazyků, hlavně slovenského jazyka v každodenním kontaktu se srbským jazykem, věnuje M. Myjavcová, ale i další lingvisté z Vojvodiny (M. Týr, Zuzana Týrová). Koexistence slovenského a srbského jazyka je důvodem pro přirozený *bilingvizmus* Slováků, kteří žijí v tomto prostředí, a také pro odborný zájem a výzkum v této oblasti. M. Myjavcová patří v této oblasti mezi nejprřednější badatele, ze Slovenska bilingvizmu ve Vojvodině věnuje odbornou pozornost Radmila Horáková a skromně z pracoviště FF Univerzity v Bělehradu Dalibor Sokolović. *Empirický sociolingvistický výzkum koexistence jazyků v konkrétních komunikačních situacích* je zatím v odborné literatuře nepříliš zastoupen (některé práce Miroslava Dudka, Zuzany Týrové).

V chronologickém pohledu sa dějiny slovenské jazykovědy na daném prostoru začínají osobností *Juraje Ribaye* (1754 Bánovce nad Bebravou – 1812 Torža), který od r. 1798 působil v dnešní vojvodinské obci Savino Selo (Torža). Byl to člověk vsutku osvícený. Miroslav Dudok o něm píše: „*Bol jazykovedcom a zakladateľom slovenskej slavistiky, spisovateľom a publicistom, evanjelickým kňazom a teológom, knihovníkom a bibliografom, etnografom, organizátorom vedeckého života aj ľudovým pracovníkom*“³². Jeho významnější jazykovědné práce zůstaly v rukopise nebo jsou včleněny do spisů Jozefa Dobrovského, se kterým si vyměňoval rozsáhlou korespondenci. Na Dobrovského podnět Ribay také začal pracovat na slovníku slovenských slov, která se liší od českých – *Idioticon Slovacicum* – zahrnujícím 14 700 slov, které Češi

---

³² DUDOK, Miroslav: K začiatkom slovenskej jazykovedy vo Vojvodine. 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine, red. Miroslav Dudok, Завод за уџбенике и наставна средства Београд, Spolok vojvodinských slovakistov Nový Sad 1996, s. 155 – 163. Též: DUDOK, Miroslav: K jazykovědnému dielu Juraja Ribaya a jeho názorom na diverzifikáciu slovenčiny. Přístupné na internetu: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/Ribay/9_Dudok%20Miroslav.doc.

nepoužívají, nebo je používají v jiném významu. Z lexikografického pohledu jde o slovensko-německo-latinský překladový slovník. Do slovníku zařadil i „čistě slovenská“ slova ze živé mluvy středoslovenského nářečí okolí rodných Bánovců, a tím je užitečný i pro výzkum jazyka, který se používá ve Vojvodině. Z jeho pera vzešla i slovensko-maďarská konfrontační práce *Vocabularium Hungarico-Slavicum, sive vocabula Slavic et Hungaris communia* (slovník slovanských slov v maďarštině). Chystal se vydat *Slovář bibličný vykladačný, Knihu přísloví českých a slovenských, Specilegium vocum Slavo-Bohemicarum, Vocabularium symphonum vocum*. Ribay byl také organizátorem: vypracoval plán na založení Slovenské učené společnosti na sbírání lidových tradic a jazykového materiálu (*Proiectum instituti seu societatis bohemo-slavicae inter Slavos in Hungaria, 11.11.1793*)³³. O *Idioticonu* psal i zakladatel moderní vědecké slavistiky, který delší dobu (13 let) působil na gymnaziu v Novém Sadě – **Pavel Jozef Šafárik**. Šafárikovo rozsáhlé vědecké se ve své významné části váže k životu v Novém Sadě, v tomto období se podílel na sbírání a vydání slovenských lidových písní (*Písně světské lidu slovenského v Uhřích. Sebrané a vydané od P. J. Šafárika, Jána Blahoslava a jiných, 1823*), nejvýznamnějším vědeckým dílem z novosadského období jsou *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (Pešť 1826). V Novém Sadě napsal Šafárik ještě další práce: *Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki* (Pešť 1828) a *Serbische Lesekörner oder historisch – kritische Beleuchtung der serbischen Mundart, ein Beitrag zur slawischen Sprachkunde* (Pešť 1833).

---

³³ Srov. DUDOK Miroslav: K jazykovednému dielu Juraja Ribaya a jeho názorom na diverzifikáciu slovenčiny. Dostupné na internetu:

http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/Ribay/9_Dudok%20Miroslav.doc.

BLANÁR, Vincent: *Ribayov Idioticon Slovacicum*. Jazykovedné štúdie, 9, 1966, s. 9 – 114.

Od konce 18. do poloviny 19. století byla ve slovenském prostředí spisovným jazykem bernolákovština, ale inteligence evangelického vyznání ve Vojvodině používala ve své jazykové praxi stále kralickou češtinu. R. 1853 vychází první *slovenský slabikář* na území Vojvodiny. Autorem je **Samuel Borovský**, kněz v Pivnici. Psán byl kollárovsou staroslovenštinou³⁴ a používaly ho všechny školy báč-sremského seniorátu.

Všestrannou osobností 19. století ve Vojvodině byl **Michal Godra** (1801 Bánovce nad Bebravou – 1874 Báčský Petrovec). V letech, kdy redigoval *Zoru*, se zabýval pravopisnými otázkami, v období štúrovském byl považován za významného kodifikátora slovenské terminologie a v matičném období v popředí jeho zájmu stály otázky kultury jazyka a popis jazykového systému (*Roztriedenie slovies slovenských, zvlášte nezavršivých*, v *Letopisu matice slovenskej 1867 – 1870*)³⁵.

Léta po rakousko-uherském vyrovnání byla pro maďarské národy Uhorska těžkým obdobím, ale jazykovědné výzkumy a výzkumy jazyků úplně nepřestaly. Ve větší míře se o ně začali zajímat intelektuálové nelingvisté. Pravděpodobně jako důsledek tlaku maďarských úřadů vzrůstá i jazykové povědomí a povědomí k národní příslušnosti Slováků na území Vojvodiny. K autorům zajímajícím se o otázky jazyka patří lékař a botanik **Bartolomej Godra**, učitel z Kysáče **Ján Mičátek**, autor velmi dobrých čítanek, **Fraňo Macvejda**, učitel z Erdevíku a spisovatel **Gustáv Maršall-Petrovský**.

Miroslav Dudok (1996) charakterizuje první fázi slovenské jazykovědy ve Vojvodině (konec 18. a začátek 19. století) jako období, pro které je příznačný vysoký stupeň odbornosti a kritičnosti. Osobnosti tohoto období se aktivně podílely na konstituování slovenské jazykovědy

---

³⁴ Více: Dudok, Miroslav: *Jazyk Samuela Borovského – autora prvého slabikára Slovákov vo Vojvodine*. Nový život, 42, 1990, s. 401 – 405.

³⁵ DUDOK, Miroslav: *Názory Michala Godru na jazykovú kultúru*. Slovenská reč, 55, 1990, s. 65 – 74.

DUDOK, Miroslav: *Zástoj Michala Godru pri formovaní slovenskej terminológie*. In: Petrovec 1745 – 1995, s. 382 – 387.

na Slovensku, na kodifikačních procesech slovenštiny předštúrovské i štúrovské. Dalším kladem je široký slavistický obzor a evropský rámec vědeckého myšlení.

Druhá fáze končí první světovou válkou. Byla to fáze aplikovaného jazykového myšlení. V tomto období kodifikační procesy slovenského jazyka byly v podstatě ukončeny a následovalo období deskriptivních výzkumů a jejich popularizace prostřednictvím školské praxe a osvětové činnosti³⁶.

Současnou slovenskou jazykovědu ve Vojvodině zastupují osobnosti, pro které je charakteristická úctyhodná vědecká tvořivost a pedagogická činnost. **Daniel Dudok**, (1932) slavista a slovakista, je znám jako autor odborných prací z dialektologie, dějin spisovného jazyka na Slovensku i ve Vojvodině, onomastiky: *Nárečie Pivnice v Báčke* (doktorská dizertace), *Vznik nárečia Aradáča v Banáte a jeho miesto medzi nárečiami slovenského jazyka*,^{37,38} *Výskum priezvisk Slovákov v Juhoslávii*³⁹, *Funkcie slovenského jazyka v živote Slovákov v Juhoslávii*⁴⁰, ale také jako vysokoškolský pedagog, organizátor, redaktor. Společně s **Jánem Kmeťem**⁴¹ (1927 Aradáč – 2003 Nový Sad, zatím jediným slovenským akademikem v Srbsku) položili organizační základy jazykovědy v tomto prostoru.

---

³⁶ DUDOK, Miroslav: K začiatkom slovenskej jazykovedy vo Vojvodine. 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. 1996, s. 162.

³⁷ DUDOK, Daniel: *Vznik nárečia Aradáča v Banáte a jeho miesto medzi nárečiami slovenského jazyka*, *Slováci v zahraničí*, 15, 1989, s. 5 - 34.

³⁸ Na příkladu Aradáče Daniel Dudok ukazuje, jak se typ nářečí, které vychází z jižních středoslovenských nářečí, vyvinul do konglomerátu, který nemá na Slovensku obdobu. Podle stejného principu, ovšem s jinými vstupy, vznikala nářečí i v ostatních obcích Vojvodiny. Jako důkaz uvádím závěr výzkumu slovenského nářečí ve Staré Pazově (Anna Marićová, kap. 3.2).

³⁹ DUDOK, Daniel: *Výskum priezvisk Slovákov v Juhoslávii*. In: *Slováci v Juhoslávii*. [Zost.]: Čáni, Ladislav. Bratislava, Dom zahraničných Slovákov 2001, s. 78 – 86.

⁴⁰ DUDOK, Daniel: *Funkcie slovenského jazyka v živote Slovákov v Juhoslávii*, Zborník príspevkov z vedeckého sympózia k 125. výročiu založenia Matice slovenskej. Red. Bielik, František – Baláž Claude. Martin 1990, s. 32-42.

⁴¹ Akademik Ján Kmeť – slavista, slovakista, literární vědec, kritik, komparatista a kulturní historik.

Další výraznou osobností je **Mária Myjavcová** (1934 Báčský Petrovec). Mimo množství vědeckých studií⁴² se věnovala pedagogické činnosti a také redaktorské, korektorské práci, kterou zúročila ve svých *Jazykových poznámkách*. Jejím odborným zájmem je živý jazyk – jeho vývojové tendence, kontaktné jevy při přirozeném každodenním styku slovenštiny se srbštinou v podmínkách bilingvizmu, sociolingvistika. Hodnotné jsou její učebnice slovenského jazyka a mnohé recenze jak vědeckých tak i literárních děl vojvodinských Slováků. Vědecko-populární činnost dala vzniknout celé řadě článků, referátů a studií, pro širší veřejnost populárně laděné, pro odbornou veřejnost vědecky fundované. Významná je i její činnost překladatelská, čtenářsky poutavé eseje a literárně komponované příspěvky hlavně v *Novém životě*.

Michal Týr (1942 Pivnica) po ukončených studiích byl redaktorem v *Hlasu ľudu* a v redakci pro vydávání učebnic jako redaktor slovenských textů. Od r. 1976 je vysokoškolský profesor na univerzitě v Novém Sadu a Bělehradu. Jeho doktorská dizertace „*Číslovky v spisovnej slovenčine a v spisovnej srbochorvátčine*“ se zabývá srovnáním číslovek v obou jazycích, a také interferencí při používání číslovek v bilingválním prostředí vojvodinských Slováků. Jeho odborný zájem je široký: fonetika, fonologie, lexikologie, kontrastivní analýza slovenského a srbského jazyka, dialektologie i historie slovenského jazyka.

Další významnou osobností slovenské jazykovědy je **Miroslav Dudok** (1952 Erdevík). Od r. 1977 se věnuje vědecké i pedagogické činnosti na univerzitách v Novém Sadu, Bělehradu, Segedíně, Bratislavě. Pracuje v oblasti textové jazykovědy, konfrontační jazykovědy,

---

⁴² Bibliografie prací M. Myjavcové: DUDOK, Daniel: *Výberová bibliografia prác Márie Myjavcovej*. In: *Nový život*, 36, 1984, s. 475 – 476. *Súpis prác Márie Myjavcovej za roky 1953 – 1984*. Zborník Spolku vojvodinských slovakistov, 6 – 7, 1984 – 1985 Nový Sad. Red. Dudok Daniel, s. 147 – 157. *Súpis prác Márie Myjavcovej za roky 1985 – 1999*. Zborník Spolku vojvodinských slovakistov, 16 – 18. Red. Dudok, Daniel, Nový Sad 2000, s.201 – 204.

sociolingvistiky, aplikované lingvistiky, výzkumu dějin slovakistiky, teorie a praxe překladu a literární kritiky⁴³.

Anna Marićová (1951 Stará Pazova) vystudovala slovenský jazyk na Filozofické fakultě univerzity v Novém Sadu, kde od r. 1975 také ve svém oboru pracuje. Magisterskou práci *Glasovni sistem slovačkog govora Stare Pazove* obhájila v Bělehradu a doktorskou dizertaci *System slovenských predpôn v slovenčine a srbčine* v Novém Sadu. Její odborný zájem se orientuje na komparativní slovensko-srbskou lingvistiku, zvláště na lexikologii a tvarosloví. Je autorkou publikace *Slovenské nárečie starej Pazovy*, vydavateľstvo Ivan Krasko, ESA Nadlak – Bratislava 2006.

Zuzana Týrová (1978 Nový Sad) patří k nejmladším v rodině vojvodinských jazykovědců. Ve svých článcích a referátech se věnuje problematice z oblastí lingvistiky, lingvodidaktiky, výuky slovenského jazyka, slovenské literatury a kultury. Její příspěvky často reagují na aktuální situaci, jak dokazuje krátký výběr názvů: *Ako sa mení slovenčina vo Vojvodine* (Nový hybridný jazyk – srboslovenčina alebo jazyk „esemesiek“ vojvodinských Slovákov)⁴⁴; *Novi oblik komunikacije slovačke dijaspore u Vojvodini*⁴⁵; *Znalost' jazykov a tolerancia*⁴⁶. Zabývá se též pedagogickou činností na katedře slovakistiky FF v Novém Sadu.

Je samozřejmé, že také některé jazykovědce na Slovensku odborný zájem o jazyk přivedl do Vojvodiny a jejich výzkumy na terénu daly vzniknout řadě vědeckých prací.

---

⁴³ Soupis prací Miroslava Dudka u: DVONČ, Ladislav: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1986 – 1995). Bratislava, Veda 1998, s. 111 – 115 (súpis prác M. Dudoka za roky 1974 – 1995). Zdroj: http://74.125.77.132/search?q=cache:XscgRhPhGoUJ:apv-nauka.ns.ac.yu/vece/dokumenty/kartoni/DUDOK%2520Miroslav.doc+Vojvodina%20sk%C3%A1+slovakistika&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz&lr=lang_cs|lang_sk|lang_sl.

⁴⁴ Týrová, Zuzana: *Ako sa mení slovenčina vo Vojvodine* (Nový hybridný jazyk – srboslovenčina alebo jazyk „esemesiek“ vojvodinských Slovákov). In Novi Sad: Slovakistická vojvodinská spoločnosť, 2006 s. 45 - 52.

⁴⁵ Týrová, Zuzana: *Novi oblik komunikacije slovačke dijaspore u Vojvodini*. *Slavistika XI*. Beograd 2007, s. 284 - 288.

⁴⁶ Týrová, Zuzana: *Znalost' jazykov a tolerancia*. *Obzory*, č. 1 (212), XIX (2002), s. 2.

Zásadní jsou práce **Jozefa Štolce** (1908 – 1981). Pracoval v oblasti výzkumu slovenského jazyka, hlavně výzkumu slovenských nářečí, věnoval sa i otázkam jazykové kultury a jazykové výchovy. Pro vojvodinskou jazykovědu je významná jeho monografie *Reč Slovákov v Juhoslávii*⁴⁷ a *Slovenské jazykové ostrovy na Dolnej zemi ako predmet jazykovedného výskumu*⁴⁸. Překladové lexikografii ale i srovnávání kodifikačních procesů se věnoval **Emil Horák** (1938), který v r. 1966 – 1968 a ještě v dalších obdobích prednášal slovenštinu na Filozofické fakultě univerzity v Novém Sadu a Bělehradu. Je autorem *Srbochorvátsko-slovenského a slovensko-srbochorvátského slovníku*⁴⁹, studie *Vuk Karadžić a Ľudovít Štúr*⁵⁰ a dalších relevantních statí. Kontaktu příbuzných a nepříbuzných jazyků mimo území Slovenska se věnoval **Pavel Ondrus**⁵¹ (1919 – 1980) Ve studii *Výskum slovenských nářečí mimo územia Slovenska*⁵² objasňuje teorii vzájemného vlivu nářečí příbuzných a nepříbuzných jazyků, kterou pokládá za jeden z významných pilířů sociální lingvistiky a v jejím rámci i sociální dialektologie. Rozlišuje vzájemný vliv nářečí nepříbuzných (kdy dochází k asimilaci ovlivňovaného nářečí ve třech generacích *otec-syn-vnuk*) a nářečí příbuzných, kdy tento jev není tak přímočarý, je „cikcakovitý“. Při vzájemném vlivu nářečí příbuzných i nepříbuzných je kontakt jejich nositelů hromadný, regionální a přirozený. Slovenština ve Vojvodině spadá do kategorie vzájemného vlivu nářečí příbuzných jazyků.

---

⁴⁷ ŠTOLC, Jozef: *Reč Slovákov v Juhoslávii*, SAV Bratislava 1968.

⁴⁸ ŠTOLC, Jozef: *Slovenské jazykové ostrovy na Dolnej zemi ako predmet jazykovedného výskumu*. In: *Slováci v zahraničí I. Zborník Ústavu pre zahraničných Slovákov MS, Martin 1971.*

⁴⁹ HORÁK, Emil: *Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátský slovník*. SPN Bratislava 1991.

⁵⁰ HORÁK, Emil: *Vuk Karadžić a Ľudovít Štúr*. *Studia academica Slovaca* 16, 1987.

⁵¹ Informace též na internetu: http://sk.wikipedia.org/wiki/Pavel_Ondrus.

⁵² ONDRUS, Pavel: *Výskum slovenských nářečí mimo územia Slovenska*. In: *Studia Academica Slovaca* 7. *Prednášky XIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry*. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1978, s. 323 – 336.

Odbornou pozornost Slovákům ve Vojvodině věnuje i historik *Milan Krajčovič*⁵³ (1937).

Novosadská slovakistika

Pri rozvoj slovakistického bádání, jeho institucionální zázemí i pro vysokoškolskou přípravu slovakistů má zásadní význam konstituování slovakistiky na Univerzitě v Novém Sadu. Slovakistika se jako vysokoškolský obor na FF Univerzity v Novém Sadu (založena 1954) začala samostatně uplatňovat v r. 1961 dvouletým studiem, od r. 1968 úplným čtyřletým studiem v rámci Katedry východních a západních slovanských jazyků. R. 1972 vznikla *Katedra slovenského jazyka a literatury*. Prvními zaměstnanými byli Daniel Dudok – asistent, Ján Kmeť – lektor, Michal Filip – hostující učitel. Tím byl položen základ pro vědecko-výzkumnou činnost, která se v širším zaměření (celoslovenské, celoslovenské rámce) věnuje výzkumu vojvodinské slovenštiny a také péči o ni. Významný pro tuto úlohu je *Spolok vojvodinských slovakistov /SVS/* (1969, zakladatel Daniel Dudok) a jeho periodika, *Zborníky SVS*. Katedra se rozšířila r. 1964 příchodem Márie Myjavcové, Andreje Čipkára, Michala Týra, Jozefa Valihory a Michala Harpána. V r. 1975 vznikl Slovakistický ústav Filozofické fakulty jako samostatné pracoviště. Od r. 1977 s novými vědeckými pracovníky – Michalem Filipem, Miroslavem Dudkom a Samuelem Čelovským – nastává i rozvoj vědecké činnosti. Pedagogickou činnost v Ústavu začaly také Anna Marićová a Jarmila Hodolićová. Od r. 1993 ze Slovakistického ústavu vzniklo *Slovakistické oddelenie FF v Novém Sadu*, které je organizačně rozčleněno na několik úseků. Na katedře (v ústavu) působila řada hostujících vysokoškolských učitelů a lektorů ze Slovenska. Ke studiu slovenského jazyka a literatury se zapisuje každoročně pět až patnáct studentů. Výsledky vědecké činnosti členů Katedry slovenského jazyka a

---

⁵³ Bibliografie vědeckých prací Milana Krajčoviče na internetu: <http://www.akademickyrepozitar.sk/sk/repozitar/vedecke-prace-zoznam.rtf>.

literatury FF novosadské univerzity jsou shrnuty ve stovce studií, desítce monografických prací a více než třiceti vědeckých sbornících.

Slovakistiku je od r. 1988 možné studovat také na Filologické fakultě bělehradské univerzity jako *nemateřský jazyk*⁵⁴.

2.2 Slovenština v koexistenci se srbštinou a ostatními menšinovými jazyky

Studie, zaměřené na slovenštinu ve vojvodinském prostředí, zaznamenávají i teoreticky ozřejmují specifické jazykové jevy, které jsou podmíněny mimojazykovými (historickými, územními i sociálními) okolnostmi života vojvodinských Slováků, které už byly popsány. Na jedné straně se zde slovenština vyvíjela a stále vyvíjí v odloučení od slovenštiny mateřského území, na straně druhé se její fungování i vývoj uskutečňují v intenzivním kontaktu se srbským jazykem (a v menší míře i s dalšími vojvodinskými jazyky). V současnosti jsou ve slovenštině na území Vojvodiny patrné některé procesy shodné s jazykovými procesy na Slovensku, především v *modernizaci slovenštiny* (demokratizace, univerbizace, internacionalizace ap.)⁵⁵, specifikum (odlišnost) těchto procesů je v přítomnosti srbských kontaktních jevů, z nichž některé se vzhledem k individuálnímu slovensko-srbskému bilingvizmu objevují jako diskurzivní jevy v promluvách vojvodinských Slováků, jiné představují pevnou součást vojvodinské slovenštiny (srov. charakteristiku situace v kapitolách *Slovenčina v kontakte so srbčinou*, *Súčasná vývinové tendencie v spisovnej slovenčine v Juhoslávii*, *Srbské slová v bežne hovorenej slovenčine* u M. Myjavcové, 2001; ke klasifikaci kontaktních

---

⁵⁴ Zdroj: DUDOK, Miroslav: *Slovakistika vo Vojvodine*. In: Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika. Ed. M. Nábělková – J. Pátková. Praha: FF UK 2006.

⁵⁵ HORECKÝ, Ján - BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kol.: *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava, Veda 1989.

jevů v etnicky smíšeném prostředí obecně Lanstýák, 2002, 2004). Kontaktové jevy se vyskytují jak v spisovných, tak v nářečových projevech – v současné komunikaci se zde stále široce uplatňují nářečové struktury, které v původním areálu na Slovensku jsou vlivem různých činitelů výrazněji oslabené.

U spisovné slovenštiny je patrná snaha rozšířit okruh její realizace, protože si představitelé slovenského společenství uvědomují důležitost spisovného jazyka pro vyjádření příslušnosti k etniku a efektivní realizaci jeho kulturních potřeb (srov. přehled kulturních aktivit Slováků ve Vojvodině, kap. 1. i speciálně ve Staré Pazově, kap. 3).

Pro vojvodinské uživatele slovenského jazyka je charakteristické, že jsou produkční slovensko-srbštiní bilingvisté (k vymezení bilingvizmu srov. kap. 3), jen o některých starých osobách, především ženách z rurálního prostředí, se dá říct, že jsou percepční bilingvisté. Srbština jako dominantní jazyk prostředí ovlivňuje slovenštinu ve všech jazykových rovinách, nejvíce lexikální a syntaktické. Ve smíšených manželstvích, u dětí a ve městech, kde je expozice srbskému jazyku masivnější, je zasáhnuta i zvuková rovina. Miroslav Dudok udává, že i v relativně homogenním slovenském prostředí Báčského Petrovce jsou u školních dětí v rámci suprasegmentárních jevů příznaky, které nejsou přítomné ani v živém slovenském nářečí, ani ve slovenské spisovné normě, například kolísavá intonační perspektiva v tázacích větách⁵⁶. Výsledky svého výzkumu v Báčském Petrovci shrnula M. Myjavcová ve stati *Petrovské jazykové mikroprostredie*⁵⁷.

U části slovenských bilingvistů, hlavně v menších zemědělských obcích, dochází často k tomu, že uživatel neodděluje veřejnou a soukromou sféru komunikace. Nejvýrazněji se tato situace projevuje

---

⁵⁶ DUDOK, Miroslav: Jazyková situácia a členenie slovenčiny v juhoslovenskej Vojvodine. In: Sociolinguistica Slovaca, 1. Zost. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1995, s. 216 – 226.

⁵⁷ MYJAVCOVÁ, Mária: *Petrovské jazykové mikroprostredie*. In: Petrovec 1745 – 1995. Red. S. Boldocký. Petrovec 1995, s. 418 – 421.

přebíráním lexikálních a gramatických prvků v komunikačních situacích, kde je dobře možné uplatnit slovenštinu, např. v popisu jarních polních prací, kde se většinou přebírají názvy mechanizace ze srbštiny, přestože jsou známy ekvivalentní slovenské výrazy⁵⁸. V prostředí měst dochází k větší polarizaci vnitrojazykové situace: část uživatelů slovenského jazyka ovládá a uplatňuje spisovnou normu a v komunikaci využívá různé útvary jazykového členění, zatímco druhá část příslušníků slovenského jazykového společenství vykazuje charakteristiky, které směřují k jazykové asimilaci, a to na úrovni lexiky i gramatiky⁵⁹.

Uživatelé slovenštiny na území Vojvodiny si uvědomovali vliv prostředí na podobu spisovného jazyka a v časopisu *Náš život* (1933) – od r. 1949 *Nový život*, přestože byl zaměřený především na otázky literatury, vycházejí i články, které se věnují jazykové kultuře. Mezi prvními to byl Ladislav Zgúth, Vladimír Hurban, Juraj Spevák⁶⁰, kteří poukazovali na vliv cizích jazyků na slovenská nářečí. Později se počet jazykovědných příspěvků orientovaných na otázky jazykové kultury zvětšuje. Vcelku však jsou ve vojvodinské slovenštině stopy jazykového kontaktu se srbštinou zřetelně patrné.

Jak již bylo dříve uvedeno, slovenština je v některých orgánech a institucích ve Vojvodině také úředním jazykem. V přehledu uvádím okresy a obce, ve kterých je úředně používána společně se srbštinou, ale

---

⁵⁸ Více v článku MYJAVCOVÁ, Mária: *Jazykový aspekt nášho hospodárskeho života*. In: *Poľnohospodárske tradície vojvodinských Slovákov*. Red. M. Krivák. Nový Sad: SVS – Obzor 1990, s. 216 – 224.

⁵⁹ Jazykovou problematikou měst se zabývá DUDOK, Miroslav: *Jazykové podoby mesta*. In: *Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca*, 5. Red. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2000, s. 94 – 102.

⁶⁰ ZGÚTH, Ladislav: *Úloha Matice slovenskej vzhľadom na niektoré nesprávnosti nášho tunajšieho jazyka*. *Náš život* 1,1, Báčsky Petrovec 1933, s. 40 – 42; *Cudzí vplyv na vývin slovenského jazyka u nás*. *Náš život*, 1, Báčsky Petrovec 1933, č. 2, s. 86 – 88; *Niektoré neslovenskosti v našej reči*. *Náš jazyk*, 1, Báčsky Petrovec 1933, č. 3 – 4, s. 176 – 178; HURBAN, Vladimír (VHV): *Slovník staropazovských výrazov z cudzích jazykov*. *Náš život*, 1, Báčsky Petrovec 1933, č. 3 – 4, s. 181 – 184. SPEVÁK, Juraj: *O reči juhoslovanských Slovákov*. *Náš život*, 8, Báčsky Petrovec 1940, č. 4, s. 193 – 195. Zdroj: MYJAVCOVÁ, Mária: *Slovenština v jazykovej enkláve*. *Kultúra Báčsky Petrovec*: Vyd. Ivan Krasko Nadlak, 2001, s. 125.

také místa, kde žijí větší vícenárodnostní skupiny a slovenština se používá společně s dalšími jazyky:

Bačka Palanka: srbský cyrilice, *slovenský*

Bački Petrovac: srbský cyrilice, srbský latinka, *slovenský*

Beočin: srbský cyrilice, *slovenský*

Stara Pazova: srbský cyrilice, *slovenský*

Alibunar: srbský cyrilice, srbský latinka, *slovenský*, rumunský

Báč: srbský cyrilice, srbský latinka, maďarský, *slovenský*

Bačka Topola: srbský cyrilice, srbský latinka, maďarský, *slovenský**, rusínský*

Kovačica: srbský cyrilice, srbský latinka, maďarský, *slovenský*, rumunský

Novi Sad: srbský cyrilice, maďarský, *slovenský*, rusínský

Odžaci: srbský cyrilice, srbský latinka, maďarský, *slovenský*

Plandište: srbský cyrilice, maďarský, *slovenský*, rumunský

Šíd: srbský cyrilice, srbský latinka, *slovenský*, rusínský

Zrenjanin: srbský cyrilice, maďarský, *slovenský*, rumunský

* V okrese Bačka Topola v obci Bajša je také úřední slovenský jazyk a písmo a v obci Novo Orahovo rusínský jazyk a písmo⁶¹.

V životě Slováků to znamená, že *mimo srbštiny* jsou celkem v devíti okresech v kontaktu s dalším jazykem/jazyky. Jedním slovanským – *rusínštinou* ve třech (Báčská Topola, Nový Sad, Šíd) a dvěma neslovanskými jazyky: *rumunštinou* ve čtyřech (Alibunar, Kovačica, Plandiště, Zrenjanin) a *maďarštinou* v šesti okresech (Báč, Báčská Topola, Kovačica, Nový Sad, Odžaci, Plandiště, Zrenjanin). Problematice těchto kontaktů, vzhledem k tomu, že jejich stopy nejsou ve srovnání se slovensko-srbským kontaktem tak zřetelné, nebyla věnována pozornost.

---

⁶¹ Zdroj: Službena upotreba jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine, Pokrajinski sekretarijat za propise, upravu i nacionalne manjine, Novi Sad 2.

Moderní slovenština jako vypracovaný jazyk funguje v různých komunikačních sférách, ve veřejné i soukromé komunikaci, ve spisovné i nářečové podobě. Je to jazyk, který se přirozeně stále vyvíjí, není to izolovaný jazyk, funguje i vyvíjí se v kontaktu s jinými jazyky. To platí o slovenštině ve Vojvodině a v některých dalších enklávách a diasporách (např. v Maďarsku, Rumunsku, srov. sborníky *Slovenština v menšinovém prostředí* a práce A. Divičanové, M. Žilákové), ale také na Slovensku. Vzhledem k rozdílným okolnostem fungování a vývoje v mateřském a v menšinových prostředích naznačuje M. Dudok možnost hovořit o moderní slovenštině jako o *pluricentrickém jazyku*⁶², který se vyvíjí i mimo svou mateřskou zemi, v početných enklávách. Jazyky se obecně chápou jako pluricentrické – tj. vykazující více zrovnoprávněných forem – tam, kde jsou úředním a administrativním jazykem více nezávislých států. Podle vnějších kritérií slovenština jako pluricentrický jazyk představuje dynamickou kategorii⁶³.

M. Dudok mimojazykové činitele doplňuje vnitrojazykovými kritérii. Nejen na Slovensku se slovenština nepřerušovaně vyvíjí: „*ani enklávna slovenčina dnes nepredstavuje typickú enklávnu entitu zatvoreného charakteru, ale je to jazyk s vlastnými dynamickými textačnými a diskurzívnymi prejavmi. Ani tu sa ručičky „jazykového času“ nezastavili v nultej polohe*“ (c.d., s. 43). Pluricentrická koncepce slovenštiny zahrnuje mimo nářečové i spisovnou, veřejnou podobu slovenštiny, tzn. jazyk používaný v literatuře, publicistice, divadle, filmu a také jazyk odborné komunikace a směřuje k akceptaci specifik slovenštiny v enklávových prostředích.

Ve vztahu k formování jazykové identity a jazykové kompetence nositelů enklávové slovenštiny uplatňuje M. Dudok pojem „*pulzační*

---

⁶² DUDOK, Miroslav: *Pluricentrický vývin modernej slovenčiny*. In: *Studia Academica Slovaca* 31. Bratislava 2002, s. 42 – 50.

⁶³ K mimojazykovým kritériím pluricentrického vývoje jazyka odkazuje M. Dudok na KLOSS, Heinz: *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit. Düsseldorf, Schwamm 1978, s. 67.*

vektory“⁶⁴. Jazyk ve slovenských enklávách a diasporách je nehomogenní entita a jeho vnímání i jazykovou kompetenci jeho nositelů ovlivňuje řada vektorů, které je možné na abstraktní úrovni charakterizovat jako jisté jazykové univerzálie (rodina – tu považuje za jeden ze základních pulzačních vektorů; škola – zde se ne vždy trvá na uvědomělém používání funkčních stylů, např. někteří učitelé komunikují se žáky v nářečí; spolky, církve, kulturní a folklorní spolky – kde používání slovenštiny bývá uvolněnější; divadelní soubory, média, spektrum socioekonomických příležitostí). Tyto vektory nejsou neměnné a ustálené kategorie, ale jsou to pulzační vektory enklávní slovenštiny, které se v různém času a prostoru aktivizují nebo dočasně zamrznou. Při formování jazykové identity a jazykové kompetence enklávních nositelů se tak tyto vektory projevují jako pulzující veličina, kterou každý komunikant zužitkuje originálně. Při jazykové kultivaci je potřebné počítat s kompetenční kapacitou uživatele a procesy „zdola nahoru“ považovat za právoplatné. Institucionalizovaným řízením jazyka je možné podněcovat jazykové vědomí i jazykové sebevědomí. V „pohledu zvenku“ je potřebný tolerantní přístup k enklávě ze strany nové země, ale i země předků. M. Dudok pluricentrický vývoj enklávní slovenštiny vidí jako paralelní vývoj ve stejném čase ale v jiném společenském prostoru a otvírá tak nové možnosti teoretického i praktického pohledu na slovenštinu v její koexistenci s jinými jazyky v menšinovém prostředí.

---

⁶⁴ DUDOK, Miroslav: *Pulzačné vektory enklávovej slovenčiny*. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Bélešská Čaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2004, s.32 – 42.

3. Postavení a komunikační uplatnění slovenského jazyka ve Staré Pazově

Z lokalit se slovenským obyvatelstvem jsem se ve svém dalším výzkumu zaměřila na Starou Pazovu – obec s výrazně zastoupenom slovenskou menšinou, bohatým kulturním životem a rozmanitými možnostmi slovensko-srbské jazykové interakce v běžné komunikaci i v sociálně pracovní činnosti, na kterou se dále podrobněji soustředuji.

3.1 Z historie Staré Pazovy

O Pazově je první dochovaný záznam v r. 1716, ale to byla osada trochu na východ od dnešní a zanikla. R. 1767 byla Srby založená druhá, na nejvyšším místě dnešní Staré Pazovy, které bylo sušší než okolí s vysokou hladinou spodní vody. Hlavním důvodem pro její výstavbu byla založená Vojenská hranice (1701 –1702), která měla chránit před tureckými útoky. Později se přistěhovali Srbi z chorvatské Liky a menší skupina Rumunů z Banátu, která ale brzy splynula se Srby.

První Slováci, kteří se usídlili v Pazově, přišli z báčské obce Selenča, protože jim katolická vrchnost zakázala vlastní bohoslužby, odebrala modlitebnu, která sloužila i jako škola⁶⁵. Protestantští vystěhovalci se chtěli nastěhovat do Nového Sadu, ale tam se (stejně jako Židé) nesměli usadit a zaměstnat. Novosadský profesor Ján Bohn

---

⁶⁵ Zdroj: Čáni, Ladislav: Slovenská evanjelická,cirkev. Zápas o duchovnú a národnú identitu v 18. a 19. storočí alebo slovenská evanjelická cirkev v Južoslávii. In: AURORA 100, 3, č. 4, Stará Pazova 2004, s. 24. Také MARIČOVÁ, Anna: Slovenské nárečie Starej Pazovy. Ivan Krasko Nadlak – Bratislava 2006, s. 16,17.

(původem Slovák z Turce) požádal vojenské vedení o dovolení, aby se tito Slováci mohli usadit u Vojenské hranice. Povolení dostal a vybral pro ně Pazovu, kam přivedl v r. 1770 Slováky ze Selenče (původem ze Zvolenské, Turčianské a částečně Liptovské stolice), Pešťanské stolice i z Hontu a Novohradu^{66, 67}. První ulici, kterou postavili, pojmenovali Seľenský šór – dodnes je obyvatelům Pazovy pod tímto jménem známá. V této první etapě přišlo asi 1 000 lidí, v r. 1784 žilo v Pazově 1 348 Slováků a 426 Srbů, v r. 1801 1 609 Slováků a 606 Srbů a r. 1900 5 609 Slováků a 1 150 Srbů⁶⁸. Po r. 1848 se mnozí Slováci z Pazovy stěhují, aby založili nové osady, kde by měli více životního prostoru. Tak vznikly osady Slankamenské Vinohrady, Boľovce, Kupinovo, Ašaň. Přes všechny těžkosti života – např. v době před zavedením melioračních systémů (kolem r. 1880) byly zde neustálé těžkosti se spodní vodou, cholera v r. 1873 ukončila za několik měsíců život 481 Slováků v Pazově – tito houževnatí lidé tvořili většinu obyvatel. Mnoho z historie i současnosti života Slováků v tomto městě se dozvíme z každoročně vydávaného *Pazovského kalendára*.

Hned po příchodu si Slováci postavili církevní budovu (1771) a školu, která byla pod patronací církve. Písemné záznamy jsou až z r. 1834, kdy se stal učitelem Ján Kutlík, významná pazovská osobnost. K rozvoji školství přispěli i učitelé Martin Kopčík (1861) a Ján Kamenár (1867)⁶⁹. K méně známým faktům ze staré Pazovy patří, že zde v letech 1918 – 1922 působilo první (soukromé) slovenské gymnázium. Farář

---

⁶⁶ HURBAN, Vladimír: *Stará Pazova*. In: Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a.v.v Kráľovstve juhoslovanskom v slove a obrazoch. (Zostavil Adam Vereš, ev. biskup). Petrovec 1930, s. 214 – 222.

SIRÁCKY, Ján a kol.: Slováci vo svete 1. Matica slovenská 1980, s. 77 – 80.

⁶⁷ Některá příjmení staropazovských Slováků ukazují na jejich původ, př.: Vrbovský, Kokavský, Radošínský, Cerovský, Očovaj, Babík apod.

⁶⁸ KUMAR, Ž.: *Stará Pazova – Antropogeografický výskum*. In: Stará Pazova 1770 – 1970, Nový Sad, Obzor, 1972, s. 19 – 67.

⁶⁹ Více informací o dějinách Staré Pazovy v publikacích LILGE, Karol: Stará Pazova. Myjava 1932.

GAVRILOVIĆ, Slavko: Stara Pazova – slovačko-srpsko naselje u sremskoj Vojnoj granici XVIII – XIX veka. In: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine, red. Dudok, Miroslav, Beograd - Nový Sad 1996, s. 54 – 61.

Vladimír Konštantín Hurban (VHV), kloboučník Ján Gombár a sedlák Ján Litavský pozvali ze Záhřebu profesora Zvonimira Tkalece, aby zorganizoval práci gymnázia a sám na něm učil⁷⁰.

O divadle ve Staré Pazově „VHV“ jako součásti kulturního života Slováků ve Vojvodině bylo několik informací napsáno v kapitole 1.3 v části o národně-kulturním životě. První představení divadla se hrálo 2. 2. 1903⁷¹ a režisérem byl Vladimír Hurban, syn Jozefa Miloslava Hurbana.

Rodina Hurbanova patřila k těm, které velmi přispěly k pěstování slovenštiny ve Staré Pazově a k duchovnímu obohacení Pazovčanů. Evangelickým farářem ve Staré Pazově, publicistou, režisérem prvního divadelního představení, osvětovým pracovníkem, autorem cestopisů a rozšiřovatelem slovenského tisku byl **Vladimír Hurban** (1850 Brezová pod Bradlom – 1904 Stará Pazova), syn Jozefa Miloslava Hurbana a Aničky Jurkovičové (oženil se s dcerou Jána Štúra, bratra Ľudovíta Štúra). Založil v Pazově *Vzájomnú pomocnicu* (finanční ústav) a *Slovenskú národnú knižnicu*. Jeho syn, **Vladimír Konštantín Hurban / Vladimír Hurban Vladimírov – VHV/** (1884 – 1950 Stará Pazova) – vnuk J. Miloslava Hurbana, synovec S. Hurbana Vajanského, velkých postav slovenského kulturně-politického kontextu – také farář, spisovatel, dramatik, publicista, osvětový a kulturní pracovník v širokém slova smyslu, stál u zrodu *Slovenského národního domu* a jeho zásluhou se ochotnické divadlo dostalo na vysokou uměleckou úroveň. Ve svých dramatech zobrazoval život jako boj přírodních, společenských a sociálních protikladů (např.: *Ľudovít Štúr* – hra, ve které je ztvárněna

---

⁷⁰ Zdroj: DEMÁK, Miroslav: *Pred 90 rokmi bolo v Starej Pazove založené naše prvé gymnázium*. In: Pazovský kalendár 2008, Stará Pazova VII, s. 92 – 96.

⁷¹ Mimo již uvedené publikace *125 rokov ochotníckeho divadla Slovákov v Južoslávii*, Spolok vojvodinských slovakistov Nový Sad, 1995, jsou podrobné údaje z historie i současnosti divadla uváděny v každoročním vydání Pazovského kalendára, jako i v publikacích k výročí založení Staré Pazovy a časopisu AURORA (Pazovské čítanie, vydává SKUS = Slovenský kultúrno-umelecký spolok hrdinu Janka Čmelíka ve Staré Pazově).

osobnost, konflikty, láska k Marii Pospíšilové a rozhodnutí věnovat se boji za národní svobodu Ľudovíta Štúra, *Záveje* – expresivní, sociálně-psychologické drama ženy z dolnězemského prostředí⁷². Jeho sestra **Ludmila Hurbanová** (1878 – 1969 Stará Pazova) je známa jako přední představitelka a organizátorka kulturního a společenského života ve Staré Pazově i širším regionu. Byla spoluzakladatelka, do r. 1923 herečka divadla, dramaturgyně, režisérka, organizační pracovnice. Sestavila *Kroniku slovenských ochotnických divadel* za r. 1903 – 1933, sama byla autorka několika jednoaktovek. Publikovala pod různými pseudonymy (př. Ďurko Pazovský, S. Nevolský). Zakládající členka Ústředního spolku čs. žien v Kráľovstve SHS. Také další syn Jozefa Miloslava Hurbana – **Konštantín Hurban** (1858 Hlboké – 1924 Stará Pazova) měl vliv na rozvoj Staré Pazovy, hlavně v oblasti zemědělství. Působil jako ředitel *Slovenské banky*, do které se transformovala Slovenská vzájomná spoločnica, kterou založil jeho bratr Vladimír Hurban⁷³.

3.2 Stará Pazova dnes

Okres Stará Pazova⁷⁴ je v jihovýchodní části Sremu, nadmořská výška města je od 75 do 100 m, 30 km od Bělehradu a 40 km od Nového Sadu. Na rozdíl např. od Báčského Petrovce v jejím okolí nejsou slovenské osady.

---

⁷² Hry VHV se hrají stále ve Vojvodině i na Slovensku a jsou považovány za významnou součást slovenského divadelního kontextu. Některé informace také na internetu: <http://www.slovakfolk.net/klubvhv.html>.

⁷³ Zdroje: FILIP, Ján: Divadelná hrdosť a tradícia staropazovských Slovákov. In: Aurora teatro č. 5, Teledom 45, Stará Pazova 2003, s. 10, 11. DEMÁK, Miroslav: Pri hrobe VHV. In: Aurora teatro č. 5, Teledom 45, Stará Pazova 2003, s. 7. VEREŠOVÁ, Katarína: Slovenský národný dom 80-ročný. In: Pazovský kalendár 2008, GKP SAVPO, Stará Pazova, s. 85 – 91. DEMÁK, Miroslav: Založené naše prvé gymnázium. In: Pazovský kalendár 2008, GKP SAVPO, Stará Pazova, s. 92 – 96. Hurbanová, Ludmila. In: Lexikón slovenských žien. Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, Martin 2003, s. 97.

⁷⁴ V okrese Stará Pazova žije asi 70 000 obyvatel, z toho necelých 10 % jsou Slováci.

Podle sčítání lidu v r. 2002 žilo ve Staré Pazově 5 848 Slováků, tj. 31,36 % z 18 645 obyvatel. Je ale potřebné poznamenat, že Starou Pazovu zasáhly v souvislosti s dramatickými společenskými události a rozpadem Jugoslávie demografické změny, asi třetina současných obyvatel města jsou novější přestěhovalci, tzn. uprchlíci z Bosny a Hercegoviny, Chorvatska, jižního Srbska i z Černé Hory z 90. let. Mezi nimi není ani jedna osoba, která se hlásí ke slovenské národnosti. Ještě v r. 1991 tvořili Slováci v obci většinu obyvatel. Dnešní národnostní složení přiblíží graf. V číslech jsou údaje následující: Srbi – 10 477, Slováci – 5 848, Jugoslávci – 357, Chorvati – 330, Romi – 274, Černohorci – 84, Makedonci – 81, Maďaři – 44, Ukrajinci – 28, Muslimové – 16, Slovinci – 12, Rusi – 11, Albánci – 10, Goranci – 9, Rumuni – 7, Češi – 4, Rusíni – 4, Bulhaři – 2, Bunjevci – 1, Bosanci – 1, neznámo – 373.

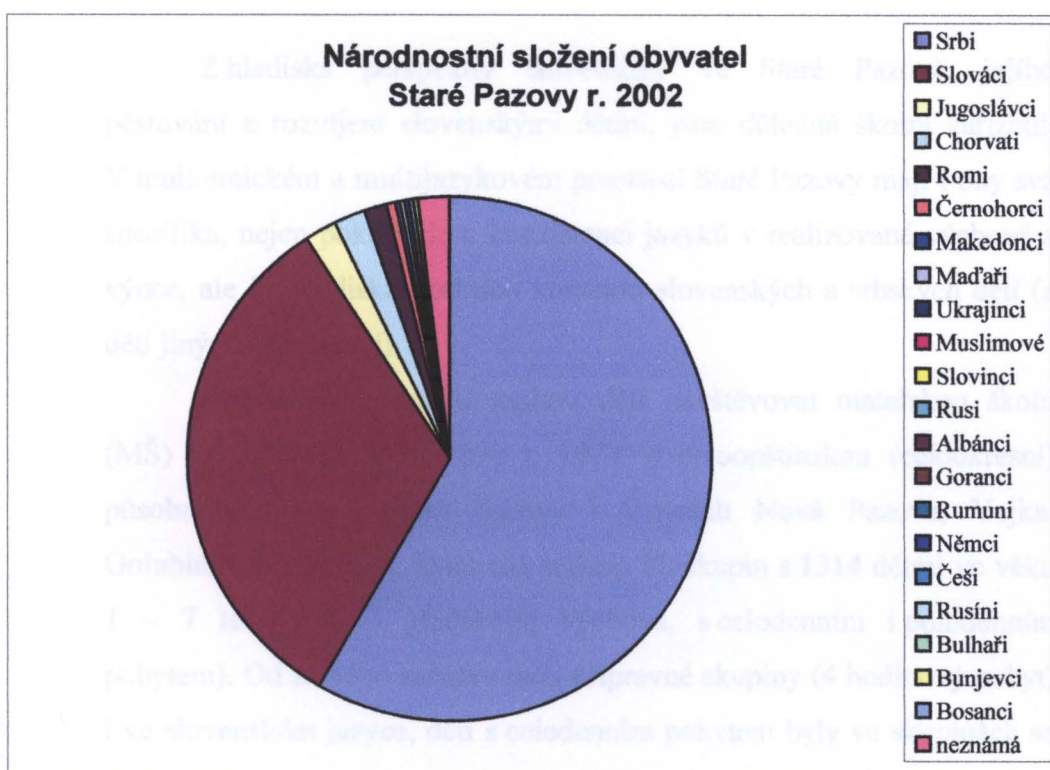
Z výše uvedeného vyplývá, že Slováci jsou v Pazově druhé nejpočetnější etnikum (31,36 %) a slovenský jazyk druhý nejzastoupenější. Jaký je jejich jazyk? Jsou přirození slovensko-srbštití bilingvisté a v každodenním životě používají slovenštinu ve formě nářečí, její kodifikovanou podobu i srbštinu – podle příležitosti, při které promluvy uskutečňují⁷⁵.

Stará Pazova patří mezi okresy, kde je slovenština vzhledem k složení obyvatelstva úředním jazykem spolu se srbštinou. Lidé s každým úředníkem mluví podle jeho národnosti, ale podmínky pro toto zákonem dané právo úřad místního společenství splňuje. Vlastním pozorováním jsem zjistila, že spolupracovníci v daném úřadu vzájemně komunikují podle toho, v jakém složení jsou komunikační partneři – projevuje se zde model jazykové interakce, frekventovaně uplatňovaný i v jiných komunikačních prostředích. Jsou-li přítomní Slováci nebo Srb – aktivní bilingvista, mluví se slovensky, pokud je ve společnosti Srb, který

---

⁷⁵ Obraz o podobách jazykové interakce a o uplatňovaných komunikačních modelech v jednotlivých sférách jsem získala jednak analýzou právních předpisů a různých textů, jednak pozorováním a rozhovory v konkrétních komunikačních prostředích.

komunikuje srbsky, pak všichni používají srbštinu. Na vztah a postoj pazovské veřejnosti ke Slovákům ukazují slova člena městského zastupitelství pana Mikšana: „Už ten fakt, že od troch čelných ľudí v lokálnej samouprave – prvý človek predsedá, druhý podpredseda (moja maličkosť), tretí človek, predsedá výkonného výboru (pani Zlatuša Tótová) – dvaja sa Slováci, ukazuje na to, že my tu nemáme nejaké veľké problémy s tým nacionálnym faktorom, ba naopak, že nás tu cenia“⁷⁶.

Významné početní zastoupení Slováků a přítomnost slovenštiny v životě Pazovy se promítá i do „jazykového obrazu“ města. Názvy ulic, úřadů a institucí jsou psány srbsky a slovensky (viz ukázky). Slovenština se v jisté míře objevuje i v informačních oznameních multietnických pazovských firem (porov. kap. 4).

⁷⁶ Citát z osobního rozhovoru 23. 4. 2004.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ“ СТАРА ПАЗОВА
LUDOVÁ KNIŽNICA DOSITEJA OBRADOVIĆA STARÁ PAZOVA

Z hlediska perspektiv slovenštiny ve Staré Pazově, jejího pěstování a rozvíjení slovenskými dětmi, jsou důležitá školní zařízení. V multietnickém a multijazykovém prostředí Staré Pazovy mají i ony svá specifika, nejen pokud jde o koexistenci jazyků v realizované výchově a výuce, ale i z hlediska školního kontaktu slovenských a srbských dětí (a dětí jiných národností).

V předškolním věku mohou děti navštěvovat mateřskou školu (MŠ) „Poletarac“, založenou r. 1973, s celoobštnou (celookresní) působností (kromě Staré Pazovy i v obcích Nová Pazova, Vojka, Golubince, Krneševci). Dnes má celkem 50 skupin s 1314 dětmi ve věku 1 – 7 let (jesle – předškolní výchova, s celodenním i polodenním pobytem). Od samého začátku měli přípravné skupiny (4 hodinový pobyt) i ve slovenském jazyce, děti s celodenním pobytem byly ve skupinách se srbskými dětmi (a smíšené etnické složení bylo též u personálu). Od r. 2002 založili první skupinu celodenního pobytu, kde se děti vyučují slovensky. Dnes (r. 2009) mají v celodenním pobytu na slovenském jazyce 4 skupiny se 111 dětmi ve věku od 3 do 7 let. V přípravné skupině (polodenní pobyt) mají 15 dětí od 5,5 do 7 let. Celkem je to 126 dětí, které se vyučují na slovenském jazyku. Vychovatelky, učitelky s dětmi

komunikují slovensky. Potřebné je připomenout, že všechna slovenská oddělení jsou ve Staré Pazově (v jiných místech okresu Slováci nežijí)⁷⁷.

Ve Staré Pazově jsou i srbská oddělení MŠ a v určitých situacích děti přicházejí do styku jedny s druhými (společné jídlo, hry na zahradě, společné besídky pro rodiče, výlety, školka v přírodě atd.). V praxi se tak uplatňuje multikulturní i multijazykový přístup. Ve vzájemném kontaktu se mnoho nejmladších příslušníků *obou národností* přirozeně stává bilingvisty. V rozhovoru s ředitelkou MŠ jsem dostala informaci, kterou nezávisle potvrdila při návštěvě slovenské základní školy školní psycholožka, že slovenské děti, které přicházejí do školky, mluví často lépe srbsky než slovensky, protože jsou při hře v každodenním styku v přirozeném kontaktu mimo školku se srbsky mluvícími dětmi, a v dnešní době, kdy se tráví dost času před televizí, většinou sledují srbské vysílání. Ke slovenské komunikaci užívají pazovskou nářečovou variantu⁷⁸, kterou se převážně komunikuje i v rodině. Se spisovnou podobou slovenského jazyka a se slovenskou kulturou (básničkami, písněmi, pohádkami atd.) se seznamují děti obou národností právě v mateřské škole. Děti se většinou k učitelkám obracejí podle toho, jaké je učitelka národnosti.

Ve městě je jedna srbská ZŠ – OŠ „*Boško Palkovljević Pinki*“. Ve školním r. 2008/09 má **1 184 žáků**. Po jednotlivých ročnících vypadá národnostní složení takto:

1. ročník – 136 Srbů, 18 Nesrbů, z nich 9 Slováků,
2. ročník – 134 Srbů, 21 Nesrbů, z nich 13 Slováků,
3. ročník – 135 Srbů, 15 Nesrbů, z nich 10 Slováků,
4. ročník – 129 Srbů, 9 Nesrbů, z nich 4 Slováci,
5. ročník – 120 Srbů, 19 Nesrbů, z nich 8 Slováků,
6. ročník – 124 Srbů, 26 Nesrbů, z nich 16 Slováků,

---

⁷⁷ MŠ ve Staré Pazově jsem navštívila a údaje jsem získala od ředitelky, která je Slovenka ze Staré Pazovy.

⁷⁸ O charakteristice nářečí Staré Pazovy více v části 3.3.

7. ročník – 124 Srbů, 26 Nesrbů, z nich 12 Slováků,

8. ročník – 122 Srbů, 26 Nesrbů, z nich 11 Slováků.

Celkem: 1 024 Srbů, 160 Nesrbů, z nich **83 Slováci**,

tj. 7,01 % z celkového počtu žáků školy.

Stará Pazova má též jednu slovenskou ZŠ – OŠ „*Heroj Janko Čmelik*“ (Hrdina Janko Čmelík). Ve školním r. 2008/09 má **315 žáků**, z nich 12 udává jinou než slovenskou národnost, ale i tito žáci mají, podle sdělení, slovenské kořeny⁷⁹ – pocházejí ze smíšených manželství. Ve školním roce 2007/2008 měla 322 žáků (o 13 méně než v předchozím). I z krátké statistiky je zřejmé, že počet slovenských dětí ve škole se každý rok snižuje. Ve slovenské škole jsou všechny předměty, mimo srbského jazyka a angličtiny, vyučovány kvalifikovanými slovenskými učiteli. Zajímavá je situace ve vyučování srbského a slovenského jazyka v prvním ročníku. Děti při vstupu do školy umí mluvit srbsky, někdy se lehčeji vyjadřují v srbštině, a proto se výuka musí přizpůsobit tomuto faktu; jiná je situace v obcích s převážně slovenským obyvatelstvem (Báčský Petrovec, Kovačica, Padina), kde děti při vstupu do školy srbsky většinou nemluví. Stává se, že některé výrazy spisovné slovenštiny děti neznají. Učitelé je musí říct nářečím a někdy i srbsky, aby děti obsah pojmu pochopily⁸⁰. Je to proto, že žáci neměli možnost se s některými pojmy ve spisovné slovenštině setkat, a proto je neznají. Ve stejné situaci jsou žáci a učitelé ve všech enklávových společenstvích (např. v Maďarsku), kde jsou menšinové školy.

Střední školství je zastoupeno *gymnáziem, ekonomickou školou a střední technickou školou*, v nich je slovenština nepovinný předmět. Na rozdíl od Báčského Petrovce, Pazova nemá žádnou slovenskou střední školu. Ve šk. r. 2003/2004 bylo na slovenštinu zapsáno 25 studentů

---

⁷⁹ Informace o počtu a složení žáků jsem dostala v telefonických rozhovorech od školních psychologek obou škol, které mají tyto údaje pro potřeby školských orgánů.

⁸⁰ Podle informací školní psychologky slovenské ZŠ.

gymnázia, 30 ekonomické školy a 70 technické školy. Pro studenty to znamená, že mají na rozvrhu týdně o 2 hodiny více, předmět se neznámkuje a nemá vliv na dosažený průměr.

Funkční uplatnění slovenštiny v životě Staré Pazovy nacházíme v mnoha společenských sférách.

Rádio Stará Pazova je další instituce, kde je v každodenním používání, interním i externím, slovenština. S vysíláním (nejprve jako rádio Vojka) se začalo v r. 1968 a na začátku to byla společná vysílání, ve kterých byly slovensky jen zprávy, blahopřání a zvláštní pásmo 1x za týden, „...*potom sa to pomali šírilo, mali sme dlhšie vysielania – stredom, sobotom a nedeľom – dovedy iba nedeľom*“⁸¹, říká redaktorka paní Anna Simonovičová. Od začátku 80. let, kdy dostalo jméno Rádio Stará Pazova, má slovenské vysílání svoje vlnové délky a v současné době je část vysílání možné poslouchat i na internetu⁸². Vysílá se srbsky i slovensky ve dvou samostatných redakcích. „*Je zaujímavé, že novinári, ktorí pracujú v slovenskej redakcii, prakticky pracujú aj po srbsky, teda pripravujú príspevky a relácie aj na prvom programe ... čo v ostatných lokálnych stanicach je veľmi zriedkavé*“ říká paní Simonovičová. Redaktoři profesionálně používají denně oba jazyky. V srbské redakci vysílají a připravují příspěvky do vysílání i Slováci srbsky, ve slovenské (o poschodí výš) se používá slovenština. Srbští žurnalisté do slovenského vysílání žádné příspěvky nepřipravují. K osobní komunikaci používají Slováci i v srbské redakci slovenštinu.

---

⁸¹ Ve vysílání se slyší z hlasatelný spisovná podoba slovenštiny, při rozhovorech se slovenskými obyvateli Pazovy redaktorky používají také spisovnou podobu jazyka a lidé, se kterými se vede rozhovor, používají takovou variantu, kterou ovládají, tj. někteří spisovnou a monostylisťi (ti, kteří ovládají jen nářečovou podobu slovenštiny) nářečovou. Pravda, jako je zřejmé z ukázky (i když nejde o citát z vysílání, ale z rozhovoru), i v idiolektu profesionálních uživatelů slovenštiny nacházíme jevy, které jsou „slovenské“ spisovně slovenštině cizí: *stredom, sobotom, nedeľom – v stredu, sobotu...*

⁸² Rádio Stará Pazova, slovenské vysílání 18 – 21 hod. na webových stránkách Staré Pazovy: <http://www.opstinastarapazova.org/>.

Divadlo. O Slovenském divadle „VHV“ bylo už více zmínek (porov. kap. 1.3 a kap. 3 v úvodu). Divadelní soubor, který nese v názvu jméno pazovského autora Vladimíra Hurbana Vladimirova, významného slovenského dramatika meziválečného období (o rodině Hurbanových v části 3.1), má kromě her ve slovenštině v repertoáru též hry v srbštině, se kterými se úspěšně účastní srbských i zahraničních divadelních festivalů. Soubor má vynikající úroveň i díky režiserům Miroslavu Benkovi a Alexandru Bakovi. Na pazovském divadelnickém životě se podílí i „Slovenský kultúrumelecký spolok hrdinu Janka Čmelika“⁸³. Na každém představení je plný divadelní sál Slováků, Srbů a dalších národností, z nichž mnozí divadlo i sponzorsky podporují⁸⁴.

Už čtvrté desetiletí se ve Staré Pazově uskutečňuje *Prehliadka slovenských divadelných súborov* a druhé desetiletí se konají *Dni detského divadla 3xĎ*⁸⁵.

Výtvarné umění. V Pazově žije a tvoří šest akademických malířů a sochařů. Jejich umění přináší radost všem obyvatelům bez ohledu na národnost a na vernisážích, kdy úvodní řeči jsou vedeny převážně slovensky, je vždy zastoupeno také mnoho národností. I to je příspěvek Slováků k multikulturnosti prostředí.

Literární tvorba, publikace. Stará Pazova je spojena se jmény několika slovenských spisovatelů: *Vierou Benkovou, Miroslavem Demákem, Katarínou Hrycovou-Topoľskou a Martinem Prebudilom*. Již osm roků (od r. 2002) si Slováci vydávají také svůj *Pazovský kalendár*. Mimo kalendaria ve slovenštině i srbštině každoročně obsahuje staré fotografie – v r. 2008 je na str. 5 fotografie rodiny Hurbanovy z r. 1898 (viz příloha). Na dalších stránkách r. 2008 je komentovaná fotodokumentace událostí minulého roku a každoroční rubrika *Pazovská*

---

⁸³ Toto sdružení je zastřešující útvar pro všechny kulturně-umělecké soubory a kroužky Slováků ve Staré Pazově.

⁸⁴ Někteří ze sponzorů jsou i majitelé malých firem, o kterých je více v kapitole 4.2

⁸⁵ Více informací možno najít: <http://www.slovakfolk.net/psds.html> a <http://www.slovakfolk.net/14-3xD.html>.

kronika – chronologický roční přehled událostí ve Staré Pazově. Historické události v přehledu připomíná čánek *Roky na 8*. Pazovští historikové Jaroslav Miklovic a Ján Horvát píší i zajímavé články z minulosti pazovských Slováků. Následují články o některých osobnostech a rodinách ze Staré Pazovy, opět o minulých i současných, o spolkovém životě a starých řemeslech – např. *Štikovanie – remeslo starých materi, Sanút' si tak na reslo a štvorňe ušit'...* V takových člancích se mohou i čtenáři mladých generací seznámit s některými výrazy, se kterými se dnes běžně nesetkávají. Projevuje se zde i specifický přístup k nářečové lexice – např. jeden z článků lingvistky Anny Marićové *Moje spomienky na Vianoce v Starej Pazove* nářečová slova zachytává proloženým písmem a tam, kde to považuje za potřebné, přidává vysvětlení. Každý kalendář obsahuje i krátké literární příspěvky. V kalendáři na r. 2008 to byly verše z nové knihy Kataríny Hricové *Dýchat' pod vodou*, Miroslav Demák a Anna Malková své verše adresovali především dětem. Část kalendáře je vždy věnována dětem a také sportovní události mají své místo. Mimo uvedených jmen najdeme i jiné autory, jako např. Michal Horecký, Martin Prebudila, Anna Simonovićová, Anna Marićová. Na konci kalendáře jsou krátké reklamy a loga těch, kteří finančně podpořili vydání kalendáře. Jazyková úroveň kalendáře je velmi dobrá, kalendář má svého jazykového redaktora.

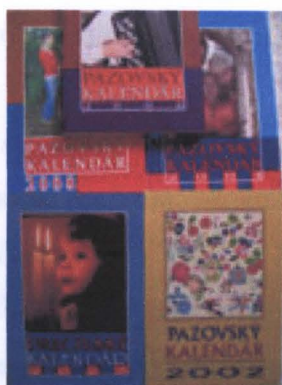
I když vydávání *Pazovského kalendáře* možná není tak výrazné pro přímý užitek druhých národností, při prezentaci nových vydání jsou také přítomni a doprovodný kulturní program sledují i Neslováci. Někteří vydávané publikace nejen čtou, ale jejich vydávání i podporují ⁸⁶.

---

⁸⁶ Např. pan Tomić, více v části o srbsko-slovenském bilingvizmu (kap. 4).

Pazovský kalendár r. 2008, s. 5 „Hurbanovci v Brehách“

Ukázky obálek kalendáře

Časopis Aurora

V r. 2008 oslavil 30. výročí další časopis, který vychází ve Staré Pazově – *Aurora* – původně časopis členů *Literárneho krúžku Ľudmily Hurbanovej*. Byl založen 22. 11. 1975 z iniciativy tehdejších gymnazistů, za podpory profesora slovenštiny Veno Nechvátala, v klubu VHV, který je zastřešen SKUS-em h. Janka Čmelíka (Slovenský kultúrno-umelecký spolok hrdinu Janka Čmelíka). Na prvním čísle (2. 2. 1978) se podílel dnes známý profesionální režisér Miroslav Benka. Šéfredaktorka byla v jednom období Katarína Hricová (která je nyní lektorkou *Aurory*), výtvarnou stránku měli na starosti Miroslav Čáni, výtvarný umělec Miroslav Majorský aj. Následovalo několik let mlčení a na konci r. 2000 vychází *Aurora Nova*, z nově založené redakce *Pazovskvo čítanja*, šéfredaktor Jaroslav Litavský – Didi, výtvarně zpracovaná akademickým malířem a grafikem z Pazovy – Jozefem Klátikem. Vydání časopisu jsou tématická (*Aurora terra, Aurora modrá, Aurora teatro...*). *Aurora* vychází ve Staré Pazově přesto, že se potýká s nedostatkem finančních prostředků⁸⁷.

Pro život slovenské menšiny je stále důležité udržovat folklorní tradice. Hudba, tanec, zpěv slovenského původu jsou v Pazově bohatě zastoupeny. Folklorní soubor *Klasy* se každoročně účastní celoslovenského festivalu ve Vojvodině „*Tancuj, tancuj...*“, konaného od r. 1980, na kterém se scházejí soubory z 28 slovenských osad. V r. 2007 byl ve Staré Pazově uskutečněn 37. ročník tohoto folklorního festivalu. Při takové příležitosti je vidět, jak umělecká úroveň, dobrá organizace a nadšení si získávají úctu a zvyšují prestiž Slováků v očích Neslováků. Třicet slovenských folklorních souborů bylo v centru pozornosti celé Vojvodiny také v přímých přenosech a zpravodajstvích⁸⁸.

---

⁸⁷ Zdroj informací: PREBUDILA, Martin: *Aurora tridsaťročná*. In: *Pazovský kalendár 2008*, s. 153 – 159. Internet: <http://www.slovakfolk.net/aurora.html>.

⁸⁸ Internet: <http://www.vojvodina.com/naslovna/archiva8/070530.html>.

Průvod účastníků festivalu

Pazovčané mají i dětský folklorní soubor. Bez rozdílu národnosti a věku, mají Pazovčané rádi slovenskou hudební skupinu *Pazovskí pajtáši*⁸⁹, která je známá v širokém okolí.

Skutečnou radostí nejen pro Slováky je *Slovenský národní dom* s technikou dobře vybaveným divadelním sálem, otevřený v r. 1928. Jak se konstatuje na stránkách pazovského *Slovenského kultúrno umeleckého spolku hrdinu Janka Čmelíka*: „Deň 6. novembra r. 1928 bol významným pre celú slovenskú menšinu v Juhoslávii. V Starej Pazove vtedy slávnostne otvorili prvý Slovenský národný dom mimo územia Slovenskej republiky a veľká divadelná sieň vystavaná podľa vzoru na Martinské divadlo sa stala najväčším kultúrnym stánkom juhoslovanských Slovákov“⁹⁰.

Také ve sportovním životě Staré Pazovy se slyší slovenština, sportovci všech národností mají společné sportovní oddíly.

Slovenský národný dom ve Staré Pazově

⁸⁹ Zde je možné si některé písně poslechnout:
<http://www.vojvodina.sk/content/view/215/68/> .

⁹⁰ Zdroj: <http://www.slovakfolk.net/folklor2w.html>.

Jaké podoby slovenštiny se uplatňují v Pazově? Při oficiálních a slavnostních příležitostech se používá standardní podoba slovenského jazyka. Slováci a i někteří Neslováci při jiných příležitostech v běžné komunikaci používají současnou podobu pazovského nářečí. Nářečím se většinou komunikuje v rodině, ale také mezi přáteli a při neformálních rozhovorech.

3.2 Pazovské nářečí

Podobu pazovského nářečí dokládá úryvek z vyprávění Márie Vestegové (nar. r. 1901 ve Staré Pazově):

Ako son slúžila

Ke son xodila do škoľe druhí rog a potonson tašla slúžiť. Ďeři so merkuvala u Štrekerja. Švá bou. Tan som iy merkuvala a potom domóu spávať. A poton som aj u advokáta, u Téšiťa. Maři tri d'eři, aj tan so merkuvala. Dostávala som plácu štiri zlatie. A poton som aj u srpskiho farára slúžila – tam boli už veľkie d'eři., tan som robila – xleba miesila, varila rezance, aj do poľa xodila, aj sviňe chovala. Tan so mala še zlatih. Ajdo viňici oberať – maři viňicu srpski farár. A poton som aj v Beľehrade slúžila – to bolli Žid'ia. Tí navarili edon d'em a celí tížd'em poto maři, do stud'eniho a prihrievaři. A na Veľkú no com tašla – oňi xleba ňejedli, pogača ľem. Ňesmela biď odrobiňka xleba, oňi máce jedli – ňi xleba, taká običaj u Židóu bola. A ja son tašla do pekare, tan son jedávala, kim prešla Veľká noc. A ta maři enu d'iouku, ňebola ako pri rozume... (Ukázka z knihy A. Marićové: Slovenské nárečie Starej Pazovy, 2006, s. 168.)

Nářečí Staré Pazovy, podobně jako nářečí jiných vojvodinských obcí, nemůžeme ztotožňovat s některým z nářečí na území Slovenska. Vzniklo v delším časovém horizontu vzájemným stykem více původních nářečí. Nářečí Staré Pazovy je středoslovenského typu, protože většina obyvatel má předky z jižního středního Slovenska. Jak bylo již dříve uvedeno (porov. kapitolu o příchodu Slováků do Vojvodiny), někteří přišli i z jiných krajů Slovenska a jiní i z území dnešního Maďarska, kde žili určitou dobu před příchodem na zkoumané území. Všechny uvedené okolnosti měly vliv na utváření pazovského nářečí. V jeho současné podobě se odráží i působení slovensko-srbského jazykového kontaktu. V pazovském nářečí dnešní doby je hlavně u osob mladšího věku dost srbských slov, což je důsledkem více než dvoustletého každodenního kontaktu se srbštinou a zrychleným vývojem techniky, vědy, ekonomie, politiky, pro který je nutné vytvořit nová pojmenování. Stará generace pazovských Slováků si zase více zachovává prvky původního nářečí. Kontaktné jevy se však v jisté míře projevují na všech jazykových rovinách.

Slovenská nářečí na území Vojvodiny, popsal Jozef Štolc v monografii *Reč Slovákov v Juhoslávii*. Autor v ní věnuje pozornost všem slovenským osadám v tehdejší Jugoslávii⁹¹. Problematice slovní zásoby se věnovala pozornost již dříve – v r. 1933 Vladimír Hurban vydal *Slovník staropazovských výrazov*, se kterými se setkával v každodenním životě, později ještě *Cudzie výrazy v pazovskom nářečí*⁹². Na specifika slovní zásoby se později zaměřuje i Michal Filip v pracích *Lexikálne výpožičky z nemeckého a maďarského jazyka* (1985) a

---

⁹¹ ŠTOLC, Jozef: *Reč Slovákov v Juhoslávii*. Bratislava, SAV 1968.

⁹² HURBAN, Vladimír: *Slovník staropazovských výrazov*. Náš život , Báčský Petrovec 1933.

HURBAN, Vladimír: *Cudzie výrazy v pazovskom nářečí*. Náš život , Báčský Petrovec 1938.

Porekadlá, príslovia, úslovia, nadávky a vyhrážky zo Starej Pazovy (1988)⁹³.

Zatím největší pozornost jazyku své rodné Staré Pazovy věnuje *Anna Marićová*. Nejprve v srbsky psané magisterské práci (FF Bělehrad 1981) – *Glasovni sistem slovačkog govora Stare Pazove* (Hláskový systém slovenské řeči Staré Pazovy), kterou později přeložila do slovenštiny a rozšířila. Pod názvem *Slovenské nářečie Starej Pazovy* vyšla v rumunském Nadlaku v r. 2006⁹⁴. V práci se zvláštní pozornost věnuje hláskoslovné a tvaroslovné soustavě nářečí. Ve fónickém inventáři Staropazovčanů jsou, jako ve středoslovenském nářečí, tři dlouhé samohlásky – *í, ú, á* a tři dvouhlásky – *ie, ia, uo*, jen zřídka se vyskytuje dvouhlásky *iu* a samohlásky *ó, é* místo *uo, ie*. V nářečí Staré Pazovy se uplatňuje rytmický zákon, nositelé kvantity jsou (stejně jako v jiných středoslovenských nářečích) dlouhé samohlásky a dvouhlásky, nebo souhlásky *ř* a *ĺ*.

Fonetická realizace samohlásek se neliší od středoslovenských nářečí. Ani němčina, se kterou byli Slováci v kontaktu v době Vojenské hranice (zrušená r. 1871 ve Sremu, r. 1872 v Banátu), ani srbština neměla vliv na změnu fonetické realizace samohlásek. Jen řídké odchylky jsou podmíněny srbštinou. V souhláskovém systému nářečí Staré Pazovy je stejný počet foném jako i v jiných středoslovenských nářečích.

Z prozodických vlastností je v situaci slovensko-srbského jazykového kontaktu zajímavá problematika přízvuku. V nářečí Staré Pazovy je přízvuk dynamický, na první slabice ve slově, v jistých případech přechází na jednoslabičnou předložku před jménem – srbský přízvuk je melodický a jeho místo je ve slově pevně určené. Při přebírání srbských slov se přízvuk v slovenském kontextu posouvá na první slabiku

---

⁹³ FILIP, Michal: *Lexikálne výpožičky z nemeckého a maďarského jazyka*. In: Zbornik SVS, 6 – 7, 1984 – 1985 Nový Sad, s. 83 – 117. Také: FILIP, Michal: *Porekadlá, príslovia, úslovia, nadávky a vyhrážky zo Starej Pazovy*. In: Zbornik SVS, 10, 1988, s. 59 – 80.

⁹⁴ MARIĆOVÁ, Anna: *Slovenské nářečie Starej Pazovy*. Ivan Krasko – ESA, Nadlak – Bratislava 2006.

a tím se srbská intonace přizpůsobuje slovenské. Obdobná situace nastává i když Slováci hovoří srbsky a neovládají úplně zákonitosti srbského jazyka.

V tvarosloví nejsou podstatné rozdíly mezi nářečím Staré Pazovy a ostatními nářečím středoslovenského typu ve Vojvodině. V opisu slovtvorby se u A. Marićové potvrzuje, že vliv srbštiny na slovenštinu je největší v oblasti lexiky.

V závěru autorka shrnuje, že nářečí Staré Pazovy se nejvíc podobá nářečím *západního, jihozápadního a jižního Novohradu*, zvláště okolí *Modrého Kameňa*, dále nářečí východního Hontu a nářečí západního a jižního Zvolena v *okolí Detvy a Banské Bystrice*. Až potom následují nářečí Tekova a Gemera. Méně společných znaků má s nářečím Turce, Liptova a dolní Oravy. Analýza autorku přivádí k potvrzení názoru, že nářečí Staré Pazovy je osobitým nářečím, které, přestože je jeho středoslovenský charakter zřejmý, se žádným ze středoslovenských nářečí *není možné ztotožnit*.

Z toho, co bylo uvedeno o jazykové situaci ve Staré Pazově, můžeme shrnout, že se obec v mnohém neliší od celkového obrazu Vojvodiny. Také zde najdeme heterogenní společenství (19 různých národností) a z něho vyplývající multijazyčnost, multikulturnost a přítomnost více konfesí. Slováci jsou ve městě druhá nejpočetnější etnická skupina. Po dlouhou dobu a prakticky každodenně jsou v kontaktu s příslušníky druhých národností a vyznání, což vedlo k rozvoji vzájemného poznání, úcty a tolerance. Výmluvně o tom hovoří i smíšená manželství. Takáto situace přirozeně vede k *bilingvizmu* nebo i multilingvizmu osob žijících v etnicky smíšeném prostředí. Definicí bilingvizmu v literatuře existuje mnoho. Jednou ze starších⁹⁵ je

---

⁹⁵ Miroslav Dudok uvádí Quinta Ennia (239 Rudiae v Salento – 189 př. n. l. Řím) jako prvního, kdo zapsal - a možná utvořil - slovo *bilinguis* a na svém příkladu definoval spektrum bilingvizmu. DUDOK, Miroslav: O prirodzenom

Bloomfieldova, podle které je dvojjazyčnost *ovládání dvou nebo více jazyků v podobné míře jako svůj jazyk*⁹⁶ a velmi rozšířená je definice Weinreichova⁹⁷, který o bilingvizmu mluví jako o jevu, kdy *ti sami nositelé střídavě používají dva jazyky*. Autorkou definice bilingvního mluvčího vycházející ze sociokulturních požadavků komunikačních potřeb, často citované v literatuře věnované otázkám bilingvizmu, je Tove Skutnab-Kangasová: „*Bilingvní mluvčí je někdo, kdo může fungovat ve dvou (nebo více) jazycích, ať už v monolingvální nebo bilingvální společnosti, v souladu se sociokulturními požadavky, které ty společnosti nebo sám mluvčí vymezí vzhledem ke komunikativní a kognitivní kompetenci jedince, aby byla na stejné úrovni jako u rodilého mluvčího, a kdo se může pozitivně identifikovat s oběma (více) jazykovými skupinami (kulturami), nebo s jejich částmi*“ (s. 257)⁹⁸. V otázce bilingvální kompetence na úrovni rodilých mluvčích nezastávám s autorkou definice stejné hledisko. Ne všichni uživatelé ovládají mateřský jazyk na vynikající úrovni, stejně tak i znalost druhého (i dalších) jazyků nemusí být (a často nebývá) jen vynikající a na stejné úrovni, přesto jazyk/jazyky v určitých situacích dobře plní dorozumivací funkci a umožňují jejich uživatelům naplňovat komunikační potřeby. Širší chápání bilingvizmu odpovídající se ukazuje u mnoha současných autorů věnujících se dané problematice. Rozdílný postoj k úrovni bilingvální jazykové kompetence se promítl i do slovníkové definice v terminologickém slovníku bilingvizmu autorů J. Štefánek – M. Palcútová – I. Lanstyák publikované v *Antologii bilingvizmu* (2004; slovník je dostupný i na

---

bilingvizme. In: *Bilingvizmus. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť*, red. Jozef Štefánek. Academic Elektonic Press 2002, s. 53 – 60.

⁹⁶ BLOOMFIELD, Leonard: *Language*. New York, Holt Reinhard & Winston 1933, s. 56.

⁹⁷ WEINREICH, Uriel: *Languages in contact*. Hauge, Mouton 1953.

⁹⁸ Překlad definice T. Skutnab-Kangas ve studii: HORÁKOVÁ, Radmila: *O slovačko-srpskom bilingvizmu*. In: *Славистика VI*, ур. Станковић, Богољуб, Београд 2002, s. 256 – 266. Citát přeložen ze srbského vydání СКУТНАБ-КАНГАС, Тове: *Билингвизам (да или не)*., Београд 1991, с. 111.

<http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=2998>), kde má heslo bilingvizmus dva významy, přičemž se také upozorňuje na existenci mnoha definicí: **bilingvizmus** – (*bilingualism*) *dvojazyčnost, (bilinguality) bilingválnost, existuje množství definicí, např.: 1. schopnost alternativního používání dvou jazyků (alebo dvoch variet toho istého jazyka, napr. dvoch dialektov) v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa komunikácia uskutočňuje; 2. ovládanie dvoch a viacerých jazykov na úrovni rodených hovoriacich.* Chápání bilingvální kompetence jako alternativního používání dvou jazyků v závislosti od komunikační situace a prostředí, ve kterém se komunikace uskutečňuje, můžeme vztáhnout na příslušníky národnostních menšin Vojvodiny a tím i Staré Pazovy, ale nejsou výjimkou ani příslušníci většinového národa, Srbi, a i jiní Neslováci, kteří se stávají srbsko-slovenskými, srbsko-maďarskými... bilingvisty. Při výzkumu podnikové komunikace ve Staré Pazově jsem analyzovala i projevy srbsko-slovenského bilingvizmu – zpracování této doposud nepřiliš zachycené problematiky je součástí 4. kapitoly.

Slováci, vojvodinské společenství bilingválních osob, používají slovenský i srbský jazyk jako alternativní jazykové kódy. Působením různých mimojazykových činitelů může být jejich kompetence v mateřském jazyku oslabena. Příbuznost slovenského a srbského jazyka i okolnost, že Slováci ve Vojvodině – tedy i ve Staré Pazově – nemají přímý kontakt s mateřskou zemí a jazykem, má přirozeně vliv na jazykovou interferenci. Otevřenou a výzkumně zajímavou zůstává otázka, kdy, kde a jako který ze svých komunikačních kódů využívají a jako oba kódy koexistují na individuální i společenské úrovni (tuto otázku výběru a situačního přepínání kódů v slovensko-srbské komunikaci možno vnímat jako součást problematiky, které se ve světové lingvistice věnuje z rozličných hledisek rozsáhlá pozornost). Pracovní firemní sféra, na kterou se soustřeďuji, je z tohoto hlediska jedním z prostředí Vojvodiny, kde se ukazují fungující komunikační modely a stereotypy.

Vzhledem ke charakteru výzkumního zaměření neobsahuje následující kapitola věnovaná firemní komunikaci podrobnější analýzy jazykových projevů pazovských Slováků (podoby realizovaných nářečových nebo spisovných promluv) – pozornost se primárně orientuje na výběr kodů v diferencovaných pracovních situacích a šíře na (sebe)reflexi respondentů ve vztahu k distribuci slovenštiny a srbštiny v osobním životě a jejich (stručné) jazykové biografie.

4. Komunikace v malých firmách v menšinovém jazykovém prostředí

4.1 Současný stav výzkumného zaměření na firemní komunikaci

Jazykové situaci v ekonomických podnicích a jejímu výzkumu se lingvistika věnuje několik desetiletí a za průkopníky jsou považováni němečtí lingvisté⁹⁹. V České republice byla věnována pozornost komunikaci ve velkých ostravských podnicích (Davidová, 1990; Davidová – Bogoczová – Jandová, 1991)¹⁰⁰. Nejnovějším jazykovým podnikovým výzkumům v českém prostředí, avšak v úplně jiné ekonomické i jazykové situaci, se věnují Jiří Nekvapil, Marek Nekula a Tamah Shermanová. Zkoumají pracovní komunikaci v nadnárodních podnicích, které jsou produktem procesu globalizace v ekonomické a výrobní oblasti. J. Nekvapil a M. Nekula v článku *K jazykové situaci v nadnárodních podnicích* (2006) analyzují specifika komunikace v nadnárodních společnostech v českém prostředí, kde je zaměstnáno mnoho českých pracovníků a kde se vytvořila nová sociokulturní situace doprovázená novou jazykovou situací. Práce v nadnárodním podniku vyžaduje od části českých zaměstnanců širší jazykové kompetence – na některých pozicích musí v zaměstnání komunikovat jedním nebo více cizími jazyky (nejčastěji v němčině nebo angličtině) a užívat je v ústním i

---

⁹⁹ NEKVAPIL, Jiří – NEKULA, Marek: *K jazykové situaci v nadnárodních podnicích*. In: Slovo a slovesnost 2, 67, 2006, s. 83 – 95.

¹⁰⁰ DAVIDOVÁ, Dana: *Překonávání a využití interference češtiny, slovenštiny a polštiny v komunikaci velkých podniků ostravské aglomerace*. In: Acta Facultatis Paedagogicae Ostraviensis/ Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, 121, D-27 (Jazyk, literatura, umění). Praha, SPN 1990, s. 31 – 46.

DAVIDOVÁ, Dana – BOGOCZOVÁ, Irena – JANDOVÁ, Eva: *Využití jazyka při řízení pracovních kolektivů v ostravské průmyslové aglomeraci se zaměřením na zkoumání česko-slovensko-polské jazykové interference*. Praha, SPN 1991.

písemném styku, a to s rodilými mluvčími. Tyto cizí jazyky jsou považovány za prestižní zahraničními i domácími pracovníky a je jimi také přenášeno know-how technologií. Důsledkem toho je, že řídicí činnosti probíhají často v němčině/angličtině, ve výrobním prostředí se většinou používá čeština. Autoři zmiňují také ustanovení firemního jazyka, kdy mohou vznikat různé situace, které zvýhodňují některé skupiny zaměstnanců.

Dnešní ekonomika se neobejde bez informací a odbornosti, což je spojeno se vznikem a šířením nových informačních technologií a s předáváním neformalizovaných znalostí. Jazykové výzkumy se zaměřují na to, jak se tato ekonomika jazykově projevuje v každodenním fungování konkrétního nadnárodního podniku, jak motivuje či nemotivuje k osvojování určitého jazyka členy konkrétní etnické komunity či jakou má jednotlivec s omezenou jazykovou kompetencí možnost, aby mohl na této ekonomice participovat. Cizí jazyky jsou zahraničními i domácími pracovníky považovány za prestižní média přenosu know-how technologií. Důsledkem je, že řídicí činnosti v rámci porad a schůzí probíhají v angličtině nebo němčině, zatímco ve výrobním prostředí je jazykem komunikace domácí jazyk. V malých firmách v etnicky smíšeném prostředí, na které je orientován náš výzkum, je jazyková situace podstatně odlišná, odpovídá problematice „domácí“ multijazykové jazykové koexistence, i když, jako ukážeme, také zde se přítomnost jazyků nadnárodní komunikace v jisté míře projevuje.

4.2 Specifika komunikace ve firmách s etnicky smíšenými zaměstnanci v menšinovém prostředí ve světle výsledků výzkumu

Komunikační situace ve firmách ve Staré Pazově se liší od situace v nadnárodních společnostech, přestože cílem obou skupin, na kterém participuje i jazyková interakce zaměstnanců, je ekonomická prosperita.

Co charakterizuje malé firmy ve Staré Pazově? Analýzu komunikace v rámci tří firem jsme zaměřili na otázky, které jazyky jsou ve firmách používány, v jaké míře a za jakých okolností. Další otázky dotazníku i rozhovorů se zaměřovaly na parciální stránky jazykových biografií respondentů, na získané školní jazykové vzdělání, na výběr jazyka komunikace i mimo firemní komunikaci – v rodině a v rámci širších sociálních sítí.

Vlastníci všech tří sledovaných pazovských firem (*ATG*, *Metaloplastika* i *Kamenárska dielňa Adam Majorský*) jsou místní lidé (Chorvat a dva Slováci) a všichni zaměstnanci žijí také v Pazově.

Trochu jiné postavení i charakter vnitropodnikové komunikace má bělehradská firma *Procesorska kuća* se 35 pracovníky, kde jsme zkoumali komunikaci osmi slovenských obyvatel Staré Pazovy, kteří jsou v ní zaměstnáni, a jednoho srbsko-slovenského bilingvistu z Bělehradu.

Při výzkumu byli použity metody interview, dotazníků a pozorování, s nahlédnutím do prospektů a dokumentace (to pouze ve firmě *ATG*). Dotazníky, které byly použity, jsou uvedeny v příloze. Byly doprovázeny doplňujícími rozhovory. V některých případech byl nejprve realizován rozhovor, následovalo vyplnění dotazníku s případným doplňujícím rozhovorem.

V textu kapitoly, kde je podána souhrnná charakteristika jazykových biografií, komunikačního chování a jazykových zvyklostí jednotlivých pracovníků (respondentů) v práci, při jiných oficiálních příležitostech i v soukromí, vycházím z údajů získaných z dotazníků, rozhovorů s respondenty a vlastních pozorování. Závěry, týkající se užívání jazyků, odpovídají formulacím (sebereflexi a reflexi jazykové interakce okolí) respondentů. I když je nutno brát v úvahu, že jejich vidění nemusí vždy odpovídat reálné situaci (a vyjádření respondentů se také někdy liší i v hodnocení situace v rámci jedné firmy), přesto i v tomto interpretačním „omezení“ nabízejí obraz specifické interetnické komunikace a komunikačního uplatnění slovenštiny v podobě, která

prohlubuje jejich dosavadní poznání. Nutno současně upozornit na to, že i v případech, kdy respondenti na základě svého vědomí deklarují užívání slovenštiny, jde často o její místní nářečovou podobu s frekventovanými interferencemi ze srbštiny, jako to dokládají i citáty z jejich projevů, s interferencemi .

4.2.1 ATG ¹⁰¹

ATG je rodinná firma na výrobu produktů z plastu, kovu a gumy ve Staré Pazově. Vlastník je pan Ante T. (Chorvat, o něm podrobněji v části

4.3) s manželkou a dvěma dospělými dětmi. Firma působí 24 roků. Zaměstnává 10 dělníků: 4 Srby a 6 Slováků. Ve firmě se mluví srbsky i slovensky. Zajímavé je, že slovenští zaměstnanci se obracejí na syna pana T. vždy slovensky, na pana T. většinou srbsky. Technické věci – odborné termíny, návody, technologie, rysy, konstrukce – jsou v němčině/angličtině a překládají se do srbštiny, protože „*nema problema da se razumemo*“ (pan T.). Pokud se rozjždí nová výroba, konzultace a instruktáž všech dělníků o jejich dílu práce probíhají v srbštině. Své výrobky dodávají na domácí trh i exportují do Německa. V tomto případě – vzhledem k okolnosti, že firma používá know-how a výrobní stroje z a exportuje část svých finálních produktů do Německa – zjišťujeme částečně podobnou situaci jako byla popsána u velkých nadnárodních společností. Řídící osoby používají mimo srbštiny/slovenštiny hlavně němčinu ve styku se zahraničními partnery a technologiemi, ale ve styku se zaměstnanci ve výrobě i zaměstnanci mezi sebou používají slovenštinu a srbštinu. Podniková dokumentace je vedená v srbštině, účetnictví firmy zpracovává odborná firma. Ke svým výrobkům určeným na export mají jinojazyčné překlady.

¹⁰¹ Vložené dokumentární obrázky u firem ze Staré Pazovy jsou převzaty z *Pazovského kalenára* na r. 2008 z části věnované sponzorům. Obrázek jednoho z výrobků firmy ATG je příbalový leták k produktu.

Charakter výroby (stroje, chemikálie) nedávají návštěvníku možnost vejít do provozu, během práce zaměstnanci mezi sebou nekomunikují. V případě, že se vyskytne nějaký problém, zaměstnanec svůj stroj zastaví, přivolá majitele firmy (většinou syna pana T.) a problém řeší. Pozorováním jsem zjistila, že při nástupu do práce každý zaměstnanec dostane přidělenou práci na ten den a rozhovory probíhají v mateřském jazyku zaměstnance (slovensky a srbsky). O pracovní přestávce dělníci mezi sebou mluví podle komunikační situace: Srbi se Srby srbsky, Slováci se Slováky slovenským nářečím Staré Pazovy, pokud se vytvoří skupinka smíšená, hovoří se srbsky.

Z rozhovorů se slovenskými dělníky vyplývá, že všichni pochází ze Staré Pazovy, základní vzdělání absolvovali ve slovenské ZŠ Stará Pazova, střední (řemeslo) v srbské škole. Všichni používají každodenně v komunikaci slovenský jazyk (pazovské nářečí) doma, v zaměstnání i při rozhovorech se známými a přáteli a srbštinu v zaměstnání, v obchodě, na úřadě, se známými; také sledují srbské vysílání TV.

Jednou zaměstnankyní je paní. Ingrid-Maria Š (28). Ve firmě pracuje v administrativě a vyřizuje také písemnou korespondenci v srbštině a němčině, telefonické rozhovory v srbštině, němčině, slovenštině, poznámky si píše slovensky. *V zaměstnání* používá slovenštinu ve standardní podobě v ústní komunikaci se Slovákem „ze Slovenska“ (podobně i se mnou) a nářečovou variantu slovenštiny – při komunikaci s místními Slováky. Jde o mladou ženu slovenské národnosti, která se narodila Slovákům z Pazovy v Německu (rodiče tam řadu let pracovali).

V Německu také chodila do německé základní i střední školy s vyučovacím jazykem německým. Slovensky se naučila doma, v rodině také *v Německu mluvili vždy slovensky*. Rodiče jsou absolventy slovenské základní školy ve Staré Pazově, další vzdělání nabyli v srbštině. S babičkou a dědečkem z Pazovy komunikovala vždy slovensky, nářečím. O současné době, kdy rodiče i ona žijí *v Pazově*, informátorka uvádí, že

s rodiči hovoří většinou slovensky, ale někdy i srbsky. V Pazově se vdala za místního Slováka a spolu mluvili slovensky, stejně i se svým (v listopadu 2008 2,5 letým) synem. Paní Inge je vdova a v současné době vychovává svého syna sama (v době zaměstnání je dítě v jeslích, kde jsou i slovensky mluvící „tety“). V rámci rodiny si píše vždy slovensky a s přáteli hovoří stejně často slovensky i srbsky. S kolegy v práci hovoří většinou slovensky, občas srbsky a se šéfem stejně často slovensky jako srbsky. Na otázku, v jakém jazyku spolu hovoří Slováci, pokud je mezi nimi Neslovák odpovídá, že vždy srbsky, pokud jsou přítomni jen Slováci hovoří se vždy slovensky. Zábavu a vzdělávání realizuje většinou slovensky, občas srbsky; krásnou i odbornou literaturu čte stejně často slovensky jako srbsky, stejně tak i divadelní představení navštěvuje slovenská i srbská. Rádio a televize většinou srbsky, ale občas i slovensky. Noviny a časopisy čte vždy v srbštině. Na otázku „v akom jazyku ste zvykli hrešit“ odpovídá: „rovnačo často po slovensky aj po srbsky“. Sny, počítání i přemýšlení realizuje vždy ve slovenštině. S druhými lidmi se zdraví vždy slovensky a také své jméno používá ve slovenské formě¹⁰². Má přátele, kteří mluví jen slovensky, a na Slovensku má příbuzné a přátele, se kterými se ale vídává méně často než 1x za dva roky. Pokud se setká s neznámým člověkem ze Slovenska, ten obvykle podle její mluvy zjistí, že není ze Slovenska, ale nikdy se jí nestalo, že by Slováci ze Slovenska měli poznámky na její řeč. Snadněji používá nářečí, kterým se mluví v Pazově, a také ho raději používá. Chodí na slovenské akce a programy. Myslí si, že v jazykově smíšeném prostředí je užitečné znát i jazyk druhé národnosti, protože „poznanstvo jazyka druhej národnosti činí človeka kultúrnym, vaspitanim“¹⁰³. Myslí si také, že nesrbské obyvatelstvo by mělo ovládat srbský jazyk stejně jako svůj, a že tomu tak i je.

---

¹⁰² Dotazník ale podepsala v srbské formě, bez přechýlení.

¹⁰³ Všechny citované repliky ze všech dotazníků jsou autenticky přepsány. Z uvedené ukázky je zřejmá přítomnost srbských kontaktních jazykových prvků v projevu paní Ingrid; podobně i dále u ostatních respondentů.

Další osoba, na jejíž komunikační zvyklosti se zaměříme, je Goran T. (31), de facto výkonný ředitel firmy ATG. Narodil se a žije v Pazově. Má vysokoškolské vzdělání, které celé (od ZŠ) probíhalo v srbštině. Otec je Chorvat, matka Slovenka z Pazovy, G. si za svou národnost zvolil chorvatskou. *Ve firmě* hovoří se zaměstnanci srbsky i slovensky (podle jejich národnosti) a jak bylo uvedeno v úvodu, slovenští zaměstnanci se na něj obrazejí vždy slovensky a komunikace oboustranně probíhá ve slovenštině. Mimo uvedených jazyků používá angličtinu a němčinu slovem i písmem. S kolegy uvádí rozhovory většinou slovensky, občas srbsky, stejně tak se šéfem¹⁰⁴.

V rodině s rodiči, sestrou i prarodiči užívají/užívali k ústní komunikaci většinou slovenštinu, občas i srbštinu, píší si většinou srbsky, občas i slovensky. S přáteli, příbuznými a známými komunikuje stejně často slovensky jako srbsky. Zajímavá je odpověď na otázku „v akom jazyku sa medzi sebou rozprávajú Slováci, keď je medzi nimi prítomný aj iný, v inom jazyku hovoriaci človek“ – odověď: *rovnako často po slovensky aj po srbsky*, pokud jsou ve společnosti pouze Slováci, hovoří se vždy slovensky. Pro zábavu a vzdělávání i pro čtení krásné literatury volí stejně často slovenštinu jako srbštinu, stejně jako pro návštěvu divadla, poslouchání rozhlasu a sledování televize (doma mají možnost sledovat slovenské televizní programy). Chodí na slovenské akce a programy, čte slovenské časopisy a noviny stejně často jako srbské. Rodina sponzoruje vydávání slovenských publikací a časopisů ve Staré Pazově, finančně podporuje divadlo, má řadu dobrých známých a přátel z řad Slováků z Pazovy i ze Slovenska. Stejnou frekvenci používání slovenštiny a srbštiny udává při přemýšlení, počítání, snech i „hrešení“ a pozdravech. Má kamaráda nebo známého, který mluví jen slovensky a na Slovensku má příbuzné/přátele, se kterými se setkává častěji než 1x za rok. Na služebních cestách na Slovensko používá slovenštinu jako jazyk

---

¹⁰⁴ Je pravděpodobné, že zohlednil větší počet Slováků v podniku a jako o šéfovi hovoří o otci.

komunikace při pracovních i mimopracovních rozhovorech. Tam také lidé podle jeho řeči obvykle zjistí, že nepochází ze Slovenska, a stalo se mu již, že měli Slováci na jeho mluvu poznámky. Snadnější je pro něj používat pazovské nářečí a slovenský i srbský jazyk používá stejně rád. Přestože nemá slovenskou ani srbskou národnost, za mateřský jazyk považuje slovenštinu. Myslí si, že je užitečné poznat jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí, že by nesrbské obyvatelstvo v oblasti mělo ovládat srbský jazyk a že tomu tak je.

Z uvedených zjištění o firmě ATG můžeme konstatovat, že ve firemní komunikaci se každý den používají slovenský i srbský jazyk. Při výrobních záležitostech je v převaze srbština (technické odborné instruktáže Slováků i Srbů), ale na každodenní pracovní i mimopracovní komunikaci používají Slováci pazovské nářečí slovenštiny. To používají i v mimopracovní komunikaci s majiteli a mezi sebou. Přestože komunikace se Srby-spouzaměstnanci probíhá oboustranně v srbštině, neslovenští zaměstnanci každý den slyší slovenštinu. Na úrovni řídicí a administrativní se mimo srbštiny a standardní slovenštiny používá i němčina a angličtina, a to jako jazyk komunikace mimofiremní (s některými odběrateli, a dodavateli), ale v menší míře.

4.2.2 Metaloplastika

Samostatná

řemeslnická dílna na zpracování plastických hmot a výrobu kovové galanterie. Firma má 5 zaměstnanců (Chorváta, Srba a 3 Slováci – 2 Slováci a Slovenku). Majitel

firmy je pan Ján M., 54 let, Slovák „z Pazova“ (místní v genitivu užívají často jméno Staré Pazovy ve formě, ve které je použil J. M.), kde se jeho

předci dávno usadlili. Vzdělání: slovenská ZŠ a srbská střední škola, stejně tak i jeho dvě dospělé děti (dcera ještě studuje VŠ v Bosně). Doma vždy mluvili a mluví slovensky, pokud poslouchají rádio, tak často místní slovenské vysílání, televizi sledují většinou srbskou. Manželka pana Jána chodila do srbských škol, pochází ze smíšeného manželství: její matka je vojvodinská Slovenka a otec Srb. Jak se hovořilo v takové rodině? „*To je dobró pitania, ako sa vraví... veľmi zvláštne - ona zhovárala s matkou slovensky a z ockom zhovárala srbsky. A syn zhovárau s matkou aj otcom srbsky. Manželka moja so svojim bratom zhovára srbsky... a on s ňou aj s matkou a ockom zhovára srbsky.*“ Pan Ján se srbsky učil ve slovenské základní škole, ale srbsky mluvit uměl dřív, protože část jeho dětských kamarádů ze sousedství byli Srbi. Pan J. M. je od začátku vydáváním *Pazovského kalendára* jeho sponzorem a finančně pomáhá divadlu i různým kulturním akcím.

O firmě: „*Ja som remeslník, mám peť zaposlených ľudí, já ľudí nĕdĕlím na Slovákou a Srbou, já ľudí dělím na takých, kerý myslím, že mi odhovárajú ako pracovníci. V tom výberi som, stycajem okolnosti, ako sa to na srpskom hovorí, to vyšlo tak, že mám jednyho Horváta, jednyho Srba, dvoch Slovákou a jednu Slováčku.*“

Jak vypadá komunikace ve firmě? Pan Ján říká, že jazyk komunikace je nepsaným pravidlem: na Slováky se obrací vždy slovensky a oni s ním i mezi sebou hovoří také vždy slovensky, „*ke sa idĕm dohovárať o roboty s robotníkom, kerý je Srb, potom idĕm to na srbskom... vom vie slovensky, ale to je u nás tak... A keď sa obraciam k tomuto Horvátovi, ja sa jemu obraciam na slovenčinĕ, zatože jeho je mať Slováčka a otec mu je Horvát a jemu je slovenský blišší... Jeho je manželka Slováčka*“. Na otázku, jestli ten zaměstnanec umí slovensky, pan Ján odpovědĕl, že ano, protože je jeho **matka** Slovenka¹⁰⁵.

---

¹⁰⁵ Ve smíšených slovensko-srbských manželstvích velmi často matka Slovenka mluví se svými dětmi od narození slovensky, pokud je Srbka, tak srbsky. Ale neplatí to absolutně. V praxi se můžeme setkat s více výjimkami. Příkladem je

Mezietnická komunikace zaměstnanců se uskutečňuje také podle schématu: Slováci se na Srby obracejí v srbštině, Srbi na Slováky také v srbštině. V zájmu spřesnění obrazu je nutné sdělit, že charakter výroby neumožňuje při práci mnoho rozhovorů (každý má své pracovní místo a stroje působí dost hluku). Rozhovory se zaměstnanci byly natočeny v době, kdy majitel udělal za tímto účelem přestávku. S panem Jánem jsem interview dělala v jeho kanceláři.

Pan Vladimír – věková kategorie 31 – 40 let, – Slovák ze Staré Pazovy, odkud je i rodina jeho otce, matka je Slovenka z Erdevíku. Svobodný. Chodil do základní slovenské školy v Pazově, střední technická škola tamtéž v srbštině. Doma mluví všichni slovensky. Srbsky se naučil od kamarádů ze sousedství a ve škole.

Paní Anna – věková kategorie 31 – 40 let, – narodila se v Německu slovenským rodičům ze Staré Pazovy. V Německu s rodiči žila a chodila tři roky do německé školy, potom se rodiče vrátili zpět a paní Anna v Pazově dokončila povinnou školní docházku ve slovenské základní škole, střední školu má srbskou. Je vdaná, manžel je místní Slovák, mají dvě děti, které obě chodí do slovenské základní školy. Srbsky se naučila po příchodu do Pazovy, nejdříve při hře s dětmi a také ve škole. Mimo slovenštiny a srbštiny umí německy, její děti se ve škole učí, mimo slovenštiny a srbštiny, německy a anglicky. O jazycích říká: „slovenský je nám závezný, to je dom, a srbčina jazyk komunikácie“.

Pan Ján mluvil o tom, že Srbi umí slovensky – jsou alespoň percepčními bilingvisty. Jazykovou charakteristiku dvou srbských zaměstnanců této firmy rozebírá část 4.3.

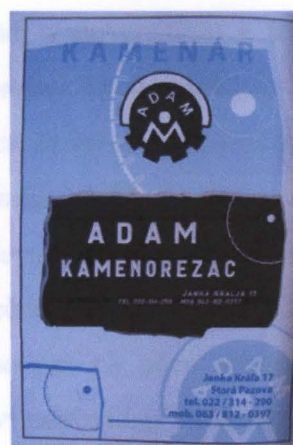
---

manželka pana Jána: s ní její matka Slovenka hovořila slovensky, se svým synem ale jen srbsky. V části práce o srbsko-slovenském bilingvizmu je uveden příklad ženy, Srbky, paní Ljilji B. z Padiny, která se svými dětmi začala mluvit slovensky, ovšem ne hned po jejich narození. Navíc Padina je skoro celá slovenská obec. Ve stejné kapitole je uveden příklad Dejana S., který má slovenskou matku, která doma nikdy slovensky nemluvila, pouze na návštěvě u svých rodičů s nimi.

Ve firmě Metaloplastika všichni Slováci používají každodenně nářečovou formu slovenského jazyka pro komunikaci v zaměstnání i doma, zároveň také srbštinu v komunikaci se Srby, a to v zaměstnání i na druhých místech mimo dům (obchod, konverzace se srbskými sousedy...).

4.2.3. Kamenárska dielňa Adam Majorský

Majitel firmy pan Adam M. i rodina jeho manželky Anny patří ke starým pazovským rodinám. Oba absolvovali slovenskou základní školu ve Staré Pazově, vyučení (p. Adam) a střední školu (paní Anna) srbskou. Paní Anna si vzpomíná, že první rok přechodu na srbskou školu byl těžší, ale dál už srbština nedělala potíže, protože již od mala každodenně k běžné komunikaci se srbskými sousedy používali srbštinu. O používání srbštiny p. Adam říká: „*Ako sa dieťa narodí, tak na ulici zhovára po srbsky aj po slovensky. To teraz sa už mení, ale v našom čase, keď sme my boli deti, bola večina Slovákov v Pazove a boľi troška aj rozdvojeňie tie ulice. My v našej ulici, my sme boli z d'vedesiat percent Slováci, takže tý Srbi, boli dvaja-traja, ktorí sa s nami ihrali, tý s nama hovorili po slovensky. Aj dnes, už mám štyry roke penzije, aj dnes, keď sa stretnem s týma ľuďma, nehovoríme po srbsky ale po slovensky, ak sme dvaja.*“ Oba také vyprávěli o tom, že generace jejich rodičů neuměla možná tak dobře srbsky mluvit jako oni, ale rozuměli všechno. Nepamatují ale situaci, kdy by v Pazově „staří“ nebo dnešní lidé potřebovali a chtěli na soudě nebo úřadě tlumočnicka, přestože to bylo a je právo. Děti manželů M. chodily do základní školy slovenské, střední školy mají srbské a chodily na nepovinné vyučování slovenštiny. Rodiče jsou rádi, že se dcera vdala za

Slováka. Také tato firma pravidelně finančně podporuje vydávání *Pazovského kalendára*, aktivity evangelického církevního sboru a pan Adam se i aktivně účastní organizačních příprav některých kulturních akcí.

P. Adam v současné době zaměstnává pouze 3 dělníky – 2 Slováky a jednoho Srba, který přišel do Staré Pazovy ve svých osmnácti letech z Bosny a do té doby neměl žádný kontakt ze Slováky. Pokud je přítomný Srb, tak spolu všichni spravidla mluví srbsky, no v rozhovoru pan Adam zmínil také slovenskou komunikaci za přítomnosti srbského kolegy (s odkazem na jeho percepční kompetenci v slovenštině) a též přepínání kódu podle adresáta své promluvy: „*ňemáme ňijaké prekážky v tom, že d'ivaníme po slovensky a on je prítomný, on to vrozumie... ale to je zaujímavo aj vysvetliť – hovoríme miešano... mimochotě. Ja hovorím jemu po slovensky a tomu po srpsky. Hovorím: Stevo, ty budeš robiť toto a toto, izviňi, Miro, ty raďi to i to...*“. Také u společné svačiny nebo oběda hovoří někdy spolu Slováci slovensky a Srb se ptá na něco srbsky, odpovídá se mu v srbštině, ale stává se, že i Srbovi odpovídají slovensky. Srb nemá potřebu mluvit slovensky, jen někdy z legrace řekne nějaká slovenská slova.

Také ve firmě p. Adama M. všichni Slováci každodenně používají pazovské slovenské nářečí a v různých komunikačních příležitostech (v práci, doma, s přáteli) i srbštinu. Ve svém biografickém vyprávění (ve výše uvedené citaci) p. Adam popsal situace, kdy ve firmě při pracovní i mimopracovní komunikaci kromě střídání kódů podmíněného etnickou/jazykovou příslušností adresáta promluvy nepravidelně dochází i k slovensko-srbské dvojjazykovosti. U dvojjazykovosti jde o jazykovou strategii v dialogické situaci, kdy každý mluví svým jazykem, srov. formulaci M. Nábělkové: „... *pre súčasné obdobie využívam pojem dvojjazykovosť predovšetkým vo vzťahu k dvojjazykovej komunikácii, teda*

k tomu komunikačnému modelu, keď pri vzájomnom jazykovom kontakte hovorí každý svojím jazykom“ (Nábělková, 2008, s. 8)¹⁰⁶.

4.2.4 Procesorska kuća

Procesorska kuća je dynamicky se rozvíjející firma se sídlem v Bělehradu. Hlavní město Srbska (při posledním sčítání obyvatel r. 2002 se 2 199 – 0,14 % - přihlásilo ke slovenské národnosti) představuje převážně srbské jazykové prostředí, což se také, samozřejmě, odráží i na etnickém složení zaměstnanců, kde většinu tvoří Srbi, resp. Neslováci. Je proto zajímavé porovnat jazykové příležitosti slovenských zaměstnanců firmy se situací ve firmách sídlících ve Staré Pazově. V době našeho kontaktu měla 35 zaměstnanců, z toho 8 Slováků, všechny ze Staré Pazovy. Pracovní kontakty má též na Slovensku, ale i v jiných zemích. K vnitropodnikové komunikaci se používá srbština, ve které se také vedou pracovní porady. Oficiální pracovní jazyk mimo Srbsko je angličtina, v komunikaci se Slovenskem se v praxi používá také slovenština. Slováci mezi sebou většinou používají slovenštinu ve formě nářečí, je-li přítomen Srb, pak hovoří srbsky. Vnikne-li potřeba *rychle* vyřídit oficiální záležitost, sáhnou většinou k srbštině, aby vyloučili možnost, že se navzájem v něčem nepochopí. Ve firmě si všimneme slovenských zaměstnanců¹⁰⁷ – dotazníky vyplnili všichni slovenští zaměstnanci.

Verona R. – věková kategorie 31 – 40 let, slovenské národnosti a slovenského mateřského jazyka. Středoškolské vzdělání. Navštěvovala slovenskou ZŠ a střední školu, ve které se slovenština vyučovala jako

---

¹⁰⁶ NÁBĚLKOVÁ, Mira: Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu. Bratislava – Praha, Veda – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Karlovy Univerzity v Praze 2008.

¹⁰⁷ V části 4.3 budeme věnovat pozornost srbsko-slovenskému bilingvistovi z této firmy.

jazyk. *V zaměstnání* s kolegy komunikuje většinou srbsky, občas i slovensky, se šéfem, Srbem, srbsky a občas slovensky. Pokud jsou přítomní jen Slováci, hovoří vždy slovensky, pokud je přítomný někdo, kdo hovoří jiným jazykem – uvádí komunikaci většinou slovensky, občas i srbsky. Odbornou literaturu čte většinou srbsky, občas slovensky. Slovenský jazyk používá při svém zaměstnání a také v něm píše. Na služebních cestách na Slovensko v pracovních i mimopracovních rozhovorech používá slovenštinu.

Slovensky se naučila mluvit doma, s rodiči i prarodiči vždy komunikují slovensky, se sourozenci a manželem stejně často slovensky jako srbsky. V rámci rodiny si píší stejně často slovensky jako srbsky. S přáteli a známými stejně často hovoří slovensky i srbsky. Pro zábavu a vzdělávání stejně často používá slovenštinu i srbštinu, krásnou literaturu čte většinou v srbštině. Divadlo, rozhlas i televizi sleduje většinou v srbštině, noviny a časopisy čte vždy srbské. Pokud používá ostřejší slova, jsou většinou srbská, občas slovenská. Sny má stejně často ve slovenštině jako srbštině; počítá většinou srbsky, občas slovensky a přemýšlí vždy slovensky. Pozdravy používá stejně často slovenské i srbské a své jméno většinou uvádí v srbské podobě. Má známé, kteří mluví jen slovensky, na Slovensku má známé a přátele a setkávají se 1x ročně. Na slovenské akce nechodí. Slovensky píše také soukromé dopisy, vzkazy a poznámky. Neznámí lidé ze Slovenska většinou zjistí, že nepochází ze Slovenska a stalo se jí, že měli poznámky na její řeč. Snadněji používá slovenské pazovské nářečí a ráda používá slovenský i srbský jazyk. Myslí si, že je užitečné poznat jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí a nesrbské obyvatelstvo by mělo ovládat srbský jazyk, a že tomu tak je.

Maja M. – věková kategorie 21 – 30 let, slovenská národnost a stejný mateřský jazyk. Vysokoškolské vzdělání, základní škola slovenská ve Staré Pazově. *V zaměstnání* se srbskými kolegy i se šéfem mluví *vždy*

srbsky. Podle ní pokud jsou Slováci sami mezi sebou, hovoří vždy slovensky, pokud je ve společnosti přítomen Neslovák, většinou srbsky, ale občas i slovensky. Odbornou literaturu čte vždy srbsky. Ve svém zaměstnání používá slovenský jazyk, píše v něm i pracovní dokumenty, oficiální dopisy, vzkazy a poznámky. Na Slovensko jezdí na pracovní cesty, pracovní i mimopracovní rozhovory probíhají ve slovenštině a angličtině.

Slovensky se naučila doma, kde spolu všichni vždy mluví/mluvili slovensky (s rodiči, prarodiči, sourozenci). Slovensky také komunikuje se svým partnerem. V rámci rodiny si píše vždy slovensky. S přáteli a známými hovoří stejně často slovensky jako srbsky. Baví a vzdělává se většinou srbsky, občas i slovensky, stejně tak i čte krásnou literaturu. Uvádí, že na slovenské akce nechodí, přesto divadelní představení, na která chodí, jsou stejně často ve slovenštině jako v srbské, rozhlas, televize, noviny a časopisy sleduje většinou srbsky, ale občas i slovensky. Když přijde na „hřešení“, většinou je srbsky jen občas slovensky. Sny se jí zdají stejně často slovensky jako srbsky, počítá většinou srbsky ale občas i slovensky, přemýšlet je zvyklá většinou slovensky a občas srbsky. Zdraví se většinou srbsky, občas slovensky. Své jméno používá vždy srbsky¹⁰⁸. Nemá žádného kamaráda nebo známého, který mluví jen slovensky, ale má na Slovensku příbuzné, přátele, setkávají se méně než 1x za dva roky. Když se setká s neznámým člověkem ze Slovenska, ten obvykle zjistí, že nepochází ze Slovenska, a už se jí stalo, že takoví Slováci měli poznámky na její řeč. Snadněji používá srbský jazyk, ale raději mluví slovenským nářečím. Myslí si, že je užitečné poznat jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí: „*Myslím si, že je poznávanie hociktorého jazyku veľké bohatstvo*“. Myslí si, že nesrbské obyvatelstvo by mělo ovládat srbský jazyk jako svůj, a myslí, že tomu tak není.

---

¹⁰⁸ Do dotazníku použila své jméno slovensky.

Maja je v některých bodech jedinečná. Doma a v rodině vždy všichni používají slovenštinu – v ústní i písemné formě, také pro komunikaci se svým partnerem uvádí vždy slovenštinu. Tak je tomu přesto, že uvádí srbsštinu jako jazyk, který lehčeji užívá. V zaměstnání při ústní komunikaci (se srbským šéfem i kolegy) používá vždy srbsštinu (stejně jako užívá v srbské podobě své jméno a čte odbornou literaturu). V pracovní náplni má psaní oficiálních dokumentů a pracovních dopisů ve slovenštině, a tam podle ní používá spisovnou formu slovenštiny. Zajímavé jsou odpovědi také na používání slovenštiny u *přemýšlení* – většinou slovensky občas srbsky, *počítání* – většinou srbsky občas slovensky, *sný* – stejně často slovensky jako srbsky. Zajímavá je i skutečnost, že její krátká slovensky psaná replika v dotazníku byla správně napsaná, jednu chybu si sama opravila (-y). Maja má používání jazyků jasně vymezené. Jako jedna z mála uvedla, že si myslí, že nesrbské obyvatelstvo neovládá srbský jazyk stejně jako svůj.

Edita G. – kategorie 21 – 30 roků, národnost jiná než slovenská či srbská, mateřský jazyk slovenský. Vysokoškolské vzdělání, absolvovala základní školu, ve které se slovenština vyučuje jako jazyk, střední škola srbská. *Zaměstnání:* s kolegy komunikuje stejně často slovensky jako srbsky, se šéfem většinou srbsky, občas slovensky. Pokud je ve společenství Slováků Neslovák, hovoří se většinou slovensky a občas srbsky, pokud jsou mezi sebou Slováci, mluví se vždy slovensky. Odbornou literaturu čte srbsky, slovensky, polsky, anglicky; pro oficiální dopisy, pracovní dokumenty a poznámky používá slovenštinu, při služebních cestách na Slovensko pro pracovní i mimopracovní komunikaci používá slovenštinu.

Slovensky se naučila doma. S matkou (polská národnost) stejně často mluví slovensky i srbsky, s otcem vždy slovensky (Slovák z Pazovy), v dětství s oběma rodiči vždy slovensky, také se sourozenci a prarodiči mluvila vždy slovensky. Babička na ni mluvila vždy srbsky,

dědeček vždy slovensky. S manželem hovoří vždy srbsky. K písemné komunikaci v rámci rodiny používají stejně slovenštinu jako srbštinu. V hovoru s přáteli, známými i příbuznými používá většinou srbštinu, občas i slovenštinu. Ke vzdělávání a zábavě používá srbštinu, občas i slovenštinu, polštinu a angličtinu, krásnou literaturu čte srbsky, polsky, anglicky. Rozhlas a noviny, časopisy vždy v srbštině, televizi většinou v srbštině, občas i slovenštině, do divadla chodí stejně často na slovenská i srbská představení. Sny a počítání jsou v srbštině, k „hřešení“ a přemýšlení většinou slouží srbština, občas slovenština. Zdraví se většinou srbsky, občas slovensky, své jméno užívá vždy srbsky. Na Slovensku má příbuzné/přátele, se kterými se vidí každý rok. Slováci ze Slovenska zjistí podle řeči, že nepochází ze Slovenska, a už se jí stalo, že měli poznámky na její řeč. Lehčeji používá srbský jazyk a také jej raději používá. Edita si myslí, že je užitečné znát i druhý jazyk v jazykově smíšeném prostředí, „*Ak nie skrz iných dôvodov, tak skrz vlastného zdokonaľovania – je ľahšie zvládnuť cudzy jazyk*“. Myslí si, že nesrbské obyvatelstvo by mělo ovládat srbský jazyk stejně jako svůj a myslí, že tomu tak je.

Pro Editu je specifická znalost polštiny. Znění dotazníku neumožnilo zjistit, kdy a jak si polštinu osvojila, pravděpodobně od matky (je možné, že i dalším studiem, protože uvádí, že také čte polskou literaturu). Přestože uvádí národnost matky i svoji jako „jinou“ než slovenskou nebo srbskou, za mateřský jazyk považuje slovenštinu.

Ana V. – věk. kategorie 21 – 30 let, národnost jiná než slovenská či srbská, mateřský jazyk slovenský. Vysokoškolské vzdělání, základní škola slovenská ve Staré Pazově, střední škola srbská. *Zaměstnání:* s kolegy mluví stejně často slovensky i srbsky, se šéfem vždy srbsky. Pokud je ve společnosti Slováků Neslovák, Slováci i mezi sebou hovoří vždy srbsky, pokud jsou přítomni jen Slováci, komunikují ve slovenštině. Odbornou literaturu čte vždy v srbštině, pro psaní oficiálních dopisů je zvyklá používat slovenštinu. Také ona jezdí na služební cesty na

Slovensko a pracovní i mimopracovní rozhovory probíhají slovensky. Neznámý člověk ze Slovenska většinou zjistí podle hovoru, že nepochází ze Slovenska, a také se jí stalo, že Slováci měli poznámky na její řeč.

Slovensky se naučila doma. S rodiči mluví stejně často slovensky i srbsky, s matkou (slovenská národnost) mluví většinou slovensky občas i srbsky, s otcem (srbská národnost) většinou srbsky občas slovensky; v dětství byly slovenština i srbština vyvážené. Se sourozenci hovoří vždy slovensky, stejně jako s prarodiči. S manželem a dítětem hovoří vždy srbsky. Manžel i dítě jsou jiné než slovenské nebo srbské národnosti¹⁰⁹. V rodině a s přáteli si dopisuje i povídá stejně často slovensky i srbsky. Pro vzdělávání a zábavu volí stejně často slovenštinu i srbštinu – *ale* divadlo, rozhlas, televize, noviny a časopisy sleduje *vždy* v srbštině. Uvádí, že chodí na slovenské akce a programy. “Hřeší“ vždy srbsky, sny se jí zdají a počítá stejnou měrou slovensky i srbsky a přemýšlí vždy slovensky. Zdraví se stejně často slovensky i srbsky a své jméno používá většinou srbsky, občas slovensky. Snadněji používá slovenský dialekt, ráda používá slovenský i srbský jazyk. Myslí si, že je užitečné znát jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí a nesrbské obyvatelstvo by mělo ovládat srbštinu stejně jako svůj jazyk, ale domnívá se, že tomu tak není.

Jistým (už zmíněným) specifikem u Any V. je, že pochází ze smíšeného manželství (matka Slovenka, otec Srb), no za svou si vybrala „jinou“¹¹⁰ národnost, než mají rodiče (pravděpodobně manželovu).

Miroslav R. – věková kategorie 31 – 40 let, slovenská národnost i mateřský jazyk. Středoškolské vzdělání, absolvoval slovenskou základní i střední školu. *Zaměstnání* – s kolegy hovoří většinou slovensky a občas srbsky, se šéfem vždy srbsky. Na otázku, v jakém jazyku spolu hovoří

---

¹⁰⁹ Pravděpodobně proto si i ona zvolila jinou než slovenskou či srbskou národnost.

¹¹⁰ Tato kategorie nebyla v dotazníku více specifikována.

Slováci za přítomnosti Neslováka, odpovídá: vždy srbsky, pokud jsou mezi sebou jen Slováci: vždy slovensky. Odbornou literaturu čte vždy srbsky, no slovenštinu používá i pro pracovní dokumenty a vzkazy. Na služebních cestách na Slovensku pracovní i mimopracovní jednání a rozhovory probíhají ve slovenštině. Pokud se setká s neznámým člověkem ze Slovenska, ten málokdy zjistí, že není ze Slovenska, a ještě se mu nestalo, že by měl někdo poznámky na jeho řeč.

Respondent pochází ze slovenské vojvodínské rodiny. Slovensky se naučil doma, kde všichni (rodiče, sourozenci, prarodiče) v rámci mluveného slova používali a používají vždy slovenštinu, kterou používá také v rozhovorech s přáteli a příbuznými. Zábavu a vzdělávání dělí stejně mezi slovenštinu a srbštinu – krásnou literaturu čte většinou slovensky, občas i srbsky, divadelní představení sleduje stejně často v obou jazycích, rozhlas a televizi většinou srbsky, ale občas i slovensky. Myslí a sny se mu zdají slovensky, počítá většinou slovensky, občas i srbsky, stejně tak se zdraví a používá své jméno. Má kamaráda/známého, který hovoří jen slovensky; na Slovensku má přátele a kolegy, které navštěvuje 1x ročně. Lehčeji používá slovenský (pazovský) dialekt, kterým také raději mluví. Myslí si, že je prospěšné znát jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí, „*lebo je srbský jazyk verejný jazyk*“. Myslí si, že by nesrbské obyvatelstvo mělo ovládat srbský jazyk stejně jako svůj a myslí, že tomu tak je.

Miroslav má čistě slovenské rodinné zázemí a uspořádaný jazykový plán. Slovenština je v něm hlavní jazyk a srbština jazyk prostředí. Oba zvládá na dobré úrovni (srov. žádná poznámka na jeho slovenštinu).

Anna K. – věk. kategorie 21 – 30 let, slovenská národnost i mateřský jazyk. Středoškolské vzdělání, slovenská základní škola (Stará Pazova) a srbská střední škola. *Zaměstnání*: s kolegy hovoří většinou srbsky občas slovensky, se šéfem vždy srbsky. Pokud je mezi Slováky přítomný Neslovák, Slováci mezi sebou hovoří většinou srbsky, ale občas

i slovensky, pokud jsou přítomni jen Slováci – vždy slovensky. Odbornou literaturu čte jen srbsky, pro pracovní dokumenty, oficiální dopisy i poznámky a vzkazy používá slovenštinu.

Slovensky se naučila doma. S rodiči i prarodiči hovořila v dětství a tak i nyní pouze slovensky, se sourozenci většinou slovensky, ale občas srbsky. Také s partnerem hovoří vždy slovensky. Pouze slovenština je jazyk písemné komunikace v rodině. S přáteli a známými používá stejně často slovenštinu jako srbštinu. Zábava a vzdělávání, krásná literatura, rozhlas, noviny a časopisy: většinou v srbštině, občas slovensky, divadlo a televize stejně často slovensky a srbsky. Počítá většinou slovensky a přemýšlí vždy slovensky. Zdraví se stejně často slovensky i srbsky, svoje jméno používá většinou v srbské formě. Má takového kamaráda (známého), který mluví jen slovensky. Má na Slovensku příbuzné a přátele, se kterými se však vídává jen zřídka. Neznámí lidé ze Slovenska jen málokdy zjistí, že není ze Slovenska, ale již se stalo, že měli poznámky na její řeč. Lehčeji používá slovenský dialekt a srbský jazyk a jimi také ráda hovoří. Myslí si, že je užitečné poznat jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí: *„Užitočné je poznať čo viacej jazykov. Kto žije vo zmiešanom prostredí má možnosť, aby sa v každodennom styku so susedmi, známymi, cez hru (deti) naučil iný jazyk. Toto je najlachsší spôsob, ako naučiť cudzí jazyk a po mne by bolo škoda nevyužiť takú možnosť“*. Myslí si, že nesrbské obyvatelstvo by mělo ovládat srbský jazyk stejně jako svůj, a myslí si, že to tak je.

Anna vyjádřila nejšířejí svůj názor na znalost jazyků v jazykově smíšeném prostředí.

Vlasta H. – věk. kategorie 21 – 30 let, slovenská národnost i mateřský jazyk. Vysokoškolské vzdělání; základní škola se slovenským vyučovacím jazykem (Stará Pazova), střední škola srbská. *Zaměstnání:* s kolegy hovoří většinou srbsky občas slovensky, se šéfem vždy srbsky. Pokud je mezi Slováky přítomen Neslovák, tak Slováci

hovoří stejně často slovensky jako srbsky, pokud jsou přítomni jen Slováci, hovoří většinou slovensky občas srbsky. Odbornou literaturu čte vždy v srbštině. Z písemného projevu v zaměstnání používá slovenštinu pro oficiální dopisy a poznámky. Při služebních cestách na Slovensko uvádí slovenštinu i srbštinu jako jazyky pracovních i mimopracovních rozhovorů.

Respondentka se naučila slovensky doma, kde tak mluví vždy s rodiči, prarodiči i sourozenci, uvádí též komunikaci „vždy slovensky“ s manželem; s přáteli a známými stejně často slovensky i srbsky. V rodině si píše většinou slovensky, občas srbsky. Vzdělává se většinou srbsky a jen občas slovensky, krásnou literaturu, noviny i časopisy čte vždy srbsky. Rozhlas poslouchá většinou srbsky a také většinou chodí na divadelní představení v srbštině; sleduje jen srbské televizní programy a srbsky „hřeší“. Sní a počítá stejně často slovensky i srbsky, přemýšlí vždy slovensky. Pozdrav používá stejně často slovenský jako srbský, své jméno většinou v srbské podobě. Na Slovensku má příbuzné a přátele, se kterými se setkává 1x za rok. Pokud se setká s neznámým Slovákem ze Slovenska, ten většinou podle řeči pozná, že není ze Slovenska, ale zatím se jí nestalo, že by měl někdo kvůli tomu poznámky. Vlasta snadněji mluví pazovským nářečím, ale ráda používá slovenštinu i srbštinu. Také ona si myslí, že je užitečné znát jazyk druhé národnosti v jazykově smíšeném prostředí: „*Kolko jazykov vieš toľko si večši človek*“. Myslí si, že by nesrbské obyvatelstvo mělo ovládat svůj jazyk stejně jako svůj, ale že tomu tak není.

Muž, věková kategorie 21 – 30 let (anonym). Slovenská národnost, slovenský mateřský jazyk. Vysokoškolské vzdělání, slovenská základní škola, ostatní srbské. *Zaměstnání*: komunikace s kolegy většinou srbsky, občas slovensky, se šéfem vždy srbsky. Pokud je mezi Slováky přítomen Neslovák, Slováci mezi sebou mluví vždy srbsky, pokud jsou přítomni jen Slováci, mluví se vždy slovensky. Četba odborné literatury –

většinou srbsky a občas slovensky. V zaměstnání v písemné formě používá slovenštinu pro psaní oficiálních dopisů a poznámek. Jezdí na Slovensko na pracovní cesty a pracovní jednání i mimopracovní rozhovory se realizují slovensky.

Tento muž se slovensky naučil doma, kde slovensky vždy hovořil (a hovoří) s oběma rodiči. Se sourozenci komunikuje většinou slovensky, ale občas i srbsky, s dědečkem vždy slovensky a s jednou babičkou většinou slovensky a občas srbsky, s druhou vždy srbsky. S manželkou hovoří stejně často slovensky jako srbsky. V rodině si píše většinou slovensky, ale občas i srbsky. S přáteli, známými a příbuznými používá stejně častí slovenštinu i srbštinu. Zábava i vzdělávání se realizuje většinou srbsky. Krásnou literaturu čte stejně často slovensky i srbsky, divadlo i rozhlas stejně často slovensky i srbsky, televize, noviny, časopisy: většinou srbsky, občas slovensky, také „hřeší“ většinou srbsky a jen občas slovensky. Sny a počty jsou stejně často ve slovenštině jako v srbštině a přemýšlí většinou slovensky. Pozdrav a své jméno používá vždy srbsky. Mezi svými známými má někoho, kdo umí jen slovensky a také na Slovensku má své přátele/příbuzné, které 1x ročně navštěvuje. Neznámí Slováci ze Slovenska jen zřídka zjistí, že on nepochází ze Slovenska, a ještě nikdo neměl na jeho řeč poznámky. Snadnější je pro něj používat slovenský dialekt a nejraději jej používá.

O svém názoru na potřebnost a míru znalosti nesrbského obyvatelstva se náš respondent nevyjádřil.

Ve firmě ATG (2) i Procesorska kuća (8) dotazníky vyplnili „bílé límečky“. ^{111,112} Jejich možnosti uplatnění slovenštiny jako jazyka komunikace v zaměstnání jsou jiné než u „modrých límečků“ (dělníků v provozu, v dílně) ve firmě ATG, v Metaloplastice a Kamenárské dielni

---

¹¹¹ Označení, které používají J. Nekvapil a M. Nekula v citovaném článku (2006, s. 85).

¹¹² „Bílé límečky“ – tak označují osoby z nevýrobní sféry zkoumaných firem, „modré límečky“ je označení pro dělníky ve firmách bez ohledu na obor.

Adama Majorského, a proto jim budeme věnovat oddělenou pozornost. V této skupině zjišťujeme, že všichni respondenti používají každý den v zaměstnání *srbštinu i slovenštinu*. Slovenština slouží jako prostředek interní komunikace (nářečová podoba v komunikaci slovenské skupiny mezi sebou) ale také v externí, oficiální komunikaci – v ústní podobě (telefonické hovory se slovenskými partnery, osobní jednání na Slovensku, příp. se slovenskými partnery v Bělehradu) i v písemné podobě (oficiální dopisy, pracovní dokumenty, poznámky). Oficiální komunikace by měla probíhat ve standardní podobě slovenského jazyka (alespoň co se týká písemných dokumentů). V úvodní poznámce o obou firmách bylo uvedeno, že kromě těchto jazyků je potřebná ještě němčina (firma ATG) a angličtina (Procesorska kuća, ATG méně). Mimo pracovního uplatnění srbštiny a slovenštiny všichni respondenti používají denně slovenštinu i srbštinu jako jazyky privátní komunikace. Všichni žijí ve Staré Pazově a všichni udávají, že se slovensky naučili doma, jde tedy o jejich první jazyk. Co se týká osobního života respondentů, konstatujeme každodenní používání pazovského nářečí. Komunikační uplatnění a intenzita používání obou jazyků, slovenštiny a srbčiny, tvoří individuální obraz každého z respondentů.

Ve firmě Procesorska kuća dotazník vyplnilo 10 respondentů a všichni si vybrali slovenskou verzi. I když nejde o vysoký počet odpovědí, kvůli názornosti podávám jejich grafické rozložení. Někteří respondenti neodpověděli na některé otázky, ale procentní vyjádření odpovědí v tabulkách je bráno vždy z počtu odpovědí na danou otázku, který je roven 100 %. Mezi respondenty je 7 žen a 3 muži, věková kategorie 21 – 30 let je zastoupena 3 osobami a 7 respondentů patří do věkové kategorie 31 – 40 let; 4 dosáhli středoškolského a 6 vysokoškolského vzdělání. Šest má základní vzdělání ve slovenské základní škole ve Vojvodině, jeden v základní škole, kde se slovenština vyučuje jako jazyk, jedna respondentka základní i střední vzdělání absolvovala v Německu (v německém jazyku) a dva, kteří školní

docházku absolvovali ve Vojvodině, nemají žádné formální vzdělání ve slovenském jazyku (mají v srbském jazyku), 1 respondent má i středoškolské vzdělání ve slovenské škole (ve Vojvodině). Tři uvádějí jinou než slovenskou národnost, ale **všichni pokládají slovenštinu za svůj mateřský jazyk.**

Tabulka č. 1 Respondenti podle národnosti

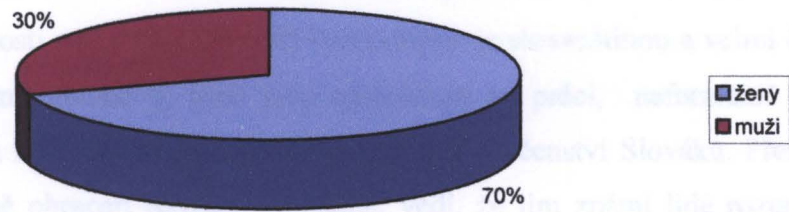
národnost	slovenská	srbská	jiná
	7		3
	70 %		30 %

V rodinném prostředí je zaznamenána převaha používání slovenského jazyka (v různém rozsahu) nad srbským – např. s prarodiči 80 % vždy slovensky a 20 % většinou slovensky – s tendencí více používat srbský jazyk se sourozenci. Pouze 2 respondenti uvádějí, že mají děti a s nimi mluví *vždy* slovensky.

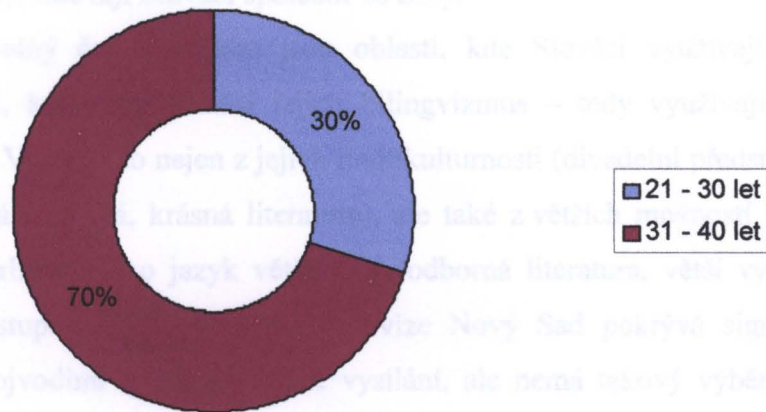
V zaměstnání je, podle očekávání, posun k uplatňování srbštiny jako komunikačního jazyka, v rozhovoru se šéfem 60 % uvádí komunikaci *vždy* v srbštině, 20 % většinou v srbštině a někdy slovensky a jen 1 respondent (10 %) uvádí *většinou slovensky někdy srbsky*.

Zajímavý výsledek je při otázce o komunikaci ve společnosti, kde je mimo Slováků přítomen i Neslovák. Sami vojvodinští Slováci se často domnívají, že v takových situacích hovoří Slováci *vždy* srbsky – anketa ukázala na 40 %, kdy Slováci *vždy* mezi sebou mluví srbsky, když je přítomen Neslovák, ve 20 % většinou srbsky a někdy slovensky, 20 % na rovné používání srbštiny i slovenštiny a 20 % většinou slovensky, občas i srbsky. Ani jednou nebyla uvedena možnost „*vždy slovensky*“, zato tuto odpověď uvedlo 9 respondentů na otázku „*V akom jazyku sa rozprávate medzi sebou, keď sú prítomní len Slováci?*“. Pouze 1 zvolil alternativu „*většinou slovensky a někdy i srbsky*“. Odpověď není tak překvapující:

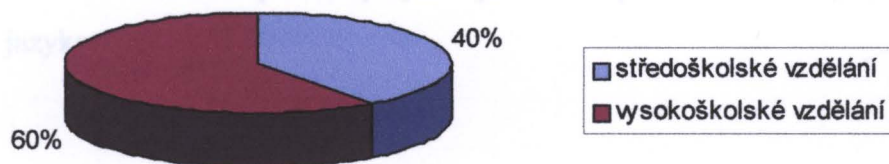
Graf č. 1. Poměr mužů a žen

Graf č. 2: Věkové složení respondentů

Graf č. 3: Dosažené vzdělání

také Neslováci ve Staré Pazově se setkávají (a ti středního a staršího věku v minulosti setkávali ještě víc) každodenně se slovenštinou a velmi často jí rozumí, hlavně ti, kteří jsou společenšší av práci, neformálně i při různých kulturních příležitostech jsou ve společenství Slováků. Přestože se na ně obracejí Slováci v srbštině, vědí, že jim známí lidé rozumí, a proto mezi sebou hovoří slovensky bez obavy, že by byly nespočtenší nebo „nekulturní“. Tuto odpověď jsem slyšela od mnoha Srbů, když jsem se jich na to ve smíšené společnosti ptala, a jistě to platí i v jiných místech Vojvodiny, kde žijí Slováci společně se Srby.

Volný čas a kultura jsou oblasti, kde Slováci využívají více možností, které jim přináší jejich bilingvizmus – tedy využívají více srbštinu. Vyplývá to nejen z jejich multikulturnosti (divadelní představení slovenská i srbská, krásná literatura), ale také z větších možností, které přináší srbština jako jazyk většiny, tj. odborná literatura, větší výběr a lepší dostupnost TV programů (televize Nový Sad pokrývá signálem celou Vojvodinu a má slovenské vysílání, ale nemá takový výběr jako několik srbských stanic; signál TV vysílání ze Slovenska má málokdo), rozhlasová stanice Rádio Stará Pazova je lokální stanice s možnostmi, které z toho vyplývají a atraktivností ji asi předčí jiná média, 80 % respondentů ji přesto alespoň někdy poslouchá.

Pro naše respondenty byla zajímavá skupina otázek¹¹³ o používání jazyka:

---

¹¹³ Tyto otázky respondenti velmi příznivě hodnotili a většina konstatovala, že v těchto souvislostech o používání jazyka nikdy neuvažovala. Jejich zařazení do dotazníku bylo inspirováno monografií UHRINOVÁ, Alžbeta – ŽILÁKOVÁ, Mária: Používanie slovenského jazyka v Békeškej župe. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba 2005.

a) v situáciách emočnej vypjatosti (jak „*hrešiť*“) – 2 vždy srbsky, 4 väčšinou srbsky, 2 rovnako často srbsky ako slovensky (bylo jen 8 odpovedí). V tomto bode byla převaha srbštiny;

b) v jakém jazyku mají *sny* – v tomto bodu je přítomno více použití slovenského jazyka. Z devíti získaných odpovedí 1 vždy srbsky, 6 rovnako často slovensky jako srbsky a 2 jen slovensky;

c) v jakém jazyku *počítajú* – zajímavé spektrum odpovedí – 1 vždy srbsky, 2 väčšinou srbsky a někdy slovensky, 4 rovnako často slovensky i srbsky, 1 vždy slovensky a 2 väčšinou slovensky a někdy srbsky;

d) v jakém jazyku přemýšlí – 1 vždy a 1 väčšinou v srbském jazyku, 6 vždy ve slovenském a 2 väčšinou ve slovenském jazyku.

Tabulka č. 2: Procentní zpracování otázek

	vždy po srbsky	většinou po srbsky ale občas aj po slovensky	rovnako často po slovensky aj po srbsky	vždy po slovensky	většinou po slovensky občas aj po srbsky
7. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s rodičmi?				7 70 %	1 10 %
8. Keď nie v rovnakom jazyku, tak v akom sa rozprávate (ste sa rozprávali) s matkou?			1 10 %		1 10 %
9. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s otcom?		1 10 %		1 10 %	
12. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s Vašimi starými rodičmi ?				8 80 %	2 20 %

11. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s Vašimi súrodencami (ak máte)?			1	5	3
			11,11 %	55,55 %	33,33 %
16. V akom jazyku sa rozprávate so svojimi deťmi (ak máte)?				2	
				100 %	
18. V akom jazyku sa rozprávate s priateľmi, s Vašimi príbuznými, známymi?		1	8	1	
		10 %	80 %	10 %	
19. V akom jazyku sa rozprávate so svojimi kolegami?	1	4	2		3
	10 %	40 %	20 %		30 %
20. V akom jazyku sa rozprávate so svojím šéfom?	6	2	1		1
	60 %	20 %	10 %		10 %
21. V akom jazyku sa rozprávajú medzi sebou Slováci, keď je medzi nimi prítomný aj iný, v inom jazyku hovoriaci človek?	4	2	2		2
	40 %	20 %	20 %		20 %
22. V akom jazyku sa rozprávate medzi sebou, keď sú prítomní len Slováci?				9	1
				90 %	10 %

23. Obyčajne v akom jazyku sa zabávate, vzdelávate?		5 ¹¹⁴	4		1
		50 %	40 %		10 %
24. V akom jazyku čítate krásnu literatúru?	3 ¹¹⁵	3	3		1
	30 %	30 %	30 %		10 %
25. V akom jazyku čítate odbornú literatúru?	6 ¹¹⁶	2	2		
	60 %	20 %	20 %		

¹¹⁴ Z toho 1 respondent mimo to poľsky a anglicky.

¹¹⁵ Z toho 1 respondent mimo to poľsky a anglicky.

¹¹⁶ Z toho 1 respondent ešte anglicky a 1 anglicky, poľsky a slovensky.

26. V akom jazyku pozeráte divadelné predstavenia?	1	2	7		
	10 %	20 %	70 %		
27. V akom jazyku počúvate rozhlas?	2	6	2		
	20 %	60 %	20 %		
28. V akom jazyku pozeráte televíziu?	2	6	2		
	20 %	60 %	20 %		
30. V akom jazyku ste zvykli hrešiť (ak ste zvykli)?	2	4	2		
	25 %	50 %	25 %		
31. V akom jazyku snívate?	1		6	2	
	11,11 %		66,66 %	22,22 %	
32. V akom jazyku počítate?	1	2	4	1	2
	10 %	20 %	40 %	10 %	20 %
33. V akom jazyku rozmýšľate?		1	1	6	2
		10 %	10 %	60 %	20 %

Ne všetci dotázaní používajú slovenštinu v písomnej forme. Najviac píše slovensky súkromé dopisy (9 – 90 %), vzkazy píše slovensky polovina (5) a poznámky si píše slovensky 7 respondentů. Nejméně se slovenština uplatňuje při psaní pracovních dokumentů (4 – 40 %). To je ale zcela očekávané v daném prostředí.

Tabulka č. 3: Používání slovenštiny v písomnej formě

43. Zvykli ste písať po slovensky:	áno
súkromný list	9
	90 %
oficiálny list	6
	60%
odkazy	5
	50 %

poznámky	7
	70 %
pracovní dokumenty	4
	40 %

Poměr 7 : 3 u našich respondentů ukazuje na skutečnost, že neznámý Slovák ze Slovenska vždy zjistí : zřídka zjistí, že osoba nepochází ze Slovenska, ani jednou se nevyskytla odpověď *skoro nikdy nezjistí*. Důsledkem toho je, že 6 respondentů slyšelo *poznámky* na svoji řeč. Polovina dotázaných uvedla, že má takového známého, který *mluví jen slovensky*, to znamená, že s ním komunikuje pouze slovensky a 80 % uvedlo, že mají známé a přátele na Slovensku¹¹⁷.

Tabulka č. 4: Identifikace pazovského nářečí na Slovensku

	obyčejně zistí	zriedkakedy zistí	skoro nikdy nezistí
44. Keď sa stretnete s neznámym človekom zo Slovenska, zistí na Vašej reči, že nepochádzate zo Slovenska?	7	3	
	70 %	30 %	

**Tabulka č. 5: Reakce Slováků na nářečí St. Pazovy.
Známý monolingvista Slovák.
Příbuzní, známi, přátelé na Slovensku.**

	áno	nie
45. Stalo sa už, že Slováci zo Slovenska mali poznámky na Vašu reč?	6	4
	60 %	40 %

¹¹⁷ V Bratislavě žije dost Slováků, kteří se přestěhovali ze Staré Pazovy. Mají v Bratislavě klub pazovských Slováků, setkávají se a udržují společenské i pracovní kontakty se Starou Pazovou. Někteří mají v Bratislavě kolegy, se kterými udržují přátelské kontakty – jeden respondent to výslovně vepsal do dotazníku. Samozřejmě přátele a příbuzné mají Slováci z Pazovy i v jiných místech Slovenska, v místech, odkud jejich předci přišli do Pazovy, ale i v místech, kde se pravidelně zúčastňují různých folklorních a divadelních festivalů a odkud také soubory jezdívají do Pazovy. Tato situace platí i pro další obyvatele Pazovy.

36. Máte takého kamaráta alebo známeho, ktorý rozpráva len po slovensky?	5	5
	50 %	50 %
37. Máte na Slovensku príbuzných, priateľov?	8	2
	80 %	20 %

V dotazníku byly také otázky o tom, kterým jazykem respondenti snadno hovoří a kterým hovoří rádi. Sedm dotázaných odpovědělo, že je pro ně lehčí používat slovenský (pazovský) dialekt a tři uvedli, že je pro ně nejlépe používat srbsštinu; ani jeden nevedl standardní slovenštinu. To je očekávatelný výsledek vzhledem k převládajícím komunikačním situacím, ve kterých je slovenština používána (komunikační jazyk rodiny, některých přátel a příbuzných). Související otázka je o preferenci používání jazyků – *kterým jazykem raději mluvíte* – polovina respondentů mluví nejraději svým slovenským nářečím, 40 % rádo používá slovenské nářečí i srbský jazyk a pouze 10 % (jedna osoba) uvedla, že nejraději mluví srbským jazykem.

Tabulka č. 6: Který jazyk snadněji používáte?

	slovenský spisovný	slovenský dialekt	srbský
46. Ktorý jazyk používate ľahšie?		7	3
		70 %	30 %

Tabulka č. 7: Kterým jazykem raději mluvíte?

	slovenským spisovným	slovenským nářečím	srbským	rád/a používam aj slovenský aj srbský jazyk
47. Ktorým jazykom rozprávate radšej?		5	1	4
		50 %	10 %	40 %

4.2.5 Srovnávací zhodnocení výsledků výzkumu

Porovnáme-li komunikační situaci v jednotlivých firmách, můžeme najít některé společné znaky: *ve všech se používá ke komunikaci slovenština i srbština. Ve všech firmách se používá pazovské slovenské nářečí*, ve firmách „ATG“ a „Procesorska kuća“ se používá pracovní také *standardní slovenský jazyk* jako jazyk komunikace se zákazníkem, obchodním partnerem ze Slovenska. Ve firmě ATG standardní formu slovenského jazyka používají pouze „bílé límečky“. Ve vzájemné komunikaci ve slovenštině se používá pazovské nářečí, protože všichni žijí ve Staré Pazově.

To, co je typické pro mezietnickou komunikaci ve firmách (a nejen ve firmách) je skutečnost, že *Slováci se na Srby zpravidla obracejí v srbštině*. Částečně je situace vysvětlena potřebou, aby svému pracovnímu úkolu dobře rozuměli, ale Slováci se tak obracejí i v *mimopracovní komunikaci v zaměstnání i mimo něj* – jak říká pan Ján M.: *„To je u nás také pravidlo“*. Ukazuje se však, že i když můžeme tuto komunikační strategii považovat za obecnou tendenci, zcela tak tomu není¹¹⁸. Ve firmách pana Jána M. a Adama M. je majitelem instruován každý dělník svým jazykem (tedy slovenským pazovským nářečím nebo srbským jazykem), ve firmě „ATG“ je tento model uplatněn při každodenním přidělování práce dělníkům. Pokud se začíná pracovat na

---

¹¹⁸ S přesvědčením, že v přítomnosti Srba (Neslováka) Slováci vždy mluví srbsky jsem se setkávala dost často nejen u Slováků ve Staré Pazově, ale i v jiných místech Vojvodiny. Jazyková praxe i výpovědi některých respondentů ukazují, že toto přesvědčení Slováků není úplně přesné. Pan Adam M. například ve své výpovědi uvedl, že v situaci, kdy se potká s některým srbským kamarádem z dětství – a jsou sami – on i srbský kamarád spolu mluví slovensky. Také v mimopracovní komunikaci (při společném jídle) respondenti uvádějí, že Slováci spolu mluví slovensky a někdy se slovensky obracejí i na spolupracovníka Srba. Z dotazníkových odpovědí na otázku 21: „V akom jazyku sa rozprávajú medzi sebou Slováci, keď je medzi nimi prítomný aj iný, v inom jazyku hovoriaci človek?“ zjišťujeme „očekávanou“ odpověď – srbsky – jen ve 40 %. Mimo odpovědi „vždy slovensky“ jsou ostatní možné odpovědi („většinou srbsky“, „stejně často srbsky jako slovensky“ a „většinou slovensky, někdy srbsky“) poděleny po 20 % četnosti.

novém stroji, novou technologií nebo vyrábět nový výrobek, pak všichni – Slováci i Srbi – jsou instruováni v srbštině. Tato situace je podobná komunikační situaci v „Procesorske kući“, kde od nadřízených (Srbů) zaměstnananci také dostávají pokyny srbsky. Firma „ATG“ a „Procesorska kuća“ má společně ještě jiné znaky komunikace: v obou se v písemné formě používá slovenský jazyk ve styku se slovenskými obchodními partnery. V obou je také praktikována komunikace v dalších jazycích – němčině (ATG) a angličtině (ATG méně, Procesorská kuća). Tuto komunikaci zvládají ve firmě ATG pouze majitelé (hlavně Goran T.) a administrativní pracovnice, kdežto u firmy „Procesorská kuća“ je to požadavek pro všechny zaměstnané Slováky ze Staré Pazovy.

Také další skutečnost je stejná pro všechny firmy: *všichni respondenti* (ačkoliv někteří nemají slovenskou národnost) *považují slovenštinu za svůj mateřský jazyk*. Celkem bylo uskutečněno 12 interview a 10 dalších respondentů („bílé límečky“) zodpovědělo otázky dotazníku.

Nejvyšší počet dotázaných – 18 = **81,81 %** – získalo základní vzdělání ve *slovenské základní škole*, 1 = 4,54 % v základní škole, kde se slovenština vyučuje jako jazyk, 2 = 9,09 % v srbské základní škole a 1 = 4,54 % v německé škole (v NSR). Středoškolské vzdělání ve slovenštině téměř absentuje.

Z údajů, které nám poskytli respondenti, zjišťujeme, že do slovenských rodin se srbština v současnosti dostává více nejen jako médium televize, ale proniká také do rodinné komunikace. Starší lidé zřídka uvádějí srbštinu jako komunikační jazyk se Slováky doma, mladší ročníky uvádějí v komunikaci se sourozenci a někdy i s rodiči používání také srbského jazyka. Přesto zůstává v rodinné komunikaci Slováků ve Staré Pazově slovenština (pazovské nářečí) hlavním komunikačním prostředkem.

Jak bylo v textu citováno v biografických vyprávěních některých respondentů, ve Staré Pazově žijí i Srbi s více nebo méně rozvinutou

nejen percepční, ale také produkční kompetencí ve slovenštině – a v některých komunikačních příležitostech používají slovenštinu. O Neslovácích ze zkoumaných firem a jedné respondentce z Padiny, kteří jsou v našem výzkumu reprezentanty srbsko-slovenského bilingvizmu, pojedná další část.

4.3 Srbsko-slovenský percepční a produkční bilingvizmus – součást jazykové charakteristiky smíšeného území a jeho uplatnění ve firmení komunikaci

Při výzkumu používání slovenštiny je možné se setkat i s rodilými mluvčími srbského jazyka, kteří jsou percepčními nebo produkčními srbsko-slovenskými bilingvisty. V odborné literatuře je však jen velmi málo článků, které se tomuto tématu věnují.

M. Myjavcová ve studii věnované mezijazykovým kontaktům slovenštiny se srbštinou (2001)¹¹⁹ v části, kde se zabývá jazykovou situací v (Báčském) Petrovci, zmiňuje též neslovenskou vrstvu obyvatel obce, jejíž mateřským jazykem je převážně srbština (výjimečně maďarština nebo rusínština) a která je integrovanou skupinou obce. Jsou to převážně členové smíšených manželství, ale uvádí i skutečnost, že se v místě stále více usazují kompletní rodiny Neslováků. Tyto rodiny neosídlují nějaké zvláštní části obce podle národností, ale žijí v sousedství se Slováky. Autorka uvádí, že u nich *převážně* dochází ke vzniku kompetence komunikovat i slovensky. Děti z těchto rodin se velmi brzy stávají bilingvisty, kteří si mimo svého mateřského jazyka osvojují slovenštinu jako jazyk svých vrstevníků.

---

¹¹⁹ MYJAVCOVÁ, Mária: Slovenčina v jazykovej enkláve, s. 16. Vedecké zošity, Kultúra, vyd. Ivan Krasko, Nadlak 2001.

U dospělých Neslováků je výsledek změny jejich jazykového prostředí nejednotný. Někteří, hlavně vzdělanější, si časem slovenštinu plně osvojí jako jazyk svého prostředí (dokonce i jeho spisovnou formu). Část si zformuje i vlastní parciální idiolekt – směs srbštiny a slovenštiny, ve které se dva jazykové systémy, které jsou v jazykovém povědomí Neslováka, prostupují. Jeho uplatněním vzniká osobitý hybridní útvar, defektní komunikát, který však nezpůsobuje komunikační šum a nebývá na překážku v komunikaci. Slovinci Petrovčané jako bilingvisté jsou schopni ony komunikáty správně dekodovat. Nositelé hybridních forem slovenského jazyka ale ovlivňují jazykové chování svého slovenského okolí. V tomto směru M. Myjavcová formuluje potřebu věnovat pozornost důsledkům srbsko-slovenského bilingvizmu.

Bilingvizmu Neslováků ve slovenském vojvodinském prostředí se věnuje i D. Sokolović (2005)¹²⁰. Podává krátký přehled demografické situace ve Vojvodině jako východiskové situace pro různé typy dvojjazyčnosti neslovenské populace. Konstatuje, že jak individuální tak společenský bilingvizmus neslovensko¹²¹-slovenský je zatím zkoumán jen sporadicky. Pro výzkum tohoto typu bilingvizmu navrhuje koncepcce uplatňující inividuální přístup v interpretaci jazykových procesů a z inventáře metodologie doporučuje především metodu interview a hodnocení vlastní jazykové kompetence respondentů s možností sebeopravy.

To, o čem hovoří M. Myjavcová a D. Sokolović, je jev, který existuje a je znám, ale zatím není popsáno, kde všude a v jakých formách se srbsko-slovenský/maďarský, rusínský... bilingvizmus projevuje. Setkat se můžeme s jeho různými typy a stupni, zatím však chybí práce, které by se opíraly o empirické výzkumy „v terénu“. Při výzkumu a anlyze

---

¹²⁰ SOKOLOVIĆ, Dalibor. Bilingvizmus Neslovákov v slovenskom vojvodinskom prostredí. In: Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Red. J. Štefánik. Bratislava, Univerzita Komenského 2005, s. 91–94.

¹²¹ Pod „neslovenským“ zde autor rozumí hlavně srbský (Sokolovic, 2005, s. 93).

komunikace v malých firmách s etnicky smíšenými zaměstnanci jsem přišla do kontaktu také s lidmi, kteří, ač Neslováci, používají v některých situacích ke komunikaci slovenštinu¹²².

Charakteristiku pěti srbsko-slovenských bilingvistů a jejich jazykové praxe (4 jsou ze tří již známých firem) podávám na základně informací z dotazníků a uskutečněných interview.

1. Firma (ATG)

Rodinná firma na výrobu produktů z plastu, kovu a gumy ve Staré Pazově. Vlastník je pan Ante T. s rodinou. Mezi deseti zaměstnanci jsou Srbi i Slováci. Ve firmě se mluví srbsky i slovensky. Jako zajímavost jsme již uvedli, že slovenští zaměstnanci se obracejí na syna pana T. slovensky, na pana T. většinou srbsky. O způsobu komunikace ve firmě bylo podrobněji psáno v oddíle 4.2.1.

Pan Ante T. (60) je Chorvat. Jeho jazyková biografie osvětluje čas a způsob získávání bilingvální kompetence. Narodil se u Mostaru, ale jeho rodina se přestěhovala do Staré Pazovy, když mu byl necelý rok. Proto považuje za svůj mateřský jazyk srbštinu, ve které získal též vzdělání. Se slovenštinou se setkal už v dětství, měl kamarády mezi Srby i Slováky (ve Staré Pazově ještě před dvaceti lety žila většina Slováků), ale slovensky začal víc mluvit až v době, kdy se ucházel o svou manželku (rodem z Pazovy), tedy trochu více než před třiceti lety. Výběr jazyka rozhovoru u něj záleží na rozpoložení a tématu. Rodinný rozhovor se odvíjí většinou slovensky: „*Manželka sa narodila tu, v tomto dome, aj syn a céra sa narodila v tomto dome. A ja som škrečal, že ma hrdlo bolelo, keď ona rodila*“. Na základě záznamu jeho projevu je však zřejmé, že

---

¹²² Se srbsko-slovenskými bilingvisty jsem se setkala také při svých cestách po dalších slovenských obcích (Padina, Kovačica, Báčský Petrovec).

v jeho případě jde o idiolekt, v němž se projevuje vliv srbštiny. Pokud hovoří o věcech týkajících se firmy, tak většinou srbsky. Na dotaz o aktivitách rodinné firmy odpovídá: „*Robíme v dvoch smenách, vyrábame tieto výrobky... potom robíme eko-filtery s humanom bakteriom, technológia francúsko-angleska...na rok – hútame si – že bome čistiť také chemické zagadzívače, ale na rok si hútame že budeme robiť také dva veľké stavby.*“ S dětmi mluvil a mluví srbsky i slovensky, děti s ním také. Má přátele mezi místními Slováký i mezi Slováký žijícími na Slovensku. Je přítelem a aktivním podporovatelem kulturních aktivit Slováků v Pazově. Odpověděl i na otázku směřující k motivaci jeho osvojení a používání slovenštiny: chce mluvit se svými přáteli jejich řečí a slovenština byla pro něj také zajímavá řeč – porovnával ji ze srbštinou a chtěl ji zvládnout. Mimo toho, že slovensky mluví, také čte slovenské knihy a časopisy, někdy poslouchá vysílání ve slovenštině a navštěvuje s rodinou divadelní a folklorní představení. Chtěl by se také naučit slovensky psát, to zatím nezkoušel.

Pan Ante T. si k vyplnění vybral srbskou verzi dotazníku tištěnou latinkou. Rozhovory probíhaly slovensky i srbsky (podle nálady pana Tomiće i jako reakce na jazyk komunikace, který jsem zvolila při rozhovoru já).

2. Firma (Metaloplastika)

Soukromá dílna na zpracování umělých hmot a výroba kovové galanterie ve Staré Pazově. Majitel pan Janko M. Firma má pět zaměstnanců: 1 Chorvat, 1 Srb, 2 Slováci, 1 Slovenka. O způsobu komunikace ve firmě bylo psáno v oddíle 4.2.2.

a) Ve firmě pracuje Bojan D. (37). Narodil se v Boru (východní Srbsko, pomezi Srbska, Rumunska, Bulharska). Oba rodiče i Bojan jsou srbské národnosti. V Pazově je od r. 1989, oženil se zde, žena Marienka je

Slovenka. Má dcerku. Ve společné komunikaci v rodině užívají většinou srbštinu, ale dcerka s matkou hovoří hlavně slovensky. K rozhovoru zvolil srbský jazyk. Na otázku, zda umí slovensky, odpovídá: „*Pa znam ali – neznam. Bojim se da da – ovaj. – Uglavnom imam tremu... Razumem pazovački slovački, to razumem devedeset devet po sto, ali čist slovački malo.*“ Potom dodává, že při poslechu slovenského vysílání „Rádía Stará Pazova“ se musí soustředit, aby rozuměl. Nerozumí každé slovo, ale z kontextu vyrozumí obsah.

O Bojanovi se dá říci, že je percepční srbsko-slovenský bilingvista, ale ne v absolutním smyslu. Pravděpodobně s tím souvisí i jeho vyjádření, že ve společné komunikaci doma používají *hlavně* srbský jazyk.

b) Saša K. (40), matka Srbka, otec Chorvat. Narodil se ve Stuttgartu, do srbské školy už chodil ve Staré Pazově. Doma jako jazyk komunikace sloužila srbština: „*U mojih rođičou sme đivañili po srbsky.*“ Za jazyk rozhovoru si vybral slovenštinu. Co se týká národnosti, Saša říká: „*Ja som bol Juhosloven voľakedy, ale teraz ñe. Cítim sa ako Pazoučan, alebo ako Vojvodžan. Slovensky viem, takto, pazousky.*“ V komunikaci s druhými používá slovenštinu i srbštinu v závislosti od komunikačního partnera (zda mluví se Srbem nebo Slovákem). Je ženatý, manželka je Slovenka z Pazovy. Spolu mají dvě děti, děvčata. Doma mluví slovensky, místním dialektem. „*Staršia id'e do slovenskej škole, mladšia ima dva roke.*“

Saša je aktivní srbsko-slovenský bilingvista. Ve svých promluvách používá nářečí obvyklé u pazovských Slováků. Slovenštinu tohoto typu používá každý den v zaměstnání (vedle srbštiny), při setkání se slovenskými známými i doma. Podle informací o způsobů komunikace

ve smíšených manželstvích, můžeme uvést, že rodina Saši K. není úplně typická, protože Saša v rodinné komunikaci užívá slovenštinu¹²³.

3.Firma (Procesorska kuća)

Ze 35 zaměstnanců formy je 8 Slováků, všichni ze Staré Pazovy. O způsobu komunikace ve firmě bylo psáno v oddíle 4.2.4.

V této firmě je zaměstnán také Dejan S. (38) z Bělehradu, srbské národnosti, srbského mateřského jazyka, ve kterém získal středoškolské vzdělání. Má částečně slovenské předky (matka je Slovenka z vojvodinské obce Dobanovce, kde žili i její rodiče), otec Srb. Rodiče se svými dětmi hovořili i hovoří výhradně srbsky, Dejan v dětství nikdy slovensky nemluvil. Slovenštinu – nářečovou podobu – slyšel jen na návštěvě u babičky a dědečka, s nimiž matka hovořila nářečím. Ve vzájemné komunikaci vnuk i prarodiče používali srbský jazyk. Před několika lety začal pracovat ve firmě. V pracovní náplni má i služební cesty na Slovensko (jednání se slovenskými partnery) a za spolupracovníky Slováky. Chtěl své „*pasívne povedomie slovenčiny aktivovať a postupne zdokonalovať*.“ Začal žádat kolegy, aby v jeho přítomnosti mluvili slovensky. Uvádí, že z dětství si pamatuje „melodii řeči“ a pokusy mluvit byly pro něj nová zkušenost. Rozlišuje dvě skupiny Slováků: domácí a „*skuteční*“, tj. bratislavští Slováci. Snaží se zvládnout obě varianty řeči a využívá na to příležitosti. (Zmiňuje komunikaci se slovenskými kolegy, která má i svá specifika, např. slovenskému kolegovi poslal e-mail slovensky, on mu odpověděl anglicky, replika následovala opět ve slovenštině a kolega to v anglické odpovědi komentoval, jak je výborné, že každý si může cvičit jazyk, který potřebuje vylepšit.) Pokud si všimne, že nezvolil správný výraz nebo tvar slova opraví se. Také si

---

¹²³ Podle popisu a příkladu z rodiny pana Janka M., Dejana S. i jiných je častá praxe, že v rodině se slovenskou matkou a srbským otcem se s otcem (manželem) *mluví srbsky*. Tento model je vidět ve vyprávění pana Jána M. (4.2.3 – Metaloplastika) a Dejana S. (4.3. – Procesorska kuća).

všímá interferenčních prvků v projevu svých kolegů („*Pridajú srbské slová, ale také slová artikulujú, že sa slovenská, nie srbská, tak niekedy (smích) sa vytvorí nejaká smiešna zmiešanina (...) viac shovárajú srbsky tu a vedia ako sa to volá, a teda to slovo (smích) na srbskím sa pretvorí – nie pretvorí ale preloží – do slovenskog*“). Pro zajímavost také uvádí občasný dvoujazykový rozhovor v situacích, kdy slovensky zavolá kolegovi, který má v kanceláři Srba. V tom případě mu odpovídá srbsky. Na otázku, zda přemýšlel o motivech svého úsilí odpověděl: „*Je to pre mňa výzva, viac zaujímavé, nie každodenná vec. Je to lepšie pre mňa, keď sa môžem dohodnúť aj v slovenčine.*“

Dejan si vybral slovenskou mutaci dotazníku, odpovídal slovensky a rozhovory byly vedeny (až na jednu výjimku) slovensky.

S výše uvedenými srbsko-slovenskými bilingvisty jsem se setkala při „firemním výzkumu“, možno se však s nimi (percepčními a produkčními) přirozeně setkat i jinde. Ve Staré Pazově žije také početná skupina Srbů, kteří navštěvují kulturní události ve slovenském jazyku, jako divadelní představení, vystoupení slovenských folklorních souborů, vernisáže výstav..., přestože ve svém každodenním životě slovenský jazyk nepoužívají. Pro některé však bylo stimulem k aktivnímu osvojení slovenštiny jak domácí tak širší společenské prostředí. Aktivní srbsko-slovenští bilingvisté žijí i v jiných lokalitách.

S paní Ljiljanou B. (52) jsem se setkala v Padině, kde žije. Nemá firmu, ale provozuje občerstvení. Nemá žádné zaměstnance. Je srbské národnosti a její mateřský jazyk je srbština, v tomto jazyku získala i vzdělání. Padina je obec s většinovým slovenským obyvatelstvem. „*Do Paďín¹²⁴ som prišla tisíc dvesto osemdesiatprvom*“, pochází z obce Trepaja. Slovensky mluví každý den doma, kde se také začala slovensky

---

¹²⁴ Tento tvar je místními Slováky většinou užíván místo tvaru „do Padiny“.

učit. Nejdříve komunikovala místním nářečím a v době, kdy její děti navštěvovaly slovenskou základní školu v Padině se začala zajímat i o spisovnou podobu slovenského jazyka. Slovensky mluví také ve svém bistro, kam chodí většinou místní obyvatelé¹²⁵. Svůj slovenský projev se snaží zdokonalovat. Pokud ve své promluvě registruje chyby, snaží se je opravovat: „*a deti ako riasli tak učili aj – sa učili rozprávať srpsky aj slovensky... tak keď začali chodiť do školy, že tu u nas sa im prednášky na slovenski, tak som sa učila čítať, písať, gramatiku, všetko.*“ Zajímavá pro ni byla existence -y- a také to, že se ve slovenštině nepíše tak jak se slyší. Manžel je Slovák z Padiny a doma všichni mluví „*uglavnom slovensky*“. Po svatbě s manželem bydleli dva roky v Debeljači – vojvodinská obec s většinovým maďarským obyvatelstvem. Uvádí, že paní maďarské národnosti, u které bydleli, neuměla vůbec srbsky. Za dva roky ji paní Ljiljana naučila mluvit srbsky. Říká, že se sama mnoho mluvit maďarsky nenaučila, ale rozuměla o čem se mluví.

Paní Ljiljana je produkční srbsko-slovenská bilingvistka, aktivně používá oba jazyky, a to i ve psané podobě. K této okolnosti přispěla nejen rodinná motivace (děti, které chodily do slovenské školy probudily u ní zájem také o spisovnou formu slovenštiny), ale i život ve slovenském většinovém prostředí. Na jejím případě lze demonstrovat jeden ze způsobů vzniku multilingvismu v jazykově bohatém prostředí Vojvodiny.

Ve světle koncepce pulzačních vektorů Miroslava Dudka (2004)¹²⁶ jsme mohli na uvedených příkladech postřehnout úlohu, kterou ve vývoji slovenské jazykové kompetence Neslováků hrají v našem případě

---

¹²⁵ Padina je obec jižního Banátu, kde většinu obyvatel – 96,79 % (5 575 z 5 760) tvoří Slováci (údaj podle sčítání obyvatel r. 2002).

¹²⁶ DUDOK, Miroslav: Pulzačné vektory enklávnej slovenčiny. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Materiály z mezinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Békéšská Čaba 2004, s. 32 – 41.

sociálně ekonomické příležitosti informátorů, rodina, škola a prostředí – prostor, ve kterém realizují své bytí.

Mária Myjavcová (2001, s. 20) uvádí mezi motivy komunikace petrovského Slováka v srbštině *ohleduplnost* a snahu projevit svým jazykovým chováním *kladný osobní postoj* k partneru v rozhovoru. Tyto motivy jsou přítomné i v komunikaci ve slovenském jazyce, pokud je používají v rozhovorech se Slováky Srbi.

Ukázali jsme, že srbsko-slovenský produkční i percepční bilingvizmus vzniká z mimojazykových příčin a je individuálně motivován. Příležitost k realizaci je v oblastech, kde se setkávají příslušníci obou národností, kde spolu pracují, vytvářejí rodiny a kde jsou také možnosti vnímání a poznávání různých složek slovenské kultury. Slouží ke vzájemnému poznávání, porozumění a je zárukou akceptování slovenského etnika ve Vojvodině. Tuto situaci je možné podporovat společnou sociálněekonomickou činností, aktivitami ze strany nositelů slovenské kultury, jejich kvalitami a v neposlední řadě také vědomou pedagogickou činností¹²⁷.

---

¹²⁷ Příklad takového školního přístupu k jazykové koexistenci možno uvést z Rakouska: od školního roku 2003/04 se na školách v Dolním Rakousku uskutečňuje projekt tzv. dolnorakouské jazykové ofenzívy (Sprachenoffensive), na které se v současné době podílí více jak 13 000 šolaček a školáků a učí se česky, slovensky nebo maďarsky (jazyky sousedících států, ale i národnostních skupin žijících v Dolním Rakousku). *Spojujícím faktorem je porozumění řeči souseda*. Tato myšlenka je blízká ředitelům a učitelům některých menšinových vojvodinských škol, ve kterých se srbské děti učí slovenštinu/maďarštinu jako jazyk prostředí (např. ZŠ V Kovačici/Debeljači). Podle slov ředitelky jedné školy „nik nepraví problémy“.

5. Slovní asociace ve výzkumu bilingvizmu ve Vojvodině

5.1 Slovní asociace, sociální stereotypy v teorii a výzkumech

Od začátku práce mě provázela otázka o budoucnosti slovenštiny na daném prostoru. Na charakter a vývoj vzájemného spolužití v tomto multijazykovém, multietnickém prostředí mohou mít nepochybně vliv vzájemné etnické představy a etnické stereotypy týkající se koexistujících společenství – přičemž z hlediska budoucích vztahů jsou důležité etnické představy, stereotypy, nejednou i předsudky, které se budují u dětí.

Problematika etnických stereotypů a předsudků představuje specifickou sféru všeobecnější problematiky sociálních stereotypů, které je potřebné věnovat pozornost v teoretické rovině, v rovině empirických výzkumů, ale i při využití poznatků v multikulturní výchově. Někteří autoři chápou stereotypy a předsudky jako synonyma, ale s tím nelze souhlasit. Podle publikace J. Buryánka *Interkulturní výchova*¹²⁸ můžeme *stereotyp* opsat jako *zevšeobecněné* mínění o skupinách, připsání kolektivní vlastnosti celé skupině jedinců bez ohledu na individuální charakteristiky¹²⁹ s tím, že může mít pozitivní i negativní náplň. Tvorba stereotypů je ovlivněna skupinovými normami, výchovou, osobní nebo zprostředkovanou zkušeností, působením medií, společenskými

---

¹²⁸ BURYÁNEK, Jan: *Interkulturní vzdělávání*. II. Praha 2005. Dostupné na internetu: <http://www.varianty.cz/cdrom/>.

¹²⁹ Jako první v tomto kontextu použil výraz *stereotyp* americký novinář Walter Lippmann v knize *Public Opinion*. Podle *Encyklopedie obecné psychologie* „stereotypy jsou mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují“ (Nakonečný, 1997, s. 223). Uvádí se zde též, že „nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí“ – pravda, osobní zkušenost se na vytváření stereotypů v souhrě s jinými činiteli určitě podílí také.

změnami¹³⁰. **Předsudek** obsahuje záporné hodnocení, odsouzení a je projevem negativního vztahu. Jak uvádí Milan Nakonečný, s ohledem na okolnost, že jsou předsudky druhem postoje, zakládají sklon k negativnímu jednání, a protože jsou *iracionální*, jsou velmi odolné vůči změnám a rezistentní vůči racionální argumentaci (cit. podle Buryánek, 2005, s. 34). Jak řekl Albert Einstein: „je snadnější rozbít atom než zničit předsudky“.

Různé příklady na fungování etnických stereotypů uvádí Jan Průcha¹³¹, přičemž poukazuje na to, že etnické postoje a s nimi nejednou i předsudky se formují už v poměrně raném věku. Na výzkum etnických postojů dětí sa využívají různé metody, od rozsáhlejších slovních úloh, hodnotících komparativních stupnic, po přiřazování pozitivních nebo negativních adjektivních atributů etnickým skupinám (např. *milý, čistý, přátelský; průměrný, hloupý* apod.) (Průcha, 2001, s. 148).

Inspirací k mému vlastnímu výzkumu, jehož výsledky by ukázaly současnou situaci i možný předpoklad pro budoucí vývoj, byl příspěvek profesora Predraga Pipera z Bělehradu „Asociativní slovníky slovanských jazyků a etnokulturní stereotypy“. Profesor Piper na konferenci „Slovanské jazyky – literatury a kultury ve světle aktuálních integračních procesů“ (Bělehrad 12. – 14. 2. 2003) přednesl referát, ve kterém na materiálu pro asociativní slovník srbského jazyka (Асоцијативни речник српског језика, Београд, 2005), na jehož tvorbě se podílel, i vlastního výzkumu provedeného ve Voroněži na konci r.

---

¹³⁰ T. Zíková definuje stereotyp jako „velmi stabilní prvek ve vědomí, resp. psychický a přeneseně i sociální mechanismus, regulující vnímání a hodnocení skupinových jevů, ovlivňující názory, mínění, postoje i chování“ (ZÍKOVÁ, Tereza: Stereotypní vnímání a hodnocení sociálních skupin. Dostupné na internetu: <http://www.varianty.cz/new/index.php?id=17&action=list&theme=&target=&orderCol=title&direction=DESC&start=20&item=74>).

¹³¹ PRŮCHA, Jan: Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum. Praha: ISV 2001.

PRŮCHA, Jan: Interkulturní psychologie. Praha: ISV 2004.

2002 analyzoval nejčastější asociace na slova „Rusí“ a „zajedno (společně)“.

Při této výzkumné orientaci na asociace se vychází z toho, že jazykem vyjádřené představy o světě (v idiolektu i sociolektu) zahrnují i etnokulturní stereotypy. Jsou to komplexy nejčastějších a typických verbálních asociací, které mají určitá jazyková společenství o národech a kulturách, přičemž „exaktní náhled do etnokulturních stereotypů různých národů, vyjádřených v jejich jazycích, může, mimo jiné, posloužit jako jeden z indikátorů vztahu jednotlivých národů a kultur k druhým“¹³². Také na konferenci P. Piper požádal účastníky, aby si zapsali pět prvních asociací na slovo *Bělorusko* – předpokládal, že by velmi pravděpodobně asociace přítomných zahrnovaly jméno současného představitele státu, některé historické osobnosti země nebo jméno hlavního města. Ve prospěch předpokladu hovoří i výsledky jeho ankety na vzorku třiceti studentů Voroněžského ekonomicko-právního institutu. Nejčastější asociáty na etnonymum *Srbi* byla slova: bombardování, válka, Milošević, Bělehrad, Kosovo.

Na utváření společenských stereotypů mají, mimo jiných zdrojů,¹³³ v dnešní době velký vliv masmédiá a agentury vztahů s veřejností (PR). Vzhledem k tomu, že tato média vlastní často nadnárodní společnosti, prof. Piper upozorňuje na zvýšenou možnost vytvářet u lidí plánovitě stereotypy, které by vyhovovaly těm, kteří vlastní zdroje informací. Pokud by tyto zdroje byly jediné, mohou tak vznikat stereotypy povrchní, ale i úplně chybné. Dokladem fungování/nefungování mediálního informování ve spojení s nedostatkem osobního poznání a kontaktu

---

¹³² ПИПЕР, Предраг: Ассоциативни речници словенских језика и етнокултурни стереотипи. In: Славистика VII, Београд 2003, s. 23.

¹³³ Mezi zdroji budování stereotypů uvádí T. Zíková kromě vlastní sociální zkušenosti (častější) jiné zdroje: rodinná výchova a sociální okolí (autority, škola, skupinové normy, veřejné mínění, působení medií) (Zíková, T.: Stereotypní vnímání a hodnocení sociálních skupin. Dostupné na internetu: <http://www.varianty.cz/new/index.php?id=17&action=list&theme=&target=&orderCol=title&direction=DESC&start=20&item=74>).

mohou být například jediné dva asociáty – válka, Drakula – které u studentů Moskevské státní univerzity, Fakulta cizích jazyků, získala Svetlana Grigorjevna Ter - Minasova na slovo-stimulus „Jugoslavie“¹³⁴.

5.2 Slovní asociace a slovenština ve Vojvodině

V souvislosti s výzkumem postavení slovenštiny ve vojvodinském prostředí bychom mohli získat představu o etnokulturních stereotypech žáků daných lokalit i o jejich náhledu na vlastní etnikum. Zajímali nás také vztah dotazovaných k zemím, které se zkoumaných etnik týkají. Vzhledem k úvodní otázce o budoucnosti slovenštiny na prostoru Vojvodiny jsme zaměřili pozornost na žáky posledních ročníků základní školy. Na základě jejich současných reakcí můžeme předpokládat, v jakém prostředí jazykově i kulturně pestré Vojvodiny budou žít. Významná je i možnost kultivace stereotypů, které může pomoci znalost současných.

Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že by všichni zainteresovaní měli působit tak, aby informace, které se k lidem dostávají, byly co nejrealnější a úplné. To je důležité zohlednit při plánování kulturní politiky vzhledem k druhým národům, národnostem a kulturám, ale také při kultivaci etnických stereotypů. Významně přispět může i škola, a to nejen v oblastech, kde společně žije národnostně smíšená společnost, jako je tomu ve Vojvodině. Také v tomto ohledu může být výzkum přínosem.

5.2.1 Získávání a analýza dat

Data, použitá v této práci, byla získána z 204 anketních dotazníků, které byly zadány žákům posledních ročníků základních škol (ZŠ).

---

¹³⁴ Тер-Минасова, Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово, 2000, s. 46.

Výzkumu se zúčastnili žáci obou tříd slovenské ZŠ ve Staré Pazově¹³⁵ - Vojvodina (41 žáků: 16 dívek, 22 chlapců), dvou tříd srbské ZŠ ve Staré Pazově (54 žáků: 32 dívek, 22 chlapců). Pro porovnání jsme anketu předložili žákům dvou tříd posledního ročníku ZŠ v Prievidzi – Slovensko (51 žáků: 23 dívek, 28 chlapců) a 2 tříd srbské ZŠ v Bělehradu – Srbsko (58 žáků: 27 dívek, 31 chlapec). Věkové složení bylo přibližně stejné, v Srbské republice je povinná osmiletá docházka, ale děti jdou do školy od sedmi let.

Žáci byli požádáni, aby napsali své asociace na toponyma *Srbsko*, *Vojvodina*, *Slovensko*, etnonyma *Srbi* a *Slováci* a adverbium *společně* (spoločne, zajedno). Ve slovenských školách měli k dispozici slovenskou mutaci dotazníku, v srbských školách si mohli vybrat mezi identickými dotazníky v srbštině, psanými cyrilicí nebo latinkou. Z volných asociací získaných od žáků je do zpracování vzata první.

Kolem každého slova-stimulu se utvoří asociativní pole se *středem*, který tvoří nejfrekventovanější asociát, *jádrem*, které formuje strukturu stereotypu a je tvořeno vícekrát zastoupenými asociáty, a *periferií* (pouze jednou se vyskytující asociát). Pro správnou interpretaci struktury je nutné brát v úvahu i příslušnost asociátů ke stejnému slovnímu hnízdu (př.: národná menšina/ národnosná menšina, pravoslavac/pravoslavni). Důležité je také zastoupení různých tématických skupin (př.: historie, ekonomika, politika, hudba, duchovnosť).

5.2.2 Výsledky a jejich analýza

V této části budou uvedeny všechny první asociáty na jednotlivá slova-stimuly, které byly získány od respondentů z jednotlivých škol. Doplněny budou některými údaji a analýzou.

---

¹³⁵ Tato okolnost byla určující pro velikost vzorku. Z každé ZŠ jsme do ankety zařadili žáky dvou tříd.

STARÁ PAZOVA – škola slovenská, 41 žáků. Na každé slovo-stimulus byla od všech žáků získána asociace.

Srbsko: Branko Ćopić/Ćopit'/Ťopit' 10 (Ćopić 5, Ćopit' 2, Ťopit' 3), Vojvodina 7, Dunaj 6, Belehrad 3, Balkán 2, Morača 2, rodina 2, Drina, ja, Jugo, Kosovo, Niš-expres, Partizan, Srbi, Stara Pazova, Škoda.

Získali jsme 16 různých asociátů¹³⁶. Nejvyšší zastoupení – střed asociativního pole zastoupen deseti asociáty – má Branko Ćopić, jádro stereotypu tvoří slova: Vojvodina (7), Dunaj (6), Bělehrad (3), Balkán (2), Morača (2) a rodina (2). Asociativní pole obsahuje 7 slovních asociací. Na periférii, a tedy bez vlivu na strukturu stereotypu, se ocitlo 9 asociátů.

Při pohledu na slova, která tvoří strukturu stereotypu, zjišťujeme, že jde převážně o toponyma, hydronyma a jméno hlavního města. To je v souladu s očekáváním i se zjištěním jiných výzkumníků. Příznivě působí přítomnost slova s kladnou hodnotou (rodina) a osobnost kulturního života (Ćopić).

Vojvodina: Novi Sad 8, Panonská nížina 8, Fruška Hora/hora 4, Sriem 4, Dunaj-Tisa-Dunaj 2, Tisa 2, Belehrad, domovina, dom, Dunaj, Janko Čmelik, „more“¹³⁷, naša Pazova, Nenad Čank, Petrovaradinská tvrďava, polnohospodarstvo, rodina, Srem-Banát-Báčka, Stara Pazova.

Na slovo-stimulus VOJVODINA máme 18 různých asociátů. Střed tvoří dva: Nový Sad a Panonská nížina, oba se zastoupením 8x. Po oddělení třinácti slov periferie zůstává jádro formující stereotyp: Fruška gora (4), Sriem (4), Dunaj-Tisa-Dunaj¹³⁸ (2), Tisa (2). Jde výlučně o geografické pojmy. Celkem se na formování tohoto stereotypu podílelo 6 asociátů.

Slovensko: Bratislava 13, Stredná Európa 8 (stredná Europa 2, Stredná Europa 1, Sredna Evropa 1, sredňa evropa 1, St. Evropa 1,

---

¹³⁶ Nezohledňují se různé způsoby psaní stejných výrazů.

¹³⁷ Místní toponymum pro Slankamenské jezero.

¹³⁸ Kanál.

Stredná Európa 1, Stredna Euvropa 1), Tatry/Tatri 7 (Tatry 4, Tatri 3), auto – Škoda/Škoda auto 4 (auto Škoda 2, Škoda auto 2), Banska Bistrica 3, Tesco 2, vrhy/vrche 2, literatúra, rodina.

Na toponymum SLOVENSKO bylo utvořeno celkem 9 různých asociátů, střed je hlavní město Bratislava (13x) a v jádru jsou obsažena Stredná Európa (8), Tatry (7), Škoda auto (4), Banská Bystrica (3), vrchy (2) a Tesco (2). Mimo toponym nacházíme i značku aut (či spíše firmu) a jméno obchodního řetězce. Můžeme předpokládat, že někteří žáci slovenské ZŠ ve Staré Pazově mají osobní zkušenost s pobytem na Slovensku. Periferii tvoří dva asociáty.

Srbi: Vuk Karadžić/Karadžić 13 (Karadžić 6, Karadžić' 7), slivovica/šlivovica 6 (slivovica 4, šlivovica 2), manastiri/manastier/i (3), sveti Sava (3), tvrdohlavý/sebi sa tvrdohlavi 3 (tvrdohlavý 2, sebi sa tvrdohlavi 1), pravoslavní (2), azbuka, Branko Ćopić, Ivo Andrić, Josip Broz Tito, Zmaj, kultura, nisa dobri, Pražská šunka, Srbsko, srbsky, Sv Dorde.

Na etnonymum SRBI jsme dostali 19 různých asociátů, z toho však 11 je zastoupeno pouze jednou (periferie). Pro strukturu stereotypu je významný střed – Vuk Karadžić (13) a jádro tvořené pěti asociáty: slivovica (6), manastiri (3), sveti Sava (3), tvrdohlaví (3) a pravoslavní (2). Ve stereotypu se objevují významné osobnosti z oblasti kultury, školství, osvěty („Vuk Karadžić“, „sveti Sava“), pojmy duchovní hodnoty („manastiri“, „pravoslavní“), ale také asociáty s negativní konotací („tvrdohlaví“ a možná i „slivovice“).

Slováci: Anton Bernolák/Bernolák 16 (Bernolák 12, Bernolák 4), súkromníci/sú 4, (súkromníci 2, sukromníci sú 2), ja 3, LIFAM¹³⁹ 3, národná/a menšina 3 (národná m.2, narodna m. 1), narodnostná/národnostná menšina 3 (narodnostná m.2, narodnosna m.

---

¹³⁹ LIFAM, DIANA jsou místní firmy, kde pracuje dost Slováků žijících ve Staré Pazově.

1), demode, DIANA, jazyk, narodno mešeni, približni ako Česi, St. Pazova, súkromnictví, usilovni, Vladimir Hurban.

Stimulus SLOVÁCI napoví něco o autostereotypu. Spektrum získaných asociátů je tvořeno patnácti položkami, po odečtu devíti periferních získáme střed – Anton Bernolák (16) a jádro: národní a národnostná menšina (6), súkromníci (4), ja (3) a Lifam (3).

Anton Bernolák je významnou osobností pro žáky slovenské Vojvodiny, bylo by zajímavé zjistit, proč se objevil on a ne jiní slovenští činitelé. Získané asociace ukazují i na menšinové povědomí slovenských žáků, na to, že se cítí jako Slováci, příslušníci národnostní skupiny, která vytváří pozitivní hodnoty.

Spoločne: Slovania/nja 14 (Slovania 13, Slovanja 1), podobni jazik 11, ista/á rasa 4 (ista r. 3, istá r. 1), podobna/á klima 4 (podobna 3, podobná 1), jazyk 2, žit' 2, himna, rasa, výno, život.

SPOLOČNE má 10 různých asociátů. Nejčastěji se vyskytl Slovania (13) a je centrem asociativního pole. Slova: podobný jazyk (11), istá rasa (4), podobná klima (4), jazyk (2) a žit' (2) mají výpovědní hodnotu pro jádro stereotypu. Zajímavé je, že reakce na slovo-stimulus na vyjádření „společného“ u většiny respondentů ve slovenské škole vypovídají o vnímání „společného slovanství“ – „Slovania“, „podobný jazyk“, „jazyk“, „istá rasa“, přičemž výrazně akcentují jazykovou blízkost. Jinak je tomu, jak uvidíme dále, u srbských žáků ve Staré Pazově, jejichž asociáty jsou obecnější pojmy „láska, společenství, přátelství...“.

Velká část jednou se vyskytnuvších asociátů ukazuje na to, že slovenské děti ze Staré Pazovy mají dobrý vztah k zemi, kde žijí, např.: na stimulus Srbsko – „ja“, „Stará Pazova“, Vojvodina – „domovina“, „dom“, „naša Pazova“, „rodina“.

STARÁ PAZOVA – škola srbská: 54 žáků. V dotaznících u jedné žákyně chyběla reakce na slovo-stimulus SLOVACI a ZAJEDNO. Šest žáků si vybralo dotazník v latině.¹⁴⁰

Srbija: domovina 7, moja/naša zemlja 6 (moja zemlja 3, naša zemlja 3),

otadžbina/otađbina (vlast) 4 (otadžbina 3, otađbina 1), Beograd 3, kuća 2, mir 2, planina/e 2, stara 2, Crna Gora, dom, domaćinstvo, drvo, država, fudbal, kapitalizam, Kosovo, kriminal, Marakana, mleko, Partizan, patriotizam, pravoslavac, predsednik, rat, rukomet, sir, sloboda, snovi, Srbi, starac, sunce, Tito, Vojvodina, zastava.

Toponymum SRBIJA dostalo 35 asociátů, z nichž 26 se objevilo pouze jedenkrát. Střed je v asociátu domovina (7), jádro tvoří 7 asociátů: moja/naša zemlja 6, otadžbina (4), Beograd (3), kuća (2), mir (2), planina/e (2), stara (2). Výrazně jsou zastoupeny asociáty s pozitivní významovou složkou („domovina“, „otadžbina“, „moja zemlja“, „mir“, „kuća“), nechybí ani jméno hlavního města a geografická charakteristika.

Vojvodina: Novi Sad 7, ravnica 7, Srem 6, Dunav 4, dolina/e 2, zeleno 2, AP u kojoj ja živim, Autonomna Pokrajina, droga, krompir, Lale, lepa, mesto gde živim, mir, nacionalizam, njiva, oblast u kojoj živim, ovde žive mnoge nacije, pacov, Palić, pokrajina u kojoj živimo, pokrajina, poljoprivreda, rat, ravna, reka, skupština, Srbi, Subotica, tuga, zemlja, žito.

Také stimulus VOJVODINA má relativně velkou denotativní disperzi – zastoupení 32 asociáty, jejich středem jsou Novi Sad (7) a ravnica (rovina) (7). Jádro: Srem (6), Dunav (4), doline (2), zeleno (2) jsou asociáty z oblasti geografie, k nimž je nutné přidat „AP u kojoj ja živim“, „mesto gde živim“, „oblast u kojoj živim“, „pokrajina u kojoj živimo“, celkem (4), protože patří ke stejnému hnízdu, celkem 5 položek.

---

¹⁴⁰ Vzhledem k multinacionálnímu složení obyvatel Staré Pazovy můžeme předpokládat, že mezi nimi byli i žáci Nesrbi.

Toponyma SRBIJA i VOJVODINA mají v asociátech žáků srbské základní školy vyjádřenou kladnou emotivní složku.

Slovačka: Slovaci/ak 7 (Slovaci 6, Slovak 1), Bratislava 4, Evropa 3, nošnja (kroj)/narodna n. 3 (nošnja 2, narodna n. 1), skijanie 3, mamička/e 2, mamika 2, slova (písmena) 2, Bosanci, cveće, Češka, daleka, država, evropska, jezik, kriminal, lepa je zemlja, lepota, manjina, mentali, metal, muzika, nacionalna manjina, pivo, plavo, pločice, raspad, reka, slike, Sloveni, sport, sused, škrti, trocikli, tuča.

Na toponymum SLOVAČKA bylo utvořeno 35 různých asociátů, střed Slovaci (7), jádro stereotypu má 7 asociátů: Bratislava (4), Evropa (3), nošnja (3), skijanje (3), mamička (2), mamika (2), slova (2).

Mimo toponym „Bratislava“, „Evropa“ je možné pozorovat, že na vytvoření stereotypu má vliv i osobní zkušenost – „skijanje“ na Slovensku, „nošnja“ ve svátcích a při folklorních slavnostech ve Staré Pazově, „mamička“, „mamika“ při společenském kontaktu se slovenskými dětmi a jejich rodinami. Je pravděpodobné, že dva žáci měli asociaci týkající se mezijazykové homonymie, k rozdílnému významu slov. Zatímco v srbštině „slovo“ znamená „písmeno“, slovenské „slovo“ je v srbštině „reč“.

Srbi: narod 11, ljudi 5, moj/naš narod/narod kome pripadam 3, lepi 2, pravoslavci/pravoslavni 2, sport 2, vojnici/vojska 2, Beograd, borbeni, božič, čist narod, deca, dobri, dobrodušni, folklor, fudbal, glupaci, ja, košarka, kriminal, krupni, lepota, loto, lukavstvo, mentalitet, moda, najbolji narod, prijateljstvo, složni, smešni, sportisti, talentovani, tuga, zajedno.

Stereotyp, který v tomto případě slovní asociace na etnonymum SRBI složí, je autostereotyp. Získali jsme 34 asociátů. Střed: narod (11), a jádro je formováno šesti výrazy: ljudi (5), moj/naš narod (3), lepi (2), pravoslavci/vni (2), sport (2), vojnici/vojska (2). Také zde jsme seskupili asociáty, které tvoří stejný funkcionální blok („pravoslavci“ – „pravoslavni“, „vojnici“ (vojáci) – „vojska“ (vojsko), „moj/naš narod“ –

„narod kome pripadam“). Ve srovnání s autostereotypem slovenských žáků s výraznou asociací „národnostní menšiny“ vidíme u Srbů dominující asociát „narod“ („moj/naš narod“) – obě skupiny asociátů vypovídají o síle vazby etnonyma a etnického zařazení, u slovenských dětí v jejich lokálním uložení jako menšiny.

Slovaci: plavi (světlí) 4, kifle (rohlíky) 3, narod 3, suknje 3, folklor 2, nošnja/e 2, orasi (ořechy) 2, seljaci 2, torta/i 2, Tot 2, crveni¹⁴¹ obrazi (červené tváře), dobri đem, folklorno umetnički (doslovně: folklorně umělečtí), Jaroslav, jezik, Manjika, Marija Kiri, mnogobojni (pestrí), ne razumljiv jezik, opanak, Paljo, pedantni, pegavi, plava kosa i plave oči, plavokosi, pun komšiluk, rasa, seljača, Slovačka, sugrađani, susedi, šarena nošnja (pestrý kroj), šareni, šareno (pestré), šeci mentalci, šumarstvo (lesnictví), traktoristi, zelena.

Etnonymum SLOVACI má 38 asociátů. Asociativní pole má velmi nevýrazný střed – plavi (4), do jádra patří asociáty: kifle (3), narod (3), suknje (3), folklor (2), nošnja (2), orasi (2), seljaci (2), torta (2), Tot (2). Pokud podle významu k asociátu „nošnja“ připojíme „šarena nošnja“ – 2+1, a spojíme významově stejné „šareni“ a „šareno“ (2), asociativní pole se zmenší na 36 položek a jádro 10.

Ze získaných asociátů jednoznačně vyplývá, že pro žáky srbské školy ze Staré Pazovy na vytvoření stereotypu o Slovácích působí ve velké míře osobní kontakty s příslušníky tohoto etnika („plavi“, „nošnja“ – „šarena nošnja“, „torta“, „kifle“), ovlivněné rodinou – „Tot“ (synonymum etnonyma?), a jistě i činností samotných Slováků. V jádru se 3x objevuje asociát „narod“. Jak již bylo uvedeno, na slovo-stimulus SLOVACI neměla jedena žákyně žádnou slovní asociaci.

---

¹⁴¹ Barvy v asociacích jsou specifickým předmětem výzkumního zaměření. Více v článku HUBATKA, Miloslav: O metodě Barvy života, přístupném na internetu: <http://www.nadanedite.cz/view.php?nazevclanku=o-metode-barvy-zivota-&cislolclanku=2008090001>

Zajedno: ljubav 12, skup (shromáždění) 6, gomila (hromada, množství) 4, svi 4, društvo 3, mir 3, drugarstvo 2, druženje 2, sreća 2, Evropska unija, grupa, Hag, huntos, mnogo, mnoštvo, radijum, siromašni, skupa, sloga, smo jači, svet, tim, veza, zastava.

ZAJEDNO má 24 asociátů, spojíme-li mnoho/mnoštvo (2), je jich 23. Střed je velmi výrazný – ljubav (12), jádro představuje po spojení těchto 8 asociátů: skup (6), gomila (4), svi (4), društvo (3), mir (3), drugarstvo (2), druženje (2), mnogo/mnoštvo (2).

Ve stereotypu jsou významně zastoupeny asociáty s vysokou pozitivní hodnotou: „ljubav“ 12, „mir“ 3, „drugarstvo“ 2. Jako v předchozím případě, i zde jsme získali 53 asociátů od 54 dotázaných žáků.

Při pohledu na asociáty, které se v dotaznících vyskytly jen jednou, zjišťujeme, že pro některé žáky Srbsko představuje sport („Partizan“, „Marakana“, „fudbal“, „rukomet“) a to je očekávané zejména u chlapců. Pozitivní je, že svou zem spojují se sluncem a sny („sunce“, „snovi“), přítomny jsou ale i asociáty s extrémním významem (př.: na stimulus Vojvodina asociát „rat“ i „mir“). I mezi těmito asociáty jsou ty, které vypovídají o spojení Slováků a Slovenska s národnostní skupinou Slováků ve Vojvodině. Jsou to např.: „nacionalna manjina“, „sused“ na stimulus Slovačka, nebo vlastní jména na stimulus Slovaci („Jaroslav“, „Manjika“, „Paljo“). Z jazykové oblasti se vyskytl asociát nespécifikovaný „jezik“ i „ne razumljiv jezik“, dokládající menší míru mezijazykového dorozumění.

PRIEVIDZA – škola slovenská: 51 žáků. 5 z nich nemělo žádnou asociaci na slovo-stimulus SRBI.

Srbsko: vojna/-y 23 (vojna 19, vojny 4), 1. sv. vojna 6, Čierna Hora/hora 4 (3 + 1), ľudia 2, štát 2, atentát (1914), atentát, Balkán, Belehrad, čierny, ďaleká zem, dovolenka, hora, chudobní ľudia, chudoba, nepriatelia, Rakúsko-Uhorsko, rómovia, zem.

Asociativní pole ke stimulu SRBSKO má 19 různých asociátů. Výrazný střed: vojna 23 (vojna 19, vojny 4), jádro obsahuje 4 asociáty - 1. sv. vojna (6), Čierna Hora (4), ľudia (2), a štát (2) – ke kterým můžeme přidat pátý spojením chudobní ľudia + chudoba (2).

Stereotyp, který nacházíme, je pravděpodobně výsledkem informací o zemi získaných ze sdělovacích prostředků („vojna“), částečně doplněných učivem historie („1. sv. vojna“, „atentát 1914“). Mimo etnonyma svazového státu „Čierna Hora“ a vědomí, že v Srbsku žijí lidé, je tvořen asociáty válečnými a asociáty, které mohou mít negativní podtón.

Vojvodina: história/dejiny 8 (história 7, dejiny 1), Slovania 5, Slováci 4, vojak/-ci 4 (3+1), kráľ 3, voda 3, mesto/ staré mesto 3 (2+1), historická zem 2, vodca 2, autonómna oblasť, diera, historicky, hrdina, kniežatá, kráľovstvá, málo obývaná krajina, Nemecko, nevoľníctvo, Rusko, rôzne národy, slovenský pôvod, štát, vojna, veľkí vládcovia, vojvoda, zmiešani.

Na toponymum Vojvodina jsme dostali 26 asociátů, z nichž 17 tvoří periferii. Nejfrekventovanější je história/dejiny (8), jádro je sestaveno z těchto osmi asociátů: Slovania (5), Slováci (4), vojak/-ci (4), kráľ (3), voda (3), mesto/staré m. (3), historická zem (2), vodca (2). Z asociátů je zřejmé, že žáci mají celkem mylnou představu o Vojvodině, jejíž jméno asociuje historii – vévodství, „kráľ“, „staré mesto“... Zajímavá je asociace Vojvodina – „voda“, která je uvedena u 3 žáků. Důležité a pozitivní je, že ve stereotypu jsou zastoupeny asociáty o lidech, kteří ve Vojvodině žijí: „Slované“ a „Slováci“.

Slovensko: vlasť/moja v./rodná v. 11(8 +2 + 1), Tatry/ Vy.T. 10 (9 + 1), domov 4, Dunaj 3, hokej 3, zem 3, príroda 2, štát 2, Slovák/-ci 2 (1+1), Bratislava, bryndza, Huni, Karpaty, majstrovstvo sveta, majstri, moja zem, nuda, rodný kraj, skorumpovaný štát, zeleň.

Na toponymum SLOVENSKO jsme získali 20 různých asociátů. Střed je asociát vlasť (11) včetně rozšíření moja/rodná, těsně

následovaná Tatrami (10). Jádrem tvoří slova domov (4), Dunaj (3), hokej (3), zem (3), příroda (2), štát (2) a Slovák (2) – celkem 7 asociátů. Stereotyp má vysokou kladnou konotaci („vlast“, „domov“) a je vyjádřen podle předpokladu také příznačnými toponymy („Tatry“, „Dunaj“).

Srbi: Slovania/slovania 7 (6+1), vojaci 4, vojna 3, chudáci (2), ľudia (2), srny (2), cestovanie, Európa, Europania, Gavrilo Princip, hádka, chudobní, chudoba, Maďari, mydlo, národ, nátlak, nervozní, neznámi, obyvatelia Srbska, odlišní, Srbsko, sršni, svrbenie, svrbí, teroristi, utlačovaní, vojnový vodca, vojsko, výbušní povahou, vzdialený štát, zima.

Ze 46 získaných asociátů jen 6 patří k těm, které vytváří etnostereotyp. Je to střed Slovania (7) a jádro pěti asociátů: vojaci (4), vojna (3) – což z významového hlediska tvoří celek stejně početný jako střed Slovania – chudáci (2), ľudia (2), srny (2).

Slováci: ľudia 4, my/my všetci 4 (3+1), národ/n. SR/Slovenský národ 4 (2+1+1), Slovensko 3, alkohol 2, hokej 2, ja 2, priatelia 2, bratia 2 (1+1), Cigáni, človek, dnešok, hokejisti, hrdosť, chudák, chudí ľudia, ja a ostatní, junák, krása, Lazy, levice, majstri sveta, Mečiar, milí ľudia, moja rodina, múdri, my – švábi, obyvatelia štátu, ovečky, pevný národ, politika, poslanci, slovenčina, slobodní ľudia, usilovní.

Autostereotyp na stimulus SLOVÁCI je vyjádřen středem asociáty ľudia (4) a my/my všetci (4) národ/n. SR/Slov. národ (4) a jádrem: Slovensko (3), alkohol (2), hokej (2) a ja (2) – celkem 6 položek. Zastoupena je též i jedna společensky nepřívětivá: alkohol. Asociativní pole obsahuje 35 asociátů.

Spoločne: národ/-y 6 (5+1), Slovania/slovanské národy 6 (4+2), Európa 4, história 4, sloboda 3, podobná reč/podobný jazyk 3 (2 + 1), armáda, Europania, EU, hrdosť, chlieb, jednota, ježkovia, jedlo, kamaráti, kolektív, ľudia, ľudstvo, obyvatelia, politika, príbuzní, S+Č povyk, spojenci, štáty, stredná Evrópa, svet, televízia, tradícia, vlasť, zábava, zem.

Na stimulus SPOLOČNĚ bylo vytvořeno pole 31 různých asociátů. Středu patří 2: národ/y (6) a Slovania/slovanské národy (6), jádru 4: Európa (4), história (4), sloboda (3) a z jazykové oblasti podobná reč/podobný jazyk (3).

Z jednou zastoupených asociátů je zajímavé, že na stimulus Srbsko a Slováci se sešly dvě velmi podobné repliky: „chudobní ľudia“, „chudoba“ v prvním a „chudák“, „chudobní ľudia“ ve druhém případě. Asociáty nepocházejí od jednoho respondenta. Etnonymum Slováci je bohatší o výčet kladných reakcí (např.: „milí ľudia“, „múdri“, „usilovní“, „slobodní ľudia“). Ke slovu Vojvodina je i tady zastoupena linie historická: „historicky“, „kniežatá“, „kráľovstvá“, „nevolníctvo“, „veľkí vládcovia“ a „vojvoda“. U některých žáků jdou asociace správným směrem: „autonomná oblasť“, „rôzne národy“, „slovanský pôvod“, „zmiešani“. V asociátech žáků z Prievidze se objevují na stimulus SPOLOČNE reakce, které v jiné skupině žáků nebyly: „Európska Únia“, „stredná Európa“, „Európania“, „spojenci“.

BĚLEHRAD – škola srbská: 58 žáků, z nich 3 neměli asociaci na slovo-stimulus Vojvodina, 12 na Slovačka, 11 na Srbi, 27 (46,5 %) na Slovaci a 22 zajedno.

Srbija: Beograd/grad Beograd 10 (8+2), domovina/moja domovina 7 (5+2), država 3, otadžbina 3, do Tokija 2, Kosovo 2, rasulo 2, sloboda 2, Milošević/Slobodan Milošević 2, sport 2, zemlja 2, Azija, bombardovana, bombardovanje, Boris Tadić, carstvo, Fudbalski klub, hrabrost, izdržljivost, jeee, Kalemegdan, košarkaši, Kraljevina, nastavnica srpskog, rakija, ratovi, rodna zemlja, SFRJ, smor, Šajkača, Šumadija, Vuk Karadžić.

Asociativní pole má 32 asociátů. Na vytvoření stereotypu pro toponymum SRBIJA se podílí 11 asociátů, z nichž střed je Beograd (10), jádro: domovina/moja domovina (7), država (3), otadžbina (3), do Tokija

(2), Kosovo (2), rasulo (2), sloboda (2), Milošević/Slobodan M. (2), sport (2), zemlja (2), z nichž „rasulo“ má negativní konotaci.

Vojvodina: ravnica 15, Novi Sad/grad N.S. 5 (4+1), Lala/e 3 (2+1), Srem 3, Čanak 2, kukuruz 2, Mađari 2, Petrovaradin 2, poplava/-e 2, Am dobro, Austro Ugari, Banat, Fruška Gora, hleb, Jaša Tomić, jezero, Laza gej, nastavnica matiša, nastavnik informatike, NiS Vojvodina, panonsko more, plodnost, poznata po mnogobr. rekama, ravnice, retardiran akcenat, vino, zelenilo.

Do stereotypu na toponymum VOJVODINA vchází 9 asociátů, střed je výrazný: ravnica (15), jádro tvoří Novi Sad (5), Lala/e (3), Srem (3), Čanak (2), kukuruz (2), Mađari (2), Petrovaradin (2), poplava/-e (2). Mimo geografických pojmů je zahrnuto jedno etnonymum („Mađari“), jméno politika oblasti a poněkud pejorativní název pro obyvatele („Lale“). Celkem bylo utvořeno 27 asociátů.

Slovačka: Bratislava 11, Čehoslovačka/Čeho-Slovačka 4 (3+1), Češka 3, država 3, hokej 3, Slovaci 2, Škoda 2, Cvikeri, Dunav, Evropa, kristal, loš život, moja drugarica Ana, nepismeni, nešto, sladoleđ, Slovačka se čačka, smeh, Srbija!!!!, šta je to?, zanimljiva, Zapadni Sloveni, zemlja hokeja.

Stereotyp na toponymum SLOVAČKA má střed v asociátu Bratislava (11) a jádro tvoří tyto asociáty: Čehoslovačka (4), Češka (3), država (3), hokej (3), Slovaci (2), Škoda (2). Celkem jej tvoří 7 asociátů. Významnou složkou stereotypu jsou asociace, které se váží k Československu („Čehoslovačka“, „Čeho-Slovačka“, Češka“). Pokud jej porovnáme se stereotypem žáků srbské školy ve Staré Pazově zjistíme, že je postaven na zcela jiných informacích a chybí mu osobní zkušenost. Celkový počet asociátů: 23.

Srbi: narod 4, Marko Kraljević 2, tvrdogalvi 2, vredni ljudi 2, borci za slobodu, Boris Tadić, Carevi, Delije, dobri ljudi, hrabrost, inat, Isailović, ja, Južni sloveni, lepe devojke, Likovi!, ludaci, lukavi, mali narod, mi, muzika, najbolji, najbolji narod, najjači, najlepši, navijači,

nekultura (prosti su), nesloga, nesložen narod, Pametni, poznati po sportovima, ratovi, super ljudi, super narod, Svetlana Ražnatović – Ceca, Šabani, That's me!, ujedinjeni, veseli, vitezovi, Vojvoda Prijezda, zajedno do Evrope.

Asociativní pole etnonyma SRBI je charakteristické zastoupeností periferie (38 asociátů), slabě vyjádřeným středem – narod (4) i jádrem: Marko Kraljević (2), tvrdoglavi (2), vredni ljudi (2). Autostereotyp je složen ze 4 asociátů, celkem bylo uvedeno 42 asociátů.

Slovaci: ludaci (blázni) 3, narod 3, manjina/nacionalna manjina 2 (1+1), Šibadžije (žargon, pohrdlivý výraz: hrubí, neurvalí) 2, debili, Evro Evropa, fafani, fofoni, hokejaši, jezik, katolici, mnogobrojnost, narodnjaci, patika, Pera, pretpostavljam da su dobri - ne znam ni jednog, pristojni, Slovačka, stara Jugoslavija, Šiptari, „Škoda“, UEAN, Uspe (slovenské ženy co uklízejí v Bělehradu), vladaju Slovačkom, zanimljiv narod.

Nakolik může být stereotyp povrchní můžeme vidět na příkladu etnonyma SLOVACI. Je utvořen čtyřmi asociáty: ludaci (3), narod (3), manjina/nacionalna manjina (2), Šibadžije (2). Téměř ze všech získaných asociátů je patrné, že žáci bělehradské školy mají větší povědomí o Slovácích, kteří žijí ve Vojvodině. Dokladem jsou asociáty „nacionalna manjina“, „uspe“ a k nim pravděpodobně směřuje i výraz „Šibadžije“. Celkem má asociativní pole 25 asociátů.

Zajedno: Sloveni 5, narod 3, Balkan 2, Slovenski narod/i 2 (1+1), Beogradski sindikat (grupa), carevi, dezodorans, dosta boraca za slobodu, Evropa, futbol zgrada, igra, jedan narod, košarkaši, Liverpool, ljubav, može da prođe, može i bolje, mrze se, nacija, rat, skupa, sloga, smo jači!, smo snažniji, Srbi, šta zajedno? Narod?, teško da ćemo zajedno, zezanje.

Z celkového počtu 28 různých asociátů do středu stereotypu ke slovu-stimulu ZAJEDNO patří asociát Sloveni (5), k jádru slabě početné 3 asociace: národ (3), Balkan (2), Slovenski narodi (2).

K výsledkům dotazníkové ankety v Bělehradu pokládám za potřebné dodat několik informací. Žáci posledního ročníku ji vyplňovali na konci školního roku, když už byli, tak říkajíc, jednou nohou ze školy. Je pravděpodobné, že někteří už nebyli tolik nakloněni ke spolupráci, a to může být jeden z důvodů, proč ve větší míře nebyly všechny asociace a některé byly spíše vtípkováním („jééé“, „šta je to“, „Slovačka se čačka“, „fofoni“). Některé jednotlivé reakce naopak ukazují na to, že i žáci v Bělehradu mají povědomí o Slovácích, někteří na základě osobní zkušenosti. Na stimul Slovačka o tom svědčí reakce „moja drugarica Ana“, na podnět Slovaci „pristojni“, zajímavá je replika jednoho žáka: „pretpostavljam da su dobri – ne znam ni jednog“.

Výzkum si nekladl za cíl všestrannou analýzu, nicméně se domnívám, že by získaný materiál mohl být zajímavý pro všechny, kteří se podílejí na plánování a realizaci kulturní politiky vzhledem k druhým národům, národnostem a kulturám, pro učitele jazyka, sociolingvisty, psycholingvisty nebo etnopsycholingvisty. Bylo by zajisté zajímavé analyzovat i soubory asociátů jednotlivých žáků z hlediska jejich hodnotových aspektů, koherence, šíře asociací – tato úloha však přesahovala stanovený cíl.

Na závěr ještě několik poznámek k způsobu psaní některých asociátů. V každé škole se u žáků vyskytly odchylky od pravopisných norem. Zajímavá jsou některá specifika zápisu asociátů slovenských žáků ve Staré Pazově. Část chyb můžeme připsat na vrub odlišné pravopisné konvenci srbštiny a slovenštiny, např. občasnou chybu v psaní -i-, -y- (srbský pravopis zná jenom -i-), jinou svízel může představovat pro slovenské žáky to, že srbština nemá diakritická znaménka, a tak se stává, že se na ně „zapomíná“ i ve slovenském psaní. Problém mohou představovat rozdílné pravopisné podoby „stejných“ slov, např.: „Evropa“ srb. – „Európa“ slov. V kontrastu k těmto interferencím je možno zmínit jiný jev, který je naopak podmíněn slovenským jazykovým vědomím žáků. Inventář slovenských hlásek neobsahuje hlásku „ć“ a Pazovčané ji

často a zřejmě po generace vyslovují jako „t“, což vedlo (a svedlo) možná některé žáky k psaní variací na jméno „Ĥopit“ = Ćopić a ve slovech, kde se písmeno „ć“ vyskytuje. Na tyto častější chyby je možné zaměřit pozornost ve školní práci.

Cílem práce bylo získat informace, které by mohly něco napovědět o budoucnosti slovenštiny (a tedy i Slováků) ve Vojvodině. Po provedené analýze můžeme potvrdit důležitost adekvátních informací, úlohu školy, rodiny a všech, kteří mají vliv na formování a kultivaci stereotypů. Ze získaných asociátů je patrné, že velkou úlohu pro formování auto i heterostereotypů u mladých lidí mají osobní zkušenosti (viz reakce žáků z obou škol Staré Pazovy). Stereotypy se tvoří dlouho a mění se obtížně, proto je nejlepší, když se staví na dobrém základě.

V sémantickém pohledu mezi asociáty žáků slovenské i srbské základní školy ve Staré Pazově převažují lexémy s pozitivní hodnotou. Z toho usuzujeme, že žáci mají dostatek přímých pozitivních zkušeností na obou stranách a i společenské klima, které působí při tvorbě názoru, je příznivé. Souhrně řečeno: výchova k multikulturalismu¹⁴² v tomto konkrétním přirozeném prostředí multietnického spoluzití nese své dobré ovoce. Pro možnost uchování identity Slováků a slovenštiny na území Vojvodiny je to příznivá zpráva.

Naše zkoumání asociativního pole jako základu formování etnokulturního stereotypu představuje jenom sondu do výzkumně i realizačně náročné oblasti. Poznání etnokulturních stereotypů, ke kterému se lze dopracovat s využitím také dalších metod, by mělo napomáhat

---

¹⁴² Multikulturalismus: pozitivní koexistence různých společenských a kulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot na území jednoho politického celku. V jejím rámci by měly být respektovány kulturní zvláštnosti jednotlivých skupin, respektována jejich kulturní identita včetně jazyka, přičemž příslušníci těchto skupin by měly mít stejná práva a povinnosti vůči státu, ve kterém žijí. Multikulturalismus znamená též úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova (zdroj: www.varianty.cz).

projektování a rozvíjení adekvátních stereotypů, kde se stýká prostor aplikované psycholingvistiky s prostorem aplikované sociální psychologie a kulturní politiky.¹⁴³

---

¹⁴³ Рогов. ПИПЕР, 2003, с. 22 – 32.

Závěr

Z výzkumu firemní komunikace ve vybraných firmách Staré Pazovy a Bělehradu, zasazeného do širších souvislostí komunikačního uplatnění slovenštiny ve Vojvodině jako výsledku staleté existence slovenské menšiny ve většinovém srbském prostředí, vyplývají závěry, které potvrzují na jedné straně dobré podmínky pro využití a zachování slovenštiny jako menšinového jazyka, garantované právním stavem i, v nemenší míře, dobrými „sousedskými“ srbsko-slovenskými vztahy, na druhé straně se však také ukazuje pronikání srbštiny do komunikačních situací, především v rodině, které naznačují oslabení některých komunikačních funkcí slovenštiny. Přesto však analýza dotazníků a výsledky rozhovorů týkajících se firemní komunikace ukazují její rozsáhlé funkční uplatnění i v pracovním prostředí sledovaného typu, kde jde především o využití pazovské nářeční variety, v některých situacích však i o uplatnění standardní slovenštiny.

Pokud jde o vzájemnou slovensko-srbskou komunikaci, přinesly získané údaje jistou relativizaci představ, rozšířených i v rámci kontaktového vojvodinského společenství, že se funkční sféra uplatnění slovenštiny omezuje na vzájemnou komunikaci Slováků, resp. že přítomnost Srbů v komunikační situaci automaticky předpokládá využití srbštiny a také že příchod Srba do slovensky vedené komunikace předpokládá nebo vyžaduje přepnutí kódu se zřetelem na neslovenského účastníka komunikační situace. I když možno takový přístup považovat za převládající „vstřícnou“ tendenci, odklony od ní (jedním z projevů je i dvojjazyková komunikace) lze rovněž rámcově interpretovat jako projev pozitivních mezilidských vztahů – jako předpoklad nebo vědomí o srbsko-slovenském (percepčním nebo i produkčním) bilingvizmu na srbské straně. Akceptaci slovenštiny v takových situacích, a vůbec sám fakt existence srbsko-slovenského bilingvizmu, který si do budoucna

zasluhuje více (nejen výzkumné, ale i praktické společenské a školní) pozornosti, možno považovat za jeden z pozitivních faktorů současné vojvodinské situace ve vztahu ke slovenštině. Při rozhovorech v sledovaných firmách se kromě jiného ukázal nezanedbatelný, společensky důležitý fakt, že z jejich prostředí vychází i podpora místní slovenské kultury, která ve své slovesné složce představuje prostor uchování a rozvíjení kulturní funkce vojvodinské slovenštiny.

Uskutečněný výzkum si nekladl za cíl všestrannou analýzu sledované problematiky a vzhledem k využitým metodám, umožňujícím přístup k subjektivnímu vidění situace ze strany respondentů, otevírá i další prostor k jejich objektivizaci, nicméně se domnívám, že ve výsledcích může být zajímavý nejen pro odborníky slovakisty (vojvodinské i slovenské), ale i pro vojvodinskou kulturní veřejnost a pro ty, kteří se podílejí na plánování a realizaci kulturní politiky vzhledem k druhým národům, národnostem a kulturám, pro učitele jazyka, sociolingvisty, psycholingvisty nebo etnopsycholingvisty zaměřené na problematiku koexistence v multietnickém prostředí. Do této sféry se (se zřetelem k budoucnosti) obrací i výsledky sondážního asociačního výzkumu zaměřeného na děti a mezietnické vztahy.

Literatura

125 rokov ochotníckeho divadla Slovákov v Juhoslávii. Ed. M. Krivák. Nový Sad, Spolok vojvodinských slovakistov 1995.

Antológia bilingvizmu. Ed. J. Štefánik. Bratislava, Academic Electronic Press 2004.

AUER, P.: The monolingual bias in bilingualism research – or: Why bilingual talk is (still) a challenge for linguistics. In: *Bilingualism: A Social Approach*. Ed. M. Heller. London, Palgrave. Dostupné na internetu: http://fips.igl.uni-freiburg.de/auer/download/monolingual_bias_in_bilingualism_research.pdf.

Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2005.

AITCHISON, J.: *Words in the Mind. An introduction to the mental lexicon*. Basil, Blackwell 1987.

BABIÁK, J.: Sokolstvo a slovenské čítanie v Báčke po prvej svetovej vojne. In: *250 rokov života Slovákov vo Vojvodine*. Ed. M. Dudok. Beograd – Nový Sad, Zavod za udžbenike a nastavna sredstva, Spolok vojvodinských slovakistov 1996, s. 316 – 324.

BARTOŠ, J.: Slováci na území Srbska vo svetle súpisov. *Národný kalendár 83, 2004*. Báčsky Petrovec, Kultúra, s. 36 – 46.

Bilingvizmus. *Minulosť, prítomnosť a budúcnosť*. Ed. J. Štefánik. Bratislava, Academic Electronic Press 2002.

BLANÁR, V.: Ribayov Idioticon Slovacicum. *Jazykovedné štúdie, 9, 1966*, s. 9 – 114.

BLANÁR, V.: *Jazyky v kontaktoch*. Bratislava, Veda – Slavistický ústav Jána Stanislava 2007.

BURYÁNEK, J.: *Interkulturní vzdělávání. II*. Praha 2005. Dostupné na internetu: <http://www.varianty.cz/cdrom/>.

ČENDIČOVÁ, J.: *Insitní maliari*. In: *Kovačica 1802 – 2002*. Ed. J. Cicka. Miestne spoločenstvo Kovačica, AST Kultúra Báčsky Petrovec 2002, s. 501 – 510.

Česká republika, *demografické údaje*. Dostupné na internetu: [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C200471AC1/\\$File/410903t2.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/C200471AC1/$File/410903t2.pdf).

DAVIDOVÁ, D.: Překonávání a využití interference češtiny, slovenštiny a polštiny v komunikaci velkých podniků ostravské aglomerace. In: Acta Facultatis Paedagogicae Ostraviensis/ Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, 121, D-27 (Jazyk, literatura, umění). Praha, SPN 1990.

DAVIDOVÁ, D. – BOGOCZOVÁ, I. – JANDOVÁ, E.: Využití jazyka při řízení pracovních kolektivů v ostravské průmyslové aglomeraci se zaměřením na zkoumání česko-slovensko-polské jazykové interference. Praha, SPN 1991.

DEMÁK, M.: Pred 90 rokmi bolo v Starej Pazove založené naše prvé gymnázium. In: Pazovský kalendár 2008. Ed. M. Prebudila. Stará Pazova, GKP SAVPO 2008, s. 92 – 96.

DIVIČANOVÁ, A.: Hodnota nárečí a ich konfrontácia s nenárečovými jazykovými vrstvami na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. In: Nárečia a národný jazyk. Ed. A. Ferenčíková. Bratislava, Veda 1999a, s. 215 – 224.

DIVIČANOVÁ, A.: Jazyk, kultúra, spoločenstvo. Békešská Čaba – Budapešť 1999b.

DUDOK, D.: Funkcie slovenského jazyka v živote Slovákov v Juhoslávii. Zborník príspevkov z vedeckého sympózia k 125. výročiu založenia Matice slovenskej. Ed. F. Bielik – C. Baláž. Martin 1990, s. 32 – 42.

DUDOK, D.: Výberová bibliografia prác Márie Myjavcovej. Nový život, 36, 1984, s. 475 – 476. Súpis prác Márie Myjavcovej za roky 1953 – 1984. In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov, 6 – 7, 1984 – 1985. Ed. D. Dudok. Nový Sad, s. 147 – 157. Súpis prác Márie Myjavcovej za roky 1985 – 1999. In: Zborník Spolku vojvodinských slovakistov, 16 – 18. Ed. D. Dudok. Nový Sad 2000, s. 201 – 204.

DUDOK, D.: Výskum priezvisk Slovákov v Juhoslávii. In: Slováci v Juhoslávii. [Zost.]: Čáni, Ladislav. Br., Dom zahraničných Slovákov 2001, s. 78 - 86.

DUDOK, D.: Vznik nárečia Aradáča v Banáte a jeho miesto medzi nárečiami slovenského jazyka Slováci v zahraničí 15, 1989, s. 5 – 34.

DUDOK, M.: Jazyk Samuela Borovského – autora prvého šlabikára Slovákov vo Vojvodine. Nový život, 42, 1990, s. 401 – 405.

DUDOK, M.: Názory Michala Godru na jazykovú kultúru. Slovenská reč 55, 1990, s. 65 – 74.

DUDOK, M.: Jazyková situácia a členenie slovenčiny v juhoslovanskej Vojvodine. In: Sociolinguistica Slovaca, 1. Ed. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1995a, s. 216 – 226.

DUDOK, M.: Zástoj Michala Godru pri formovaní slovenskej terminológie. In: Petrovec 1745 – 1995. Ed. S. Boldocký. Báčsky Petrovec, Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec 1995b, s. 382 – 387.

DUDOK, M.: K začiatkom slovenskej jazykovedy vo Vojvodine. 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Ed. M. Dudok. Beograd –

Nový Sad, Zavod za udžbenike a nastavna sredstva, Spolok vojvodinskih slovakistov 1996, s. 155 – 163.

DUDOK, M.: Vývin slovakistiky. Nový Sad, Spolok vojvodinskih slovakistov 1997.

DUDOK, M.: Jazykové podoby mesta. In: Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca, 5. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 2000, s. 94 – 102.

DUDOK, M.: K jazykovednému dielu Juraja Ribaya a jeho názorom na

diverzifikáciu slovenčiny. Prístupné na internetu: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/Ribay/9_Dudok%20Miroslav.doc.

DUDOK, M.: Pluricentrický vývin modernej slovenčiny. Bratislava, Studia Academica Slovaca 31, 2002, s. 42 – 50.

DUDOK, M.: Pulzačné vektory enklávnej slovenčiny. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békéšská Čaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2004, s. 32 – 42.

DUDOK, M.: Hostujúci kód. In: Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Ed.: J. Štefánik. Univerzita Komenského Bratislava 2005, s. 21 – 28.

DUDOK, M.: Slovakistika ve Vojvodine. In: Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika. Ed. M. Nábělková – J. Pátková. Praha, FF UK 2006.

DVONČ, L.: Slovenskí jazykovedci. Súborná personálna bibliografia slovenských slovakistov a slavistov (1986 – 1995). Bratislava, Veda 1998, s. 111 – 115 (súpis prác M. Dudoka za roky 1974 – 1995). Zdroj:

http://74.125.77.132/search?q=cache:XscgRhPhGoUJ:apv-nauka.ns.ac.yu/vece/dokumenti/kartoni/DUDOK%2520Miroslav.doc+Vojvodinsk%C3%A1+slovakistika&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz&lr=lang_cs|lang_sk|lang_sr.

FEKETE, S.: Z dejín slovenského školstva vo Vojvodine. In: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Ed. M. Dudok. Beograd – Nový Sad, Zavod za udžbenike a nastavna sredstva, Spolok vojvodinskih slovakistov 1996, s. 260 – 270.

FILIP, M.: Lexikálne výpožičky z nemeckého a maďarského jazyka. In: Zbornik SVS, 6 – 7, 1984 – 1985. Ed. D. Dudok. Nový Sad 2000, s. 83 – 117.

FILIP, M.: Porekadlá, príslovia, úslovia, nadávky a vyhrážky zo Starej Pazovy. In: Zbornik SVS 10. Ed. D. Dudok. Nový Sad 1988, s. 59 – 80.

GAVRILOVIĆ, S.: Stara Pazova – slovačko-srpsko naselje u sremskoj Vojnoj granici XVIII – XIX veka. In: 250 rokov života Slovákov vo Vojvodine. Ed. M. Dudok. Beograd – Nový Sad, Zavod za udžbenike a nastavna sredstva, Spolok vojvodinskih slovakistov 1996, s. 54 – 61.

HARPÁŇ, M.: Texty a kontexty. Slovenská literatúra a literatúra dolnozemsých Slovákov/proológ Milan Šútovec. Bratislava, Literárne informačné centrum 2004.

HORÁK, E.: Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátský slovník. Bratislava, SPN 1991.

HORÁK, E.: Vuk Karadžić a Ľudovít Štúr. Bratislava, Studia Academica Slovaca 16, 1987.

HORÁKOVÁ, R.: ХОРАКОВА, Р.: О словачко-српском билингвизму. In: Славистика VI. Ур. Б. Станковић. Београд 2002, s. 256 – 266. Citováno ze srbského prekladu СКУТНАБ-КАНГАС, Тове: Билингвизам (да или не), Београд 1991, с.111.

HORECKÝ, J. - BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava, Veda 1989.

HUBATKA, M.: O metodě Barvy života. Dostupné na internetu: <http://www.nadanedite.cz/view.php?navezclanku=o-metode-barvy-zivota-&cislocclanku=2008090001>.

HURBAN, V. (VHV): Slovník staropazovských výrazov z cudzích jazykov. Náš jazyk, 1, 1933, č. 3 – 4, s. 181 – 184.

HURBAN, V.: Cudzie výrazy v pazovskom nárečí. Náš život 1938.

HURBAN, V.: Slovník staropazovských výrazov. Náš život 1933.

HURBAN, V.: Stará Pazova. In: Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a.v. v Kráľovstve juhoslovanskom v slove a obrazoch. (Zostavil Adam Vereš, ev. biskup). Petrovec 1930, s. 214 – 222.

KLOSS, Heinz: Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit. Düsseldorf, Schwamm 1978, s. 67.

Kolektív: Slováci vo svete. 1. Martin 1980.

KOVAČICA 1802 – 2002. Zborník prác pri dvestoročnici mesta. Ed. J. Cicka. Kovačica, Miestne spoločenstvo 2002.

KRIVÁK, M.: Slovenská sporiteľňa a jej predchodcovia. In: Petrovec 1745 – 1995. Ed. S. Boldocký. Báčsky Petrovec 1995, s. 725 – 749.

KUMAR, Ž.: Stará Pazova – Antropogeografický výskum. In: Stará Pazova 1770 – 1970. Nový Sad, Obzor, 1972, s. 19 – 67.

Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Ed. J. Štefánik. Bratislava, Vydavateľstvo Univerzity Komenského 2005.

LANSTYÁK, I.: K niektorým pojmom a dištinkciám z oblasti kontaktológie. In: Bilingvizmus. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Ed. J. Štefánik. Bratislava, Academic Electronic Press 2002, s. 77 – 89.

LANSTYÁK, I.: K niektorým otázkam bilingválnej komunikácie. In: Slovenčina v menšinovom prostredí. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba, Výkumný ústav Slovákov v Maďarsku 2004, s. 411 – 432.

Lexikón slovenských žien. Ed. A. Mat'ovčík. Martin, Slovenská národná knižnica, Slovenský biografický ústav 2003.

LI, Wei: Dimenzie bilingvizmu. In: Antológia bilingvizmu. Ed. Jozef Štefánik. Bratislava, Academic Electronic Press 2004, s. 24 – 38.

LILGE, K.: Stará Pazova. Myjava 1932.

MACKEY, W. F.: Changing paradigms in the study of bilingualism. In: Opportunities and challenges of Bilingualism. Ed. Li Wei, J.-M. Dewaele, A. Housen. London – New York, Mouton de Gruyter 2002, s. 329 – 344.

MACKEY, W. F.: The description of bilingualism. In: The Bilingualism Reader. Ed. Li Wei. London – New York, Routledge 2000, s. 26 – 54.

MARIČOVÁ, A.: Slovenské nárečie Starej Pazovy. Nadlak – Bratislava, Ivan Krasko – ESA 2006.

MYJAVCOVÁ, M.: Slovenčina v jazykovej enkláve. Báčsky Petrovec – Nadlak, Kultúra 2001.

MYJAVCOVÁ, M.: Vývin spisovnej slovenčiny v podmienkach kontaktu zo srbochorvátčinou. Doktorská disertačná práca, Nový Sad 1987.

MYJAVCOVÁ, M.: Jazykový aspekt nášho hospodárskeho života. In: Poľnohospodárske tradície vojvodinských Slovákov. Ed. M. Krivák. Nový Sad, SVS – Obzor 1990, s. 216 – 224.

MYJAVCOVÁ, M.: Petrovské jazykové mikroprostredie. In: Petrovec 1745 – 1995. Ed. S. Boldocký. Báčsky Petrovec, Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec 1995, s. 418 – 421.

NÁBĚLKOVÁ, M.: Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu. Bratislava – Praha, Veda – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Karlovy Univerzity v Praze 2008.

NAKONEČNÝ, M.: Encyklopedie obecné psychologie. Praha, Academia 1997.

NEKVAPIL, J.– NEKULA, M.: K jazykové situaci v nadnárodních podnikách. Slovo a slovesnost 67, 2006, č. 2, 2006.

ONDRUS, P.: Výskum slovenských nárečí mimo územia Slovenska. In: Studia academica Slovaca 7. Prednášky XIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Ed. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1978, s. 323 – 336.

PADINA 1806 – 1996. Zborník prác. Ed. O. Kotváš. Padina, Miestny odbor Matice slovenskej 1996.

PREBUDILA, M.: Aurora tridsaťročná. In: Pazovský kalendár 2008, Ed. M. Prebudila. Stará Pazova, GKP SAVPO 2008, s. 153 – 159.

PRŮCHA, J.: Interkulturní psychologie. Praha, ISV 2004.

PRŮCHA, J.: Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum. Praha, ISV 2001.

SILVERMAN, D.: Ako robiť kvalitatívny výskum. Praktická príručka. Bratislava, Ikar 2005.

SIRÁCKY, J.: Petrovec 1745 – začiatok osídľovania Slovákov vo Vojvodine. In: Petrovec 1745 – 1995. Ed. S. Boldocký. Báčsky Petrovec, Zhromaždenie obce Báčsky Petrovec 1995, s. 64.

SIRÁCKY, J. a kol.: Slováci vo svete 1. Matica slovenská 1980, s. 77 – 80.

SIRÁCKY, J.: Z minulosti Hložian. In: Hložany 1756 – 1986. Hložany 1986, s. 46.

SIRÁCKY, J.: Osídľovanie Slovákov na území terajšej Vojvodiny a v Chorvátsku - Slavónii (Juhoslávia). In: Sirácky, J. a kol.: Slováci vo svete. Matica slovenská 1980, s. 64 – 83.

SLOBODA, M.: Jazyk národnostnej menšiny, idiolektne siete a biografie (Slováci v chorvátskom Iloku). Slovenská reč, 69, 2004, č. 1, s. 15 – 36.

Slovenčina v menšinovom prostredí. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba, Výkumný ústav Slovákov v Maďarsku 2004.

Slovenčina v menšinovom prostredí. Ed. A. J. Tóth, A. Uhrinová. Békešská Čaba, Výkumný ústav Slovákov v Maďarsku 2008.

Službena upotreba jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine, Novi Sad, Pokrajinski sekretarijat za propise, upravu i nacionalne manjine 2.

SOKOLOVIĆ, D.: Bilingvizmus Neslovákov v slovenskom vojvodinskom prostredí, In: Individuálny a spoločenský bilingvizmus. Ed. J. Štefánik. Bratislava, Univerzita Komenského 2005, s. s. 91 – 94.

SPEVÁK, J.: O reči juhoslovanských Slovákov. Náš život, 8, 1940, č. 4, s.193 – 195.

Slovenská republika, demografické údaje. Dostupné na internetu: <http://www.statistics.sk/>.

ŠTOLC, J.: Reč Slovákov v Juhoslávii. Bratislava, SAV 1968.

ŠTOLC, J.: Slovenské jazykové ostrovy na Dolnej zemi ako predmet jazykovedného výskumu. In: Slováci v zahraničí I. Zborník Ústavu pre zahraničných Slovákov MS. Martin, Ústav pre zahraničných Slovákov MS 1971.

TÝROVA, Z.: Ako sa mení slovenčina vo Vojvodine. (Nový hybridný jazyk – srboslovenčina alebo jazyk „esemesiek“ vojvodinských Slovákov). In: Zborník vojvodinských slovakistov. Ed. D. Dudok. Novi Sad, Slovakistická vojvodinská spoločnosť 2006, s. 45 - 52.

TÝROVÁ, Z.: Novi oblik komunikacije slovačke dijaspore u Vojvodini. Slavistika XI. Beograd 2007, s. 284 - 288.

TÝROVÁ, Z.: Znalost' jazykov a tolerancia. Obzory, č. 1 (212), XIX (2002), s. 2.

VALIĆ, D.: Medijska slika pobija statistiku: Interetnički dijalog u Vojvođanskim medijima. Dostupné na internetu: <http://www.mediaonline.ba/ba/pdf.asp?ID=60&n=MEDIJSKA%20SLIKA%20POB%20IJAJA%20STATISTIKU%20-%20INTERETNICKI%20DIJALOG%20U%20VOJVODANSKIM%20MEDIJIMA>.

ZGHÚT, L.: Cudzí vplyv na vývin slovenského jazyka u nás. Náš život, 1, 1933, č. 2, s. 86 – 88.

ZGHÚT, L.: Niektoré neslovenskosti v našej reči. Náš život, 1, 1933, č. 3 – 4, s.176 – 178.

ZGÚTH, L.: Úloha Matice slovenskej vzhľadom na niektoré nesprávnosti nášho tunajšieho jazyka. *Náš život* 1, 1933, č. 1, s. 40 – 42.

ZÍKOVÁ, T.: Stereotypní vnímání a hodnocení sociálních skupin. Dostupné na internetu: <http://www.varianty.cz/new/index.php?id=17&action=list&theme=&target=&orderCol=title&direction=DESC&start=20&item=74>.

ПИПЕР, П. - ДРАГИЧЕВИЋ, Р. - СТЕФАНОВИЋ, М.: Асоцијативни речник српског језика. Београд, Београдска књига 2005.

Закон о основној и средњој школи, Службени гласник Београд, 2002.

ПИПЕР, П.: Асоцијативни речници словенских језика и етнокултурни стереотипи. *Славистика VII*, Београд 2003, с. 22 – 32.

ПИПЕР, П.: О проучавањима вербалних асоцијација. In: *Језик и говор*. Београд 2003, Институт за експерименталну фонетику и патологију говора. с. 55 – 65.

Републички завод за статистику Србије, Попис становништва 2002 зг. 2003 а Становништво општине у Србији к 30.6. 2005. Dostupné také na internetu: <http://webrz.statserb.sr.gov.yu/axd!index.php>.

ТЕР-МИНАСОВА, С. Г.: Язык и межкультурная коммуникация. Москва, Слово 2000.

Устав Републике Србије, Службени гласник РС, број 83/06; Закон о утврђивању одређених надлежности АП, Службени гласник РС, број 6/02; Закон о службеној употреби језика и писма, Сл. гласник РС, број 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, и 101/05; Статут АП Војводине, Сл. лист АПВ, број 23/02, 30/04; Одлука о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писма националних мањина на територији АП Војводине, Сл. лист АПВ, број 8/03, 9/03. Dostupné také na internetu: <http://www.puma.vojvodina.sr.gov.yu/index.php?&PHPSESSID=0q36kja a2ojq7vhdlvi3b87vf3>.

Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění

Resumé

Slovenština ve Vojvodině představuje jednu ze živých a životaschopných realizací slovenského jazyka mimo území Slovenska – zkoumání vývoje jejího statusu a komunikačního uplatnění je v orientaci na slovenštinu v menšinovém prostředí aktuální výzkumné téma. Slováci na dnešním území Vojvodiny žijí více než 260 let. Přišli sem nejvíce z území dnešního středního, méně západního Slovenska, někteří po určité době života na území dnešního Maďarska. V průběhu doby se měnily podmínky života i státní útvary, ale Slováci si zachovali všechny národnostní atributy, kulturu a jazyk. Práce přináší vývojové demografické charakteristiky a analýzu současného právního stavu, školství a jednotlivých složek kultury v životě slovenské menšiny ve Vojvodině.

Jazyk vojvodinských Slováků se vyvíjel v podmínkách odloučení od mateřské země (geografické i politické sféry) a je předmětem odborného výzkumu vojvodinských i slovenských slovakistů od konce 18. století. V práci se podává přehled tohoto bádání i jeho významných osobností.

Vývoj slovenského jazyka v daném prostředí od začátku probíhá v koexistenci s dalšími jazyky. Vojvodina je multinacionální oblast s kontaktem slovanských i neslovanských jazyků, kde srbský jazyk je dominantní. Mnoho obyvatel Vojvodiny je z těchto důvodů přirozenými bi/multilingvisty. Z hlediska postavení a komunikačního uplatnění slovenského jazyka se analyzuje situace obce Stará Pazova. Po přehledu historie a nastínění dnešního stavu jazykové koexistence srbštiny a

slovenštiny ve Staré Pazově se výzkumní pozornost soustřeďuje na komunikaci v několika malých firmách s etnicky smíšenými zaměstnanci ve zdejším menšinovém jazykovém prostředí, na slovensko-srbský bilingvizmus, specifické projevy slovensko-srbské smíšené komunikace, přepínání kódů i na okolnosti, které výběr jazyka komunikace podmiňují. Výzkum byl proveden s využitím metod pozorování, dotazníků a následných rozhovorů. Analýza získaných dat přináší odpovědi na otázky, které jazyky jsou ve firmách používány, v jaké míře a za jakých okolností, přičemž jsou respondenti charakterizováni i z hlediska osobního výběru jazyka mimo firemní komunikaci – v rodině a v rámci širších sociálních sítí. Předmětem výzkumu byl i srbsko-slovenský bilingvizmus, který je součástí jazykové charakteristiky prostředí. Závěrečná kapitola přináší výsledky komparativního výzkumu slovních asociací a etnických stereotypů žáků posledních ročníků základních škol.

Slovak in Vojvodina: Status and Communicative

Application

Summary

Slovak in Vojvodina is an active and vital realization of the Slovak language outside of Slovakia – the examination of its status and communicative application is currently a relevant topic in the research orientation toward Slovak in minority settings. Slovaks have lived on the current territory of Vojvodina for more than 260 years. Most of them migrated there from the territory of what is now Central Slovakia, to a lesser degree from western Slovakia, and some, for a certain period of their life, came to the territory of what is now Hungary. Over a period of time, living conditions as well as state units changed, but the Slovaks maintained all of their national attributes, their culture and language. This dissertation presents developmental demographic characteristics and an analysis of the legal status, education system and individual elements of culture in the life of the Slovak minority in Vojvodina.

The language of the Vojvodina Slovaks developed in conditions of isolation from their homeland (the geographic and political spheres) and has been the subject of specialized research by Slovak language experts, both from Vojvodina and from Slovakia, since the end of the 18th century.

The development of the Slovak language in this setting has been taking place in coexistence with other languages from the very beginning. Vojvodina is a region with many nationalities, with contact between Slavic and non-Slavic languages and where the Serbian language is dominant. For these reasons, many inhabitants of Vojvodina are naturally bi- or multilingual. The situation of the municipality of Stará Pazova is analyzed from the perspective of the status and communicative application of the Slovak language. Following an overview of the history

and a sketch of the contemporary state of the linguistic coexistence of Serbian and Slovak in Stará Pazova, attention is focused on communication in several small companies with a group of mixed ethnic group of employees in the minority language setting, on Slovak-Serbian bilingualism, on specific occurrences of Slovak-Serbian mixed communication, on code-switching and on the circumstances which condition language choice. The research was conducted using the methods of observation, questionnaires and follow-up interviews. The analysis of this data provides answers to the questions of which languages are used in the companies, to what degree and in which situations, while at the same time the respondents are also characterized from the perspective of their own personal language choice outside of communication in the company – in the family and in more extended social networks. Serbian-Slovak bilingualism, which is a part of the linguistic character of this area, was also the subject of inquiry. The concluding chapter presents the results of comparative research on word association and ethnic stereotypes of pupils in their final year of elementary school.

Přílohy

Dotazník pro výzkum ve firmách – pro Slováky

1. Muž Žena

2. Váš vek:
21 - 30 rokov
31 - 40
41 - 50
51 - 60
nad 60 rokov

3. Vaše najvyššie vzdelanie: a) základné
b) vyučený (á)
c) stredoškolské
d) vysokoškolské

4. Akú základnú školu ste skončili?
a) základnú školu s vyučovacím jazykom slovenským
b) srbskú
c) základnú školu, kde sa slovenčina vyučuje ako jazyk

5. Akú strednú školu ste skončili?
a) slovenskú
b) srbskú
c) základnú školu, kde sa slovenčina vyučuje ako jazyk

6. Kde ste sa naučili po slovensky?
a) doma
b) v škole
c) inde

7. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s rodičmi?
a) vždy po srbsky
b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
c) rovnako často po slovensky aj po srbsky

- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

8. Keď nie v rovnakom jazyku, tak v akom sa rozprávate (ste sa rozprávali) s matkou?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

9. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s otcom?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

10. V akom jazyku ste sa rozprávali s Vašimi rodičmi v detstve?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

11. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s Vašimi súrodencami (ak máte)?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

12. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) s Vašimi starými rodičmi ?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

13. Keď nie v rovnakom jazyku, tak v akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) so starou matkou?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

14. V akom jazyku sa rozprávate (ste sa rozprávali) so starým otcom?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

15. V akom jazyku sa rozprávate so svojom manželkom/manželom, partnerkom/partnerom?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

16. V akom jazyku sa rozprávate so svojimi deťmi (ak máte)?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

17. V akom jazyku si píšete v rodine?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

18. V akom jazyku sa rozprávate s priateľmi, s Vašimi príbuznými, známymi?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

19. V akom jazyku sa rozprávate so svojimi kolegami?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

20. V akom jazyku sa rozprávate so svojím šéfom?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky
- f) v inom .....

21. V akom jazyku sa rozprávajú medzi sebou Slováci, keď je medzi nimi prítomný aj iný, v inom jazyku hovoriaci človek?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

22. V akom jazyku sa rozprávate medzi sebou, keď sú prítomní len

Slováci?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

23. Obyčajne v akom jazyku sa zabávate, vzdelávate?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky
- f) .....

24. V akom jazyku čítate krásnu literatúru?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky
- f) .....

25. V akom jazyku čítate odbornú literatúru?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky
- f) .....

26. V akom jazyku pozeráte divadelné predstavenia?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky

e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

27. V akom jazyku počúvate rozhlas?

a) vždy po srbsky

b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

c) rovnako často po slovensky aj po srbsky

d) vždy po slovensky

e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

f) .....

28. V akom jazyku pozeráte televíziu?

a) vždy po srbsky

b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

c) rovnako často po slovensky aj po srbsky

d) vždy po slovensky

e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

f) .....

29. V akom jazyku čítate noviny, časopisy?

a) vždy po srbsky

b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

c) rovnako často po slovensky aj po srbsky

d) vždy po slovensky

e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

f) .....

30. V akom jazyku ste zvyklí hrešiť (ak ste zvykli)?

a) vždy po srbsky

b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

c) rovnako často po slovensky aj po srbsky

d) vždy po slovensky

e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

31. V akom jazyku snívate?

a) vždy po srbsky

b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky

- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

32. V akom jazyku počítate?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

33. V akom jazyku rozmýšľate?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

34. V akom jazyku sa zdravíte?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

35. Ako používate Vaše meno?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po slovensky aj po srbsky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky občas aj po srbsky

36. Máte takého kamaráta alebo známeho, ktorý rozpráva len po slovensky?

- a) áno
- b) nie

- b) nie
- pracovné dokumenty - a) áno
b) nie
- iné - a) áno
b) nie

44. Keď sa stretnete snezným človekom zo Slovenska, zistí na Vašej reči, že nepochádzate zo Slovenska?

- obyčajne zistí
zriedkakedy zistí
skoro nikdy nezistí

45. Stalo sa už, že Slováci zo Slovenska mali poznámky na Vašu reč?

- a) áno
b) nie

46. Ktorý jazyk používate ľahšie?

- a) slovenský spisovný
b) slovenský dialekt
c) srbský

47. Ktorým jazykom rozprávate radšej?

- a) slovenským spisovným
b) slovenským nárečím
c) srbským
d) rad /a používam aj slovenský aj srbský jazyk

48. Vaša národnosť:

- a) slovenská
b) srbská
c) iná

49. Váš materinský jazyk:

- a) slovenský
b) srbský
c) iný

50. Národnosť Vášho otca:

- a) slovenská
- b) srbská
- c) iná

51. Národnosť Vašej matky:

- a) slovenská
- b) srbská
- c) iná

52. Národnosť Vašej manželky (manžela):

- a) slovenská
- b) srbská
- c) iná

53. Národnosť Vašich detí :

- a) slovenská
- b) srbská
- c) iná

54. Myslíte si, že je užitočné poznať jazyk druhej národnosti v jazykovo zmiešanom prostredí?

- a) áno
- b) nie
- c) neviem

Ak ste odpovedali **áno/nie** - napíšte, prosím, aký je dôvod tejto Vašej odpovede. ....

.....
.....

55. Myslíte si, že nesrbské obyvateľstvo by malo ovládať srbský jazyk rovnako ako svoj?

- a) áno
- b) nie

56. Ak ste odpovedali **áno** na predchádzajúcu otázku, myslíte si, že to tak aj je?

- a) áno
- b) nie

Vaše meno, prosím: .....

(Vaše meno nebude nikde publikované. Všetky Vaše odpovede budú použité iba pre potreby výskumu v rámci dizertačnej práce , ktorá sa venuje problematike fungovania slovenčiny v kontakte so srbčinou v rozličných komunikačných sférach v multikultúrnom a multijazyčnom prostredí v Srbsku.)

ĎakujemVám za spoluprácu a prajem pekný a úspešný deň!

Věra Novotná

Dotazník pro Neslováky bilingvisty

1. Muž - žena

2. Vek:

3. Najvyššie vzdelanie:

4. Učil ste sa na základnej škole po slovensky?

5. Rozprávali niektorí spolužiaci po slovensky?

6. Ak áno, ako ste sa spolu rozprávali? .....

7. V akom jazyku ste sa rozprával v **detstve**:

- s mamou: a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky

- s otcom: a) vždy po srbsky
 b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
 c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
 d) vždy po slovensky
 e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky
- so sestrou/-ami: a) vždy po srbsky
 b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
 c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
 d) vždy po slovensky
 e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky
- s bratom/-tmi: a) vždy po srbsky
 b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
 c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
 d) vždy po slovensky
 e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky
- so starými rodičmi:
- z matkovej strany: a) vždy po srbsky
 b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
 c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
 d) vždy po slovensky
 e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky
- z otcovej strany: a) vždy po srbsky
 b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
 c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
 d) vždy po slovensky
 e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky
8. V akom jazyku sa Vám obracala mama: a) vždy po srbsky
 b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
 c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
 d) vždy po slovensky
 e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky

9. V akom jazyku sa Vám obracal otec:

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky

10. V akom jazyku sa rozprávate v rodine dnes:

.....

.....

.....

11. Pokiaľ niekto používa slovenčinu, používa viac: a) nárečie
b) spisovný jazyk

12. V akom jazyku sa rozprávate so svojimi slovenskými kolegami?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky

13. V akom jazyku sa rozprávajú medzi sebou Slováci, keď sú prítomní len Slováci?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
- d) vždy po slovensky
- e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky

14. V akom jazyku ich zdravíte?

- a) vždy po srbsky
- b) väčšinou po srbsky ale občas aj po slovensky
- c) rovnako často po srbsky ako aj po slovensky
- d) vždy po slovensky

e) väčšinou po slovensky ale občas aj po srbsky

15. Máte takého známeho alebo príbuzného, ktorý rozpráva len po slovensky?

a) áno

b) nie

16. Keď ste na služobnej ceste na Slovensku, v akom jazyku prebiehajú

a) pracovné rozhovory? .....

b) mimopracovné rozhovory? .....

17. Váša národnosť:

a) slovenská

b) srbská

c) iná

18. Váš materinský jazyk:

a) slovenský

b) srbský

c) iný

19. Národnosť Vašej matky:

a) slovenská

b) srbská

c) iná

20. Národnosť Vášho otca:

a) slovenská

b) srbská

c) iná

Zo srdca Vám ďakujem!!!